

2024

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Handenur SÜTCÜ

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**OKUL DÖNEMİ ÇOCUK KİTAPLARININ PSİKOLOJİK
SAĞLAMLIK KAPSAMINDA KORUYUCU VE RİSK
FAKTÖRLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Handenur SÜTCÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI

Ankara, 2024

T.C
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**OKUL DÖNEMİ ÇOCUK KİTAPLARININ PSİKOLOJİK
SAĞLAMLIK KAPSAMINDA KORUYUCU VE RİSK
FAKTÖRLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Handenur SÜTCÜ

Doç. Dr. Fatma Elif ERGİN

ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Okul Dönemi Çocuk Kitaplarının Psikolojik Sağlamlık Kapsamında Koruyucu ve
Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi

Handenur SÜTCÜ

Yüksek Lisans Tezi

Doç. Dr. Fatma Elif ERGİN

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Fatma Elif ERGİN

Doç. Dr. H. Merve İMİR

Dr. Öğr. Üyesi Müge KUNT BAYRAMOĞLU

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için
gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Sena KAPLAN

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

28.06.2024

Handenur SÜTCÜ

“Yaşamda karşılaştıkları tüm zorluklara rağmen ihtimallere sarılarak psikolojik olarak dayanıklı olmaya çalışan tüm çocuklara ithaf ediyorum.”

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda sabrı, hoşgörüsüyle sorularımı, kaygılarımı ve fikrilerimi dikkatle dinleyen tüm bilgi, deneyim ve düşüncelerini özenle, cömertçe aktaran, yol göstericiliğiyle desteğini çokça hissettiğim değerli danışmanım Doç. Dr. Fatma Elif ERGİN'e

Fikir bağlamında çalışmasını model aldığım ve sorularıma incelikle cevap veren hocam Z. Güzin ARSLAN'a,

Yapıcı eleştiriyile araştırmayı zenginleştiren görüşlerini aldığım tüm uzman hocalarıma,

Kitaplara ve ilgili verilere ulaşmamda yardımcı olan Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi personeline,

Eğitim-öğretim hayatımca gelişmemde, kendi yolumu çizmemde katkı sağlayan öğretmenlerime,

Yorulduğumda, sıkıldığımda hoş sohbetleriyle eşlik eden başta Beyza olmak üzere tüm arkadaşlarım, ablalarım ve teyzelerime,

Süreç içinde her daim destek, inanç ve umutlarını benimle paylaşan, yükümü hafifleten kardeşim, annem ve babama,

Son olarak şu an ki ben olmamı sağlayan tüm ihtimallere ve kendime teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Psikolojik Sağlamlık	5
2.1.1 Risk ve Risk Faktörü	9
2.1.2. Koruyucu Faktör	12
2.2. Psikolojik Sağlamlığın Temelini Oluşturan Çeşitli Perspektif ve Teoriler.....	14
2.3. Gelişim ve Psikolojik Sağlamlık	16
2.4. Okul Dönemi Gelişim Özellikleri	17
2.4.1. Bilişsel Gelişim	17
2.4.2. Dil Gelişimi	19
2.4.3. Fiziksel Gelişim	20
2.4.4. Sosyal-Duygusal Gelişim	21
2.4.5. Ahlaki Gelişim	24
2.5. Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Olan Etkisi	25
2.6. Dünyada ve Ülkemizde Psikolojik Sağlamlıkla İlgili Araştırmalar	27

2.6.1. Dünyada Yapılan Psikolojik Sağlamlık Araştırmaları.....	27
2.6.2. Ülkemizde Yapılan Psikolojik Sağlamlık Araştırmaları.....	30
3. MATERYAL VE YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli	33
3.2. Araştırmanın Örneklemi	33
3.3. Veri Toplama Aracı	34
3.3.1. Kitap Bilgi Formu	35
3.3.2. Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu	35
3.4. Veri Toplama ve Değerlendirme Süreci	36
3.5. Araştırmanın Varsayımları	37
4. BULGULAR	38
4.1. Bağlamlara İlişkin Bulgular	38
4.1.1. Bireysel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörüne İlişkin Bulgular.....	38
4.1.2. Ailesel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörüne İlişkin Bulgular.....	48
4.1.3. Çevresel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörüne İlişkin Bulgular.....	52
4.2. Gelişimsel Odak Noktalar ve Güçlüklere İlişkin Bulgular	57
4.2.1. Bireysel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	57
4.2.2. Ailesel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	60
4.2.3. Çevresel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	63

4.2.4. Okul-Öğretmen Bağlamında Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	66
5. TARTIŞMA	70
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	85
7. KAYNAKLAR	87
8. EKLER	95
Ek-1. Kitap Bilgi Formu	95
Ek-2. Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu.....	96
Ek-3. İncelenen Kitapların Listesi	100
Ek-4. Etik Kurul Raporu	104

ÖZET

Okul Dönemi Çocuk Kitaplarının Psikolojik Sağlamlık Kapsamında Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi

Araştırmada okul dönemi çocuk kitabı içeriklerinde psikolojik sağlamlık bağlamında koruyucu ve risk faktörlerinin gelişimsel odak noktalarıyla nasıl ele alındığının betimlenmesi ve var olan durumun yorumlanması amaçlanmaktadır.

Desen nitel araştırma desenlerinden doküman analizidir. Amaçlı örnekleme yoluyla; okul dönemi çocuklarına hitaben yazılmış, psikolojik sağlamlık bağlamında risk ve koruyucu faktör içeren, gerçeğe uygun ya da gerçeküstü kurguya sahip, salt bilgi içermeyen en çok ödünç alınan 100 kitaptan kriterleri sağlama koşuluyla 79'u örnekleme dahil edilmiştir. Veriler araştırmacı tarafından alanyazın taraması yapılarak, uzman görüşü olarak düzenlenmiş Kitap Bilgi Formu ve Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu ile toplanmıştır.

İncelenen okul dönemi çocuk kitaplarında; bireysel bağlamda koruyucu faktör olarak en çok problem çözme, risk faktörü olarak olumsuz yaşam olayları, ailesel bağlamda koruyucu ve risk faktörü olarak olumlu-olumsuz ebeveyn tutumu, çevresel bağlamda koruyucu ve risk faktörü olarak sırasıyla arkadaş desteği, olumsuz akran ilişkileri gelmektedir.

Çalışmada okul dönemi çocuk kitaplarında psikolojik sağlamlık bakımından koruyucu faktörlere, çeşitli bakış açılarına, destek etmenlerine yer verildiği saptanmıştır. Ancak işlenen konularda psikolojik sağlamlık bağlamında baş ve diğer karakterlerin baş etme, destekleme süreçleri, tutumları, içeriğin çocuğa göreliği, gelişimsel dönem özellikleri açısından yüzeysel, eksik kaldığı görülmüştür. Eksikliklerin tamamlanması, risklerin önlemeye yönelik koruyucu faktörlere yer verilmesi ve gelişimi destekleyici unsurlara sahip nitelikli kitapların çocuklara ulaşabilmesi için ilgili meslek elemanlarının ve çocukların bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmaya yönelik çalışmalar planlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, okul çağı, psikolojik sağlamlık.

ABSTRACT

Investigation of School Age Children's Books In Terms of Protective and Risk Factors within The Scope of Psychological Resilience

The aim of the study is to describe how protective and risk factors in the context of psychological resilience are handled with developmental focal points in the content of school-age children's books and to interpret the current situation.

The design is document analysis from qualitative research designs. Through purposive sampling, 79 of the 100 most borrowed books, which were written for school-age children, contained risk and protective factors in the context of psychological resilience, had realistic or surrealistic fiction, and did not contain pure information, were included in the sample, provided that they met the criteria. The data were collected with the Book Information Form and the Psychological Resilience Risk and Protective Factors Identification Form, which were prepared by the researcher by reviewing the literature and taking expert opinion.

In the examined school-age children's books; problem solving is the most common protective factor in the individual context, negative life events as a risk factor, positive-negative parental attitude as a protective and risk factor in the familial context, peer support and negative peer relations as protective and risk factors in the environmental context, respectively.

In the study, it was determined that protective factors, various perspectives and support factors were included in school-age children's books in terms of psychological resilience. However, in the context of psychological resilience, the coping and supporting processes of the main and other characters, their attitudes, the relevance of the content to the child, and the characteristics of the developmental period were found to be superficial and incomplete. It is recommended that studies should be planned to increase the knowledge and awareness levels of the relevant professionals and children in order to complete the deficiencies, to include protective factors to prevent risks, and to provide children with qualified books with development-supportive elements.

Keywords: Children's literature, psychological resilience, school age.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1 <i>Analiz Süreci</i>	37
--------------------------------------	----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.2 <i>Bağlama Göre Risk Faktörleri</i>	11
Tablo 2.3 <i>Bağlama Göre Koruyucu Faktörler</i>	13
Tablo 4.1.1 <i>Bireysel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Frekans Tablosu</i>	38
Tablo 4.1.2 <i>Ailesel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Frekans Tablosu</i>	48
Tablo 4.1.3 <i>Çevresel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Frekans Tablosu</i>	52
Tablo 4.2.1 <i>Bireysel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Tablo</i>	57
Tablo 4.2.2 <i>Ailesel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Tablo</i>	60
Tablo 4.2.3 <i>Çevresel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Tablo</i>	63
Tablo 4.2.4 <i>Okul-Öğretmen Bağlamında Okul Dönemi Odak Noktaları ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Tablo</i>	66

1. GİRİŞ

1.1. Araştırma Problemi ve Önemi

İnsan yaşamındaki olumsuz yaşantıların bireyler üzerindeki etkileri ve bu etkilerin azaltılması üzerine yapılan çalışmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de güncelliğini sürdürmektedir. Doğal afetler, ekonomik krizler, ayrımcılık, salgın hastalıklar, göç, savaş ve terörist saldırılar gibi geniş kitleleri etkileyen travmaların yanı sıra, sık rastlanan bireysel travmalar (örn: ciddi kazalar ve yaralanmalar, ihmal ve istismar, ebeveyn kaybı, hastalıklar) gün geçtikçe birey, aile ve toplum düzeyinde daha dayanıklı olmayı gerektirmektedir. Travmatik olaylardan sonra ya da yoksulluk gibi süregelen olumsuz durumlarda psikolojik olarak sağlam kalmak ve hızla toparlanmak daha önemli hale gelmektedir. Aile, okul ve toplum gibi bireyi çevreleyen katmanlar travmatik durumlarda önleyici destek sağlama konusunda güçlü kaynaklardır. Ancak, bireyin çevresindeki bu katmanlar aynı zamanda riski artıran etki de oluşturabilirler. Psikolojik sağlamlığın aktif hale gelmesi sosyal kültürel bağlamdaki aile, okul ve toplumun etkileşimlerine bağlıdır (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).

Psikolojik sağlamlıkla ilgili bir açıklama yapmak gerekirse: dinamik bir sistemin, kendi işlevini, canlılığını ya da gelişimini tehdit eden rahatsızlıklara rağmen başarılı bir şekilde uyum sağlama kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Masten, 2014).

Tıpkı yetişkinlerin yaşamda güçlüklerle mücadele ettiği gibi çocuklarda yaşamında farklı boyutta ve sıklıkta zorlayıcı yaşam olaylarına maruz kalmakta, bu olaylara karşı bir tepki/tepkisizlik göstermektedir. Karşılaşılan zorluklar bireysel ve temel günlük yaşam olayları ile ilgili olabilirken, toplumsal boyutta daha yoğun biçimde de yaşanabilmektedir. Her iki durumda da çocuklar karşılaştıkları zorlu durumlara karşı bir savunma tepkisi/tepkisizlik gösterir ve bu duruma karşı baş etme stratejisi geliştirerek uyum sağlama sürecini başlatırlar.

Bu süreç çocuğun içerisinde bulunduğu gelişimsel dönemine göre algılanmakta, şekillenmekte ve gelişimsel yolculuğuna eşlik etmektedir.

Okul çağı gelişim dönemi gözden geçirildiğinde “aileden, ebeveynlerden bağımsız olma ve kendi başınlık, dış çevrenin önemi” şeklinde anahtar kelimeler üzerine odaklanılan bir dönemdir. Çocukların ailesi ve yakın ilişkilerinin dışında bireysel olarak farklı sosyal çevrelere dahil olmasıyla psikolojik sağlamlığın değerlendirildiği bağlam okul dönemiyle birlikte daha etkin ve çeşitli hale gelmektedir. Bu doğrultuda bağlam, okul dönemi çocuğunun gelişimini destekleyici, koruyucu ya da riske edici etki gücüne sahiptir denebilir. Buradan hareketle çocukların psikolojik sağlamlığına ve gelişimine etki gücüne sahip olan bağlamların, çocuğun gelişimine maksimum düzeyde yararını gözeterek desteklemesi, düzenlenmesi, olası travma riskini ya da etkisini azaltmasını sağlayacaktır.

Çocuğun gelişimini birçok alanda destekleyen ve bir öğrenme aracı misyonuyla bilinen çocuk kitaplarının çevresel bir bağlam olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Çocuk kitaplarının farklı gelişimsel dönemlerde çeşitli konularda kurgulandığı bilinmekle birlikte eğitici, öğretici, eğlendirici işlevlere sahiptir. Ek olarak psikolojik durumu ve ruhsal sağlığı destekleyici olarak terapi/bibliyoterapi amacıyla da kullandığı bilinmektedir.

Topcu’nun (2019), “çocukların dinledikleri öykülerdeki karakterler ile kendi yaşantılarını özdeşleştirdikleri göz önünde bulundurulduğunda, dinledikleri kitaplarda verilen mesajların neler olduğunun incelenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür” görüşü araştırmada ele alınan konuyu inceleme temelini oluşturmuştur. Aynı zamanda çocuğun kitaplarla ilişkisinde karşılıklı bir iletişim ve etkileşim ortaya çıkmaktadır. Çocuk bu etkileşimin beraberinde; farklı düşünce, davranışlara tanık olmakta, muhakeme etmekte, kendi hayatıyla karşılaştırmakta, hatta çoğunlukla kitap karakterlerini özümseyerek kendilerini onların yerine koyup o kişiliklere bürünüp onların pencerelerinden bakarak gerçek hayatta bir model örneği oluşturmaktadır.

Psikolojik dayanıklılık bağlamında risk ve koruyucu faktörlere odaklanılmasındaki temel amacının çocukluk döneminde karşılaştıkları zorlayıcı yaşam olaylarındaki risklere karşı ile geleceğe dair olumlu görüş edinmelerinin ve gelişimlerini bütüncül olarak destekleyecek olmasıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren yeniliğe başka bir bakış açısıyla problem durumuna uyum sağlama mücadele etme süreci içerisinde. Çocukluk döneminde bu süreç etkilerini yoğun olarak devam ettirmekle birlikte karşılaştığımız problem durumu gelişim sürecini destekleme potansiyeli taşıırken gelişimi riske edici unsurlar da barındırabilmektedir. Risk faktörü olarak değerlendirilen etkenlerin olumsuz etkilerini minimuma indirerek koruma altına almayı, güçlü yönlerimizden yola çıkarak dayanıklılığı ifade etmektedir. Bir insanın vücudunda yararlı ve zararlı bakterilerin var olduğu bilinmektedir. Hastalık sürecinde sağlığı riske edici zararlı mikropların tespit edilerek müdahale edilmesi yani bağışıklığın artırılarak dayanıklılığın sağlanması amaçlanmaktadır. Bu metaforla hareketle çocuğun gelişimini ve sağlığını riske edici, zarar verici durumların varlığına yönelik desteklemede öğretici, model olma rolünün aile ve yakın çevreyle birlikte en ulaşılabilir formu olan çocuk kitapları elzem bir yere sahiptir.

Psikolojik dayanıklılık bağlamında risk ve koruyucu faktörlere odaklanılmasındaki temel amacının çocukluk döneminde karşılaştıkları zorlayıcı yaşam olaylarındaki risklere karşı ile geleceğe dair olumlu görüş edinmelerinin ve gelişimlerini bütüncül olarak destekleyecek olmasıdır.

Örnekleme okul döneminde çocukları için yazılmış çocuk kitaplarının incelenmesinin sebebi; çocukların okul çağı gelişimsel dönemiyle dış çevreyle ilişkilerinin artması, karşılaştıkları durumlar hakkında akıl yürütebilme, problem çözme, kendini ifade edebilme, tercih yapma gibi becerilerde bir gelişim süreci gözlenmektedir. Bu süreçte okula devam etmeleri okuma-yazma becerilerinin de kazanımıyla kıymetli öğrenme araçlarından biri olan çocuk kitaplarını ilgi, yetenek ve merakları doğrultusunda kendi başına seçerek okumayı tercih etmektedirler. Çocukların kitap seçme özgürlüğüyle beraber seçmiş olduğu kitapların içeriklerinin gelişimlerine, psikolojik sağlıkla boyutuna katkısı ayrıntılı biçimde incelemeye gerekli hale getirmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı çocuğun kitapla olan ilişkisinin bireyselleşip, özel hale geldiği okul dönemi çocukları için yazılmış çocuk kitapları risk ve koruyucu faktörünün işleyişi bakımından incelemektir. Belirtilen amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır;

1. Okul dönemi çocuk kitaplarında psikolojik sağlamlık kapsamında bireysel, ailesel, çevresel bağlamda hangi koruyucu faktörlere yer verilmiştir, koruyucu faktörlere yer verilme durumu nasıldır?

2. Okul dönemi çocuk kitaplarında psikolojik sağlamlık kapsamında bireysel, ailesel, çevresel bağlamda hangi risk faktörlerine yer verilmiştir, risk faktörlerine yer verilme durumu nasıldır?

3. Okul dönemi çocuk kitaplarında gelişimsel odak noktaları ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle bireysel, ailesel, çevresel, okul-öğretmen bağlamında hangi faktörlere yer verilmiştir, gelişimsel odak noktalarına ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle yer verilme durumu nasıldır?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, seçilen kütüphanenin çocuk bölümünde yalnızca 6-11 yaşa hitaben yazılmış, salt bilgi aktarmayan, kurgu içermeyen, psikolojik sağlamlık bağlamında risk ve koruyucu faktör içeren beraberinde bu kriterleri sağlayan en çok ödünç alınan 100 çocuk kitabı ile sınırlıdır.

Araştırma kapsamında incelenen kitaplar tek bir araştırmacı tarafından okunup analiz edilmesi sebebiyle kodlayıcılar arası uyum yoktur. Verilerin tek bir araştırmacı tarafından incelenmesi bu araştırmanın sınırlılıklarındandır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Psikolojik Sağlamlık

Psikolojik sağlamlık terimi bilimsel literatüre ilk kez 1818 yılında Thomas Tredgold'un “kerestenin bir özelliğini tanımlamak ve bazı ahşap türlerinin neden ani ve şiddetli bir yükü kırılmadan karşılayabildiğini açıklamak için kullanmasıyla girdiği bilinmektedir (Akt., McAslan, 2010). Mühendislik ve fizikte uzun yıllar verimli bir şekilde kullanıldıktan sonra, bu terim ekolojistler ve gelişim bilimciler tarafından dinamik bir sistemin (örneğin bir yağmur ormanı, bir aile, bir topluluk) zorluklara ve tehditlere yanıt verme, hayatta kalma ve gelişmeye devam etme kapasitesi için bir metafor olarak benimsenmiştir (Akt.,Theron vd., 2015).

Sağlık, psikoloji, eğitim gibi çeşitli çalışma alanlarında psikolojik sağlamlık kavramı çeşitli adlandırmalarla sıkça kullanılmaktadır.

Kelime anlamına bakıldığında ise dayanıklılık, sağlamlık kavramı; Latince “resiliens” kökünden türemiştir ve bir maddenin elastik olması ve aslına kolayca dönebilmesini anlatır (Çağlar, 2018). Bu bilgiye binaen *geri dönebilme yeteneğiyle* ilgili olarak esnek, elastik olma ve aslına dönebilme kavramlarından yola çıkılarak bireyin zor durumlara karşı eski sağlıklı haline dönebilme olgusundan bahsedilebilir.

Türk Dil Kurumu ise dayanıklı olma durumunu; dayanıklılık, dayantı, metînlilik, metanetlilik olarak tanımlamıştır (Türk Dil Kurumu, 2022).

Işık'ın (2016) kendini toparlama gücü ile ilgili 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezleri ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında indeksli dergilerde yayımlanmış araştırmaları incelemeyi amaçladığı çalışmada “resilience” kavramının Türkçe’ye farklı şekillerde çevrildiği ve ortak bir kavram üzerinde uzlaşamadığını ifade etmiştir.

İlgili çalışmada “resilience” kavramının karşılığı olarak lisansüstü tezlerde ve bilimsel dergilerde; psikolojik sağlamlık, psikolojik dayanıklılık, yılmazlık, kendini toparlama gücü, psikolojik güçlendirme gibi çeşitli kavramların kullanıldığı belirtilmiştir (Işık, 2016).

Aynı durum dünya literatürü için de geçerli olup “resilience” kavramı farklı şekillerde çevrildiği görülmüştür.

Psikolojik sağlamlık iki boyutlu bir kavramı temsil etmektedir. Başka bir deyişle, psikolojik sağlamlığın ortaya çıkabilmesi için bireyin bir risk ya da zorluğa maruz kalması ve bu sürecin sonunda, duruma uyum sağlayarak mevcut tüm olumsuz koşullara rağmen yaşamının farklı alanlarında başarı elde etmesi gerekmektedir (Gizir, 2007).

Richardson (2002), dayanıklılık araştırmalarının üç dalga olarak incelemiştir: birinci dalgada bireylerin sosyal ve kişisel başarıyı öngören destek sistemlerinin dirençli niteliklerinin tanımı yapılmış ve insanların zorluklar karşısında büyümelerine yardımcı olan nitelikler veya koruyucu faktörler listelenmiştir. İkinci dalgada: koruyucu faktörlerin belirlenmesi, güçlendirilmesi ve zenginleştirilmesi ile sonuçlanacak şekilde stres faktörleri, sıkıntılar, değişim veya fırsatlarla başa çıkma süreci olarak ifade edilmiş ve ilk dalgada tanımlanan arzu edilen dayanıklı nitelikleri edinmenin yıkıcı ve yeniden bütünleştirici süreci açıklanmıştır. Üçüncü dalgada ise bireyler ve gruplar içindeki motivasyonel güçlerin tanımlanması ve bu güçlerin harekete geçirilmesini, kullanılmasını teşvik eden deneyimlerin oluşturularak danışanlara ve öğrencilere, kendini gerçekleştirmeye iten gücü keşfetme ve uygulama ve dirençli bir şekilde yeniden bütünleşme konusunda yardımcı olma çalışmaları yapılmıştır.

Masten (2001), dayanıklılığı, adaptasyon veya gelişmeye yönelik ciddi tehditlere rağmen iyi sonuçlarla karakterize edilen bir olgular sınıfı olarak ifade etmiştir.

Kararımak (2006) ise psikolojik sağlamlığı, bir olumsuzluk durumu (boşanma, terör, doğal afetler, yoksulluk, bozuk aile düzeni, hatta şehir değiştirme ya da taşınma) ile karşı karşıya kalındığında koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan dinamik süreç içerisinde, kişinin hayatındaki değişikliğe uyum göstermesini içermek olarak tanımlamıştır.

Gelişimsel kapsamda ele alındığında, psikolojik sağlamlık; Werner & Smith’e (2001) göre çocukların, zorluklara rağmen başarılı olmalarını değil, yaşanan zorluklara rağmen; olumlu uyumu sağlamak için, kendilerinde ve çevrelerinde var olan

tüm kaynakları kullanma yeteneğinin kazanıldığı gelişimsel bir süreci yansıtmaktadır (Özer, 2013).

Dayanıklılık genellikle kötü muamele veya yoksulluk gibi aşırı olaylara başarılı bir şekilde uyum sağlama olarak düşünülse de, çocukların karşılaştığı günlük sosyal, fiziksel ve entelektüel zorluklara verilen tepkilerde de yer alabilir (Masten, 2001).

Dayanıklılık bireylerin yanı sıra aileler, ekonomiler, ekosistemler ve organizasyonlar da dahil olmak üzere karmaşık adaptif sistemlerin bir özelliğidir. Bu tanım, insan bağışıklık sistemi gibi bir birey içindeki sistemlere de uygulanabilir (Masten & Barnes, 2018).

Bu tanımın en önemli çıkarımlarından biri, gelişmekte olan bir kişinin dayanıklılığının o bireyin bedeni zihni ile sınırlı olmadığı fikridir. Bir bireyin zorluklara uyum sağlama kapasitesi, ilişkiler ve diğer süreçler yoluyla bireyin dışındaki diğer insanlarla ve sistemlerle olan ilişkisine bağlıdır (Masten & Barnes, 2018).

Psikolojik sağlamlık kavramının tarihsel gelişim sürecinde bazı araştırmacılar dinamik değişken bir süreç olarak değerlendirirken bazıları sabit olan, kişisel özellik olarak değerlendirmiştir.

Dayanıklılığı bir güç olarak destekleyen Werner ve Smith (1992), dayanıklılığı doğuştan gelen bir 'kendini düzeltme mekanizması' olarak adlandırmış ve Lifton (1994) dayanıklılığı, riskleri ne olursa olsun tüm bireylerin dönüşüm ve değişim için sahip olduğu insan kapasitesi olarak tanımlamıştır (Akt., Richardson, 2002).

Masten (2021) ise yaşayan bir insan gibi karmaşık bir adaptif sistemin zorluklara iyi yanıt verme kapasitesi dinamik olduğunu çünkü bu kapasitenin kaynakları da dinamik ve etkileşim halindeki birçok sistem arasında dağıtıldığını belirtmiştir.

Luthar vd. (2000) Masten'in ifadesini destekler biçimde: dayanıklılık üzerine yapılan araştırmalar yıllar içinde gelişip dönüştükçe, önemli sıkıntılar karşısında olumlu uyum sağlamanın gelişimsel bir ilerleme içerdiği anlaşıldığını; yeni kırılganlıklar ve zorluklar ve/veya güçlü yönler ve fırsatlar genellikle yaşam seyri boyunca değişen koşullarla birlikte ortaya çıktığını belirtmiştir.

Benzer biçimde Cicchetti (2010), dayanıklılık bir bireyin "sahip olduğu" bir şey olmadığını - sabit veya değişmez olmayan, çok yönlü olarak belirlenen gelişimsel bir süreç olarak tanımlamıştır.

Aburn vd. (2016), yaptıkları çalışmanın sonucunda dayanıklılığın beş temel tanımı veya kavramını belirlemişlerdir: zorlukların üstesinden gelmek için yükselmek, adaptasyon ve uyum, sıradan sihir, dayanıklılık için bir vekil olarak iyi ruh sağlığı ve geri dönme yeteneği.

Literatürde dayanıklı olmanın anahtarı olarak yalnızca sıkıntı veya travmanın 'üstesinden gelmek' şeklinde tanımlanmış olsa da; Werner & Smith (1982), Garnezy ve ark. (1984), Rutter (1987), Masten ve ark. (1990), Hildon ve ark. (2010)'a göre 'gelişmek, başarı ve başarılı olmak gibi kelimeler de kriz veya travma sırasında 'yükselmek' kavramıyla yakından ilişkili olduğu, bu kelimelerin, travma veya sıkıntı dönemi öncesine kıyasla daha başarılı olma veya daha yüksek bir seviyede işlev gösterme noktasında zorlukların veya mücadelelerin üstesinden gelme becerisine işaret ettiği Aburn vd. (2016) tarafından aktarılmıştır.

Olağanüstü olanı anlamaya yönelik başlayan arayış, *sıradan olanın gücünü* ortaya çıkarmıştır. Dayanıklılık nadir ve özel niteliklerden değil, çocukların zihinlerindeki, beyinlerindeki ve bedenlerindeki, ailelerindeki, ilişkilerindeki ve toplumlarındaki sıradan, normatif insan kaynaklarının günlük büyüünden gelir. Bunun, bireylerde ve toplumda yetkinliğin ve insan sermayesinin teşvik edilmesi açısından derin etkileri vardır. En temel insan adaptasyon sistemleri bile zarar görmez değildir ve beslenmeye ihtiyaç duyar. Çoğu zaman, en büyük olumsuzluklarla mücadele eden çocuklar ne temel kaynakların sağladığı korumaya ne de adaptif sistemlerin gelişimini besleyen fırsatlara ve deneyimlere sahiptir. Çocuklara yönelik başlıca tehditler, gelişim için temel koruyucu sistemleri zayıflatan olumsuzluklarsa, risk altındaki çocuklarda yetkinliği ve dayanıklılığı teşvik etme çabalarının, bu temel sistemlerin etkinliğini koruyan veya geri kazandıran stratejilere odaklanması gerektiği sonucuna varılır (Masten, 2001).

Dayanıklılık için vekil olarak ruh sağlığı ile ilgili olarak farklı görüşlerin olduğu öne sürülmüştür (Aburn vd., 2016). Bonanno, (2004) dayanıklılığın mutlak bir ruh sağlığı teşhisinin varlığı veya yokluğu ile ilişkili olmadığı belirtmiştir. Wagnild

dayanıklılığın bireyleri psikotik bozukluklardan koruyan bir tampon olarak ifade etmektedir (Aburn vd., 2016).

Demircioğlu & Yoldaş'ın (2019) da belirttiği gibi genel anlamda evrensel olarak kabul edilmiş bir psikolojik sağlamlık kavramı tanımı olmamakla birlikte yapılan tanımların genel manada ortak özellikleri psikolojik sağlamlığın dinamik bir süreç olması, bir veya birden fazla risk faktörünü içermesi ve bireyin oluşan olumsuz koşullara rağmen iç ve dış uyumunu sağlıklı bir şekilde sağlayarak yeterlilik geliştirebilme süreçlerini kapsamaktadır.

Özetle bireyin psikolojik anlamda sağlam olup olmadığını, bireyin, kendisini zorlayan bir koşulla karşı karşıya kalması ve kendisini zorlayan bu koşulla yeterli düzeyde başa çıkabilmesi ve hatta bu koşulu, kendi gelişimi için işlevsel hale getirebilmesiyle anlaşılmaktadır (Turgut & Çapan, 2017).

Psikolojik sağlamlığı kavramada gerekli olan, ilgili araştırmaların temelinde risk ve koruyucu faktörler yer almaktadır. Bu bağlamda psikolojik sağlamlık bireylerin yalnızca zorlu durumlarla nasıl baş ettikleriyle değil aynı zamanda bu zorluklara rağmen nasıl gelişim gösterdikleri ile ilgili süreçleri kapsar (Arslan, 2022). Risk ve koruyucu faktörler çoğunlukla araştırmacılar tarafından bireysel, ailesel, çevresel bağlamlara odaklanılarak çalışılmıştır. Daha iyi anlaşılması açısından ilgili açıklama ve örnekleri verilecektir.

2.1.1. Risk ve Risk Faktörü

Yaşamda karşılaşılabilecek olumsuz deneyimler ve başa gelebilecek felaketler, kişinin psikolojik olarak sağlıklı bir yaşam sürmesinde ve psikolojik sağlamlık göstermesinde risk faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Kararımak, 2006).

Masten (2014), risk olarak değerlendirilen durumların içsel (olumsuz mizaç özellikleri, bir psikopatolojiye sahip olma) ya da dışsal (yoksulluk, doğal afetler vs.) olabileceğini bu açıdan değerlendirildiğinde herkesin içsel ya da dışsal bir riskle karşılaşmasının olası olduğunu belirtmiştir (Akar, 2018).

Çocukluk ya da ergenlik döneminde risk durumlarına maruz kalmak daha sonraki gelişim dönemlerinde aksamalara yol açabilmektedir (Kararımak, 2006).

Luthar & Zelazo'ya (2003) göre çocukların çevresindeki, aile içerisindeki stresli olaylar çocukları etkileyebileceği gibi risk aktarımını sağlanmasına neden olabilir. Risk aktarımını engellemek için müdahaleler oldukça gerekli yere sahiptir. Bağlantılı olarak risk olma potansiyeli taşıyan üçüncü değişkenlerin, yani birlikte ortaya çıkan bir duruma yaygın olarak atfedilen olumsuzlukların çoğunu aslında taşıyabilecek yapıların ayrıştırılmasına daha fazla dikkat edilmesi gerekmektedir.

Özellikle çocuklar ve ergenler için gelişimsel gerilik ve aksamalar noktasında içsel ya da dışsal risklere karşı olumlu dönüşümü destekleyici, ihtiyaçları doğrultusunda danışmanlık, sağlık, eğitim hizmetlerin sunulması, sağlıklı gelişim süreci, bütünsel iyiliği, olumlu gelecek ümidini tekrar kazanmaları için önemlidir.

Kararırmak (2006) risk faktörleri üzerine çalışan araştırmacıların başlangıçta olumsuzluklara dair tek bir riske odaklandıklarını sonrasında risk faktörünün birden fazla risk faktörünün bulunduğu ve bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürmelerini tehdit ettiğini ifade etmiştir.

Risk faktörleri ilgili alanyazında çoğunlukla ailesel, çevresel, bireysel bağlamda değerlendirilmiştir.

Tablo 2.2 Bağlama Göre Risk Faktörleri

Bireysel Risk Faktörleri	Ailesel Risk Faktörleri	Çevresel Risk Faktörleri
Zor Mizaç	Aile üyelerinden herhangi birinin hastalığa ya da psikopatolojiye sahip olma durumu	Dezavantajlı çevreye sahip olma
Kronik rahatsızlık (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)		Toplumsal olaylar (savaş, afet, pandemi vb.)
Güvensiz bağlanma (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)	Olumsuz ebeveynlik tutumu (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).	Olumsuz akran ilişkileri
Düşük özgüven (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)		Güvenli olmayan sosyal çevre
Sosyal iletişim becerilerinde yetersizlik (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)	Aile bireyleri ve çocuk arasındaki çatışma	Sosyal çevreden şiddet görme (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).
Olumsuz yaşam olayları kaza, yaralanma vb. (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).	Aile bireyleri arasındaki çatışma	Evsizlik/ Sokakta yaşam
İhmal ve İstismar (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).	Boşanma, ölüm vb. nedenlerden dolayı tek ebeveyn ile yaşamak	Olumsuz sınıf/okul iklimi
	Aile-çocuk iletişimsizliği	Sıkça okul, ev değiştirme
	Aile içi çatışma-şiddet (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).	Çevrede sosyal destek verecek kurum ve kuruluşların olmaması (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).
Akademik başarısızlık	Düşük sosyo-ekonomik düzey	Kurum bakımı altında yaşam
Bir yakının ya da arkadaşın kaybı	Aile üyeleri arasındaki iletişimsizlik	Duyarsız eğitimci
Düşük benlik saygısına sahip olma (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).	Düşük eğitim düzeyi	
	Yeni kardeş doğumu/ Kardeş kıskançlığı	
Özel gereksinimli olma durumu	Ailede suç madde kullanımı	
Gelişimsel sorunlar		
Şişirilmiş/abartılı benlik saygısına sahip olma		
Sağlık sorunlarına sahip olma		

2.1.2. Koruyucu Faktör

Birçok çocuğun ve yetişkinin hayatın zorluklarının üstesinden geldiğine dair güçlü kanıtlar vardır. Bu kanıtlar ve olumlu sonuçlar çok sayıda yaşam öyküsünde sıklıkla bulunduğundan, bireylerin yaşamlarındaki stresleri atlatmasına yardım eden “koruyucu” faktörleri tanımlamak önemlidir (Kır, 2021).

Bireyler hayatlarında bir zorluk, travma ya da risk faktörlerinden herhangi biriyle ya da çoklu risk faktörleriyle karşılaşmaktadır. Karşılaşılan bu durumların negatif etkilerini azaltmasına yardımcı olan ve bireylerin normal hayatına devam etmesini sağlayan tüm ailesel, çevresel ve bireysel özelliklerin hepsi koruyucu faktörlerdir (Erdoğan, 2014)

Koruyucu faktörler ifadesi, risklerin, zorlukların, travmaların yıkıcı etkisini azaltan sağlıklı adaptasyonu ve bireyin baş etme, problem çözme becerilerini geliştiren durumları tanımlamaktadır (Demircioğlu & Yoldaş, 2019).

Pooley & Cohen (2010) koruyucu faktörleri içsel ve dışsal kaynaklı olmak üzere iki grupta ele almış; öz yeterlik, başa çıkma ve aidiyet duygusu psikolojik sağlamlığa katkıda bulunan iç kaynaklar olarak; sosyal destek ve çevresel faktörler ise dış kaynak olarak sınıflandırmıştır.

Psikolojik olarak dayanıklılığı yüksek olan çocuklar, gerçekçi biçimde zorluklar karşısında proaktif davranış sergilemekte, içsel ve dışsal kaynakları kullanarak zor durumlara uyum sağlamaktadır. Bu doğrultuda psikolojik dayanıklılığı yüksek olan çocuklar zorluklarla mücadele ederken birçok şeyi kontrol edememelerine rağmen, sonuçları etkileyecek güçleri olduğu anlayışına sahiptir (Alvord & Grados, 2005).

Koruyucu faktörler ilgili alanyazında çoğunlukla ailesel, çevresel, bireysel bağlamda değerlendirilmiştir.

Tablo 2.3 Bağlama Göre Koruyucu Faktörler

Bireysel Faktörler	Koruyucu Faktörler	Ailesel Faktörler	Koruyucu Faktörler	Çevresel Faktörler	Koruyucu Faktörler
Benlik saygısı-Özgüven		Ailenin davranış ve değerler için uygulanabilir, gerçekçi ve net beklentiler içinde bulunması (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)		Akran/Arkadaş desteği (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)	
Olumlu veya Kolay Mizaç		Olumlu ve destekleyici aile tutumu		Aile ve okul arasındaki pozitif ilişki (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)	
Pro-sosyal beceriler (yardım etmek, paylaşmak, bağış yapmak, empati yapmak, gönüllülük faaliyetleri)		Sosyo-ekonomik açıdan avantajlı olma		Etkili toplumsal kaynaklar (nitelikli okullar, eğitim organizasyonları vb.)	
Pozitif düşünce (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)		Sorunlara karşı çözümü destekleme		Destekleyici öğretmen ve okul rehberlik servisi	
Sosyal iletişim becerilerine sahip olma		Tüm aile üyeleri ile olumlu ilişki içerisinde olma		Yetenek ve ilgilerin geliştirilmesinin desteklenmesi için verilen rehberlik ve destek (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)	
Gelişmiş mizah duygusunun varlığı		Ailenin tehlikeli ve güvensiz durumlardan çocuklarını koruma işlevi (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)		Yakın bir arkadaş/komşu ilişkisi	
Yeterli baş etme ve problem çözme becerilerine sahip olma				Okula bağlılık ve okul aidiyet hissi	
Sağlıklı fiziksel ve ruhsal gelişim				Okul dışı aktivite	
Akademik başarı (Gizir, 2007)					
Hayata dair amaç ve gerçekçi beklentilere sahip olma (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019)					
Kişisel hedeflere sahip olma					
Rutin ve ritüellerin varlığı					
Hobiye, yetkin olduğu bir uğraşa sahip olma					
Umut, merak, cesaret, mizah, iyimserlik vb. güçlü yönlerle sahip olma					

2.2. Psikolojik Sağlamlığın Temelini Oluşturan Çeşitli Perspektif ve Teoriler

Kavramı daha iyi anlamak için çeşitli bakış açıları ve teorilere bakmak gerekirse;

Luthar vd. (2000) çocukların gelişiminde çoklu bağlamların öneminin kavramsal olarak yeterince tanınmaması ve çalışmalar teorik temele dayandırılmamasının dayanıklılık çalışmalarının ilerlemesini sınırlandıracağını ifade etmiştir. Bu bağlamda dayanıklılığı anlamaya yardımcı yol gösterici bakış açılarından birkaçını açıklamıştır:

Garnezy (1985) ve Werner ve Smith (1982 , 1992) tarafından belirlenen, risk altındaki çocukları etkileyen belirgin koruyucu ve savunmasızlık süreçlerinin üç geniş düzeyde işlediği görülen perspektiftir. Bunlar, toplum (örneğin mahalleler ve sosyal destekler), aile (örneğin ebeveyn sıcaklığı veya kötü muamelesi) ve çocuk (örneğin zeka veya sosyal beceri gibi özellikler) düzeyindeki etkileri içerir. Bu üçlü çerçeve, dayanıklılık üzerine yapılan birçok araştırmayı düzenlemeye hizmet etmiştir (Akt., Luthar vd., 2000).

Perspektiflerden bir diğeri ise; Bronfenbrenner'ın (1977) ekolojik teorisi, Sameroff ve Chandler'ın (1975) işlemsel bakış açısı ve Cicchetti ve Lynch'in (1993) bütünleştirici ekolojik-işlemsel gelişim modeli gibi ekolojik bağlam ile gelişen çocuk arasındaki işlemlere odaklanılardan oluşur. Ekolojik-işlemsel modelde, bağlamlar (kültür, mahalle, aile gibi) bireye yakınlık bakımından değişen bir dizi iç içe geçmiş seviyeden oluştuğu şeklinde kavramsallaştırılır. Bağlamsal çevrelerin ve işlemsel etkileşimlerin vurgulandığı bu tür teorik açıklamalar, aile yoksulluğu, kötü muamele deneyimleri ve diğerleri de dahil olmak üzere çeşitli riskleri içeren dayanıklılık araştırmaları için kavramsal temelleri oluşturmuştur (Baldwin vd., 1993 ; Cicchetti ve Lynch, 1993 ; Cicchetti vd., 1993 ; Connell, Spencer ve Aber, 1994 ; Crittenden, 1985 ; Leadbeter ve Bishop, 1994; Akt., Luthar vd., 2000).

Son perspektif ise yapısal-örgütsel perspektiftir (Cicchetti ve Schneider-Rosen, 1986 ; Sroufe, 1979), bunun merkezinde zaman içinde yeterliliğin ortaya çıkmasında genel bir süreklilik ve tutarlılık olduğuna dair inanç yer alır. Uzak tarihsel faktörler ve güncel etkiler gelişim süreci için önemli görülse de, aktif bireysel seçim ve öz-

örgütlenmenin gelişim üzerinde kritik etkiler uyguladığına inanılmaktadır (Cicchetti ve Tucker, 1994; Akt. Luthar vd., 2000).

Bonanno & Mancini (2008), her bireyin yaşamında en az bir kez travmatik bir yaşam olayına maruz kaldığını ifade etmiştir. Bu derece yaygın olarak yaşanan travmatik olayların çıktılarında biri de strestir. Bireyin karşılaştığı travmatik olay sonucunda baş etme sürecinde ise psikolojik sağlamlık kavramı önem kazanmaktadır.

Travmanın sebep olduğu stresle ilgili olarak birey ve stres ilişkisini anlamada Lazarus ve Folkman 'ın "Stres ve Başa Çıkma Teorisi" öne çıkmaktadır. Ayrıca bu kuramın psikolojik stres ve travma araştırmalarının temelini oluşturduğu varsayılmaktadır. Teori stresin bağlamsal olduğunu, yani kişi ve çevre arasında bir etkileşim içerdiğini ve bir süreç olduğunu, yani zaman içinde değiştiğini savunur (Folkman, 2010).

Bu teoride stres ve başa çıkma iki başlık altında incelenmiştir: bilgi toplama, karar verme gibi stratejiler kullanarak sıkıntıya neden olan sorunu ele almak için planlı sorun çözme ile *sorun odaklı başa çıkma*; mesafe koyma, duygusal destek arama ve kaçma-kaçınma gibi stratejiler kullanarak olumsuz duyguları düzenlemek için *duygusal odaklı başa çıkma* (Folkman, 2010).

Benson (2002) Özellikler Kazandırma Kuramı'nda psikolojik sağlamlık, çocuk ve ergenlerin gelişiminde sosyal kurumların etkileşiminin artması ile müdahale ve önlem almaya yönelik çeşitli çalışmaları kapsamaktadır. Bu nedenle genç bireylerin gelişimlerini desteklemek ve geliştirmek amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmaların bir bölümü risk faktörlerini azaltmaya yönelik, diğer bölümü ise olumlu yöndeki gelişimlerini destekleyerek bireylerin gelişimlerine destek olunmuştur. Kuram bireysel ve bağlamsal özellikleri, olumsuz durumları inceleyerek olumlu gelişim için olanakları çoğaltmayı amaçlamaktadır (Akt., Özen, 2019).

Özellik Geliştirme Kuramı üç temel özelliğe sahiptir;

- Bireylerin olumlu gelişimleri için süreç, deneyim ve iyi olma durumlarını geliştirebilmek için çeşitli araştırmaların yapılması üzerine odaklanılmıştır.
- Bireylerin gösterdikleri olumlu gelişim becerilerini bir resim ile birleştirerek toplumun kararı ile ortak bir ürün oluşturma amaçlanmaktadır.

- Çevre, toplum, gençler ve halkı güçlendirmeye yönelik çalışmaların önemi ifade edilmiştir (Özen, 2019).

2.3. Gelişim ve Psikolojik Sağlamlık

Gelişim ve psikolojik sağlamlık kavramları arasındaki ilişkinin anlamlandırılmasında kavramların ayrı olarak tanımlamanın mühim olduğu düşünülmektedir.

Supkoff vd. (2012) gelişimi, zaman içerisindeki ilerlemeden fazlası olduğunu, çevresel girdiler ve bireyler arasındaki dinamik etkileşimlerin karmaşıklığını dikkate almadan tam olarak işleyişini anlaşılamayacağını ifade etmiştir. Bu ifadeye paralel olarak Masten (2019) gelişmekte olan bir çocuğun zorluklara ve olumsuzluklara cevap verme kapasitesi, nörobiyolojik stres düzenleme sistemlerinden ailelere, okullara, toplum güvenliği ve sağlık bakım sistemlerine ve çok sayıda diğer sosyokültürel ve ekolojik sistemlere kadar birçok sistemin çalışmasına bağlı olduğu belirtmiştir.

Dayanıklılığın gelişimsel bir süreç olarak anlaşılması, önceki gelişimin daha sonraki gelişim için bir bağlam olarak görülmesi, mevcut işleyişin önceki gelişimin bir sonucu olarak tahmin edilmesine ve gelecekteki gelişimin bir öngörücüsü olarak hizmet etmesine olanak tanır. Bu sürecin zaman içinde incelenmesi, şu anda başarılı adaptasyon ve gelişim sürecinden uzaklaştırdığını anladığımız risk faktörlerinin veya sıkıntı deneyimlerinin bazılarının veya birçoğunun varlığına rağmen bireylerin olumlu adaptasyonu nasıl sürdürebildiklerini anlamak için özellikle önemlidir (Supkoff vd., 2012).

Gelişimsel sistemler perspektifinden bakıldığında dayanıklılık, dinamik bir sistemin, sistemin işlevini, hayatta kalmasını veya gelişimini tehdit eden zorluklara başarılı bir şekilde uyum sağlama kapasitesi olarak tanımlanmıştır (Masten, 2021).

Yaşayan bir insan gibi karmaşık bir adaptif sistemin zorluklara iyi yanıt verme kapasitesi dinamiktir çünkü bu kapasitenin kaynakları da dinamiktir ve etkileşim halindeki birçok sistem arasında dağıtılmıştır (Masten, 2021).

Gelişim yaşam boyu devam etmektedir görüşünün yanında çocukluk dönemindeki gelişimsel yolculuğun çıktılarının gelecekte ve ömür boyu süren, zamanla farklılaşan çıktılarının olması muhtemeldir. Buna binaen çocuğun içerisinde

bulunduğu tüm sistemlerin (aile, toplum, okul, iş yeri vb.) gelişimi destekleyici nitelikte olması, herhangi bir sistem içerisinde karşılaşılan güç ve riskli durumlara karşın diğer sistemlerin destekleyiciliğinin devam etmesi meydana gelme olasılığı olan risk ve aksaklıkların önüne geçilmesini, olumsuz etkilerinin azaltılarak olabildiğince fayda sağlamakla birlikte psikolojik sağlamlığın korunmasına ve güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

2.4. Okul Dönemi Gelişim Özellikleri

2.4.1. Bilişsel Gelişim

Piaget tarafından “Somut İşlemler Dönemi” olarak adlandırılan bu süreç genel olarak 7 ile 11 yaş arasını kapsar. Bu dönemde çocuklar temel düzeyde mantık yürütmeye ve problem çözmeye başlarlar. Öte yandan yakın ilişkiler kurmaya ve zamanı da genel olarak anlamaya başlarlar. Bu yaşlarda gelişen bilişsel algılarıyla toplumdaki yerlerini de algılama ve kişilerarası ilişkileri çözümlemeye yönelik girişimlerde bulunurlar (İnce Samur, 2017).

Bir önceki gelişimsel dönem olan işlem öncesinde çocuğun düşüncesinde başkalarının görüşlerine tahammül edememezlik ve kendi düşüncelerinin geçerliliğini sorgulama ihtiyacı duyulmaması anlamında, benmerkezcilik hakimdir. Ancak somut işlemler döneminde çocuğun düşüncesi bu açıdan benmerkezcisi değildir. Çocuk başkalarının düşüncelerinin, kendi çıkarımlarından farklı olabileceğini ve sonuç olarak kendi düşüncelerinin geçerliliğini gözden geçirmesinin gerekliliğini anlayabilir. Bu açıdan, somut işlemler döneminde çocuk önceki dönemden kalan bilişsel benmerkezcilikten uzaklaşmış olur (Wadsworth, 2015).

Okuma, yazma, hesap yapma becerilerini kazanırlar.

Çocuklar büyüdükçe uyum sağlamaları, organize olmaları ve sosyal ilişkileri konusunda beklentileri artar. Örneğin, okul çantalarını toplamaları, direktiflere uymaları ve ödevlerini yapmaları beklenir (Loose vd., 2018).

Çocuklar bu dönemde düşüncelerinde daha esnek ve düşünce süreçlerinde daha mantıklıdır. Somut işlemleri kullanabilen çocuk, çarpmanın bölmeye ilgili

olduğunu, çıkartmanın toplamının tersi olduğunu ve eşitlik gibi birbirleriyle ilgili olan kavramları bilmektedirler (Bayhan San & Artan, 2014).

Karşılaştıkları problemleri kavrama, sorgulama, detaylı düşünme becerileri görülür. Bu becerilere dayanarak çeşitli problem çözme stratejileri geliştirebilirler.

Zihinsel olarak, somut işlemler döneminde en önemli gelişim mantıksal işlemlerin yapılmasıdır (oluşmasıdır). Mantıksal işlemler, çocuğun ‘mantıksal’ olan sonuçlara ulaşmasını sağlayan içselleştirilmiş bilişsel düşünce eylemidir. Mantıksal işlemler, tüm bilişsel yapılarda olduğu gibi, özümseme ve düzenleme işlevi olarak önceki yapılardan oluşur. Mantıksal işlemler önceki örgütlemelere göre niteliksel olarak daha üst deneyimlerin (şemalar) örgütlenmesi anlamına gelmektedir (Wadsworth, 2015).

Bilişsel olarak yetkinleşmeye başlayan çocuk, düşünme ve sorun çözme süreçlerini de devindirmeye başlar. Öte yandan, nesnelerin konumlarının ya da fiziksel yapılarındaki değişimlerin miktar, kütle, ağırlık, sayı gibi özelliklerde değişme yaratmadığını anlarlar. Başka bir anlatımla, tersine dönebilirlik ve korunum kavramlarını edinirler (İnce Samur, 2017).

Belirli özellikleri göz önünde bulundurarak sınıflama, gruplama, sıralama yapabilir. Bu becerileri yaparken günlük yaşamda sıkça karşılaştığı nesneler üzerinde denemeler yapar.

İşler üzerinde azimle çalışmaları, sürekli cesaretlendirme veya dış destek olmadan kuralları takip etmeleri istenir. Zamanı ve başarımları gereken işleri ayarlamaları beklenir. Ayrıca dürtülerini sınırlandırmaları, dikkatlerini odaklamaları ve daha uzun sürelerde dinlemeyi başarımları da beklenir (Loose vd., 2018).

7-8 yaş arası çocuklar öğrendiklerini arttırmak için performans mücadelesiyle yüzleşir. Okuma yazma ve hesap yapma becerisi bağımsızlık ve prestije giden yolda dönüm noktasıdır. Ancak bu alanlarda zorluk çekenler için bunlar “başarısızlık” ve uyum bozucu inanışlar için riski artırır (Loose vd., 2018).

Neden-sonuç, ilişki kurma, ayırt etme gibi becerilerde ilerleme gösterirler.

Dikkat kontrolü, muhakeme becerilerinde artış görülmektedir.

Eleştirel düşünme ve farkındalık örnekleri sergilerler.

Bu yaşlarda çocuk; nesneler, düşünceler ve semboller üzerinde çeşitli işlemler yapar. Toplama ve çıkarma işlemi yapar. Birçok işi düzenler ve o işleri yönetir. Çeşitli yöntemler geliştirir (Baykoç, 2006).

Bu dönem çocuğu dahil olduğu sosyal gruplar aracılığıyla kendilerinden farklı düşüncelere sahip bireylerle vakit geçirerek olaylara başka kişilerin görüş açısından bakabilme olanağı yakalarlar.

Dönemin sonlarına doğru soyut düşünme becerisi gelişmeye başlar.

2.4.2. Dil Gelişimi

Dil, ilk çocukluk (2-6 yaş) yıllarındaki gibi hızlı bir değişim geçirmemesine karşın, iletişim kurmada kendiliğindenlik, daha geniş bir sözcük dağarcığı ve etkili bir söyleyiş (telaffuz) becerisi dikkat çeker. Başka bir söyleyişle, çocuğun gelişimi her alanda ilerleme göstermeye başlar. Özellikle dilsel ve bilişsel becerilerde anlamlı bir gelişme gözlenir (İnce Samur, 2017).

Çocuklar başkalarıyla diyalogları sırasında bilgi alışverişinde bulunur ve başkalarının bakış açısından olayları görmeyi öğrenir (Wadsworth, 2015).

Okuma ve yazmanın öğrenimini takiben sözcük dağarcığında artış gözlenmektedir.

Cümlelerinde kişisel fikirlerini belirttiklerine rastlanır.

Bireysel kitap okuma becerileri gelişir, kitap okuma alışkanlığı kazanımında önemli bir dönemdir.

Edat, bağlaç, deyim, atasözlerinin ne olduklarını anlama ve günlük dil içerisinde kullanma girişimleri vardır.

Yazılı olarak kendilerini ifade etme becerileri gelişmeye başlamaktadır.

Bu gelişimsel dönemde noktalama işaretleri ve vurgu işlevlerini kavramaktadırlar.

Bu dönem çocukların kitap okuma alışkanlıklarının ediniminde okuma-yazma öğrenimi sayesinde elzem bir öneme sahip olmakla birlikte bir önceki gelişimsel

dönemdeki erken çocukluk çağında yetişkinlerle kitap okuma deneyimleri ile gelecekte bireysel kitap okuma deneyimleri arasında bir köprü görevi görmektedir.

Bu süreçte çocuk, dilin anlatım olanaklarından bilinçli şekilde yararlanmaya başlar. Nitelikli çocuk kitaplarıyla iletişimi artan çocuk dile ilişkin birçok örnekle karşılaşma olanağı bulur. Böylelikle öğrendiklerini içselleştirmeye ve bunları çevresiyle paylaşmaya dönük eğilimlerde bulunur (İnce Samur, 2017).

2.4.3. Fiziksel Gelişim

Önceki gelişim dönemlerine göre fiziksel gelişim hızı yavaşlamıştır, ancak fiziksel hareket repertuarı genişlemiş ve gelişmiştir.

Çocuğun algısal yetenekleri keskinleşmiştir. Duyu motor organlar, gittikçe daha büyük uyumla çalışırlar. Böylece, bu dönem sonunda çocuk sayısız karmaşık becerileri başarabilir. Örneğin, fırlatılmış beyzbol topuna vurma; yaşa, uygulamaya, görsel keskinliğe, koşma yeteneğine, reaksiyon ve hareket zamanına ve duyu motor bütünleşmeye bağlı olarak gelişir (Özer & Özer, 2016).

Bu dönem çocuklarının motor becerileri, erken çocukluk dönemine göre daha esnek ve koordinelidir (Santrock, 2017).

Çocukların vücutları üzerindeki kontrolleri artar ve uzun süre oturup dikkatlerini odaklayıp sürdürebilirler (Santrock, 2017).

Bu dönemin en tipik özelliği, duyu ve motor sisteminin daha büyük organizasyona doğru ilerlemesi, boy ve ağırlıktaki artışın sabit ve yavaş olmasıdır. Dönem kızlarda 12, erkeklerde yaş dolayında meydana gelen ergenlik büyümesine kadar devam eder. Bu yılların en önemli özelliği, her ne kadar sabit ve yavaş büyüme olarak biliniyorsa da çocuk oyun ve spor performansında gittikçe daha olgun düzeye ulaşır ve becerileri hızla öğrenir (Özer & Özer, 2016).

Hareketleri sınırlandırıldığında, fiziksel faaliyetleri durdurulduğunda, bundan büyük bir rahatsızlık duyar. Özellikle erkek çocuklar, bir hastalık durumundan dolayı vücut yapısının ve erkekliğinin etkileneceğinden kaygılanır (Baykoç, 2006).

Ağırlık ve boyda meydana gelen yavaş büyüme, çocuğa vücuduna alışması için fırsat verir. Çocuğun vücudunu sevmesi ve benimsemesi, motor kontrol ve koordinasyonun gelişiminde etkili bir faktördür (Özer & Özer, 2016).

Koşma, zıplama, atlama gibi temel hareket becerilerinde çeşitlenme ve karmaşılaşmalar görülebilir.

Kaba motor becerilerinde erkekler, ince motor becerilerde kızlar daha yeteneklidir (Santrock, 2017).

Kız ve erkeklerin büyüme modelleri arasındaki farklılıklar en düşük düzeydedir. Kol ve bacaklardaki uzama, gövdeden daha hızlıdır (Özer & Özer, 2016).

Kızlar, ergenliğe erkeklerden daha önce girdikleri için erkeklerden daha uzundurlar (Özer & Özer, 2016).

Fiziksel eylem gerektiren oyunlar önem kazanmış ve spora olan ilgi artmıştır.

Koşma, atlama, zıplama gibi büyük kas becerilerinde ilerlemeler mevcuttur.

Vücut gelişimi ve güzelliği konusunda duyarlı ve özenli oldukları görülmektedir. Oyun ve spor etkinlikleri ilgi alanının merkezidir (Doğan, 2007).

Hareket temelli aktivitelere durağan etkinliklere göre daha çok ilgi duyarlar.

2.4.4. Sosyal-Duygusal Gelişim

İlkokula başlayan çocuğun yaşamında arkadaşlarıyla ve öğretmeniyle kurduğu ilişki anne ve babasıyla kurduğu ilişkiden daha önemli bir rol oynamaya başlar. Çocuk için derslerinde başarılı olmak ve takdir görmek önemli bir durum olarak görülmektedir. Akademik alanda başarılı olmak isteyen çocuk başarıları desteklenirse davranışlarını pekiştirir; aksi halde yaptıkları eleştirilir ve beğenilmezse değersiz olduğuna inanarak aşağılık duygusu geliştirebilir (Ummanel & Dilek, 2016).

Aile ve yakın çevrenin bulunduğu ilişki çemberi okul ve yeni arkadaşlarla daha da genişlemiş ve bu çevrenin değerleri, görüşleri benimsenmiştir.

Erikson'a göre bu dönemde dördüncü evredeki (6.yaştan ergenliğe) temel anlaşmazlık "üretim ve değersizlik" arasındadır. Bu dönem şöyle tanımlar: çocuğun yararlı ve iyi bir şey yapmasına "üretim" veya beceri denir. Çocuklar artık "...mış

gibi yapmak” istemez. Çocuk yetişkinlerin dünyasında yer alabilme arzusuna sahiptir. Bu dönemde çocuk kendi yetersizlik hislerine karşı daha çok hassaslaşmaktadır. Çocuk, kendi yeteneklerini “büyükleri” dünyasında kanıtlayabilmek için çok az olanağa sahip olduğunda da aşağılık duygusu oluşmaktadır. Çocuğun yeterliliği ve başarısızlığı sorgulandığında da başarısızlık duyguları gelişir (Loose vd., 2018).

Havinghurst (1972) okul çağındaki çocukların gelişim görevlerini şöyle adlandırır: Sosyal iş birliği, özgüven (gayret ve beceriklilik anlamında), kültürel bilgi edinme (okuma, yazma, hesaplama), gruplar içerisinde oyun oynama ve çalışma (Akt., Loose vd., 2018).

Korku kavramı çocukların gelişimsel dönemlere göre değişim göstermektedir. Okul çocuklarında, başarısızlık, olumsuz değerlendirme, yaralanma, hastalık ve ölüm, felaket gibi (ya da kaçırılma, savaş gibi çok konuşulmuş olaylar) korkuları bulunabilir. Korkunun ölçüsü biyolojik faktörlere (mizaç) ve çevre faktörlerine bağlı olarak değişiklik gösterir (Loose vd., 2018).

Bu yaş çocuğu diğer çocuklarla arkadaşlık kurarak, oyun gruplarında yerini almayı ve grup içinde çalışmayı öğrenir. Kendi yaşlıtlarından ve kendi cinsinden arkadaşlar seçer (Baykoç, 2006).

Tajfel (1981) akran grupları ve sosyal gruplara ait olmak (tercihen yüksek itibarlı olanlar) özgüven için önemlidir. Çocuğun yaşlıtlarıyla olan bağlantısı sosyal kimliğin oluşumu için hayati olduğunu belirtmiştir. (Loose vd., 2022).

Okul çağındaki çocuklar kendilerini gruplarıyla çok özdeşleştirirler ve özellikle dışlanmaya, zorbalığa karşı hassastırlar (Loose vd., 2018).

Oerter (2008) okul öncesi çocukları dış etkenlerden uzak olarak kendi performanslarını değerlendirirken, ilkökul çocukları performanslarını sadece çabalarına yönelik değil, aldıkları notlar gibi başarılarını dışarıdan belirleyicilere göre de ölçerler (Loose vd., 2018).

8-9 yaşlarında, somut işlemleri gerçekleştiren normal bir çocuk başkalarının görüşlerini dikkate almaya başlar. Bu yeteneğiyle, kararlar verilirken amaçlar anlaşılır ve dikkate alınır. Kaza olması durumunda intikam duygusu artık yoktur. Niyetler eylemlerin sonuçlarından daha önemli hale gelir. Kazara 15 bardak kıran çocuk,

yapmaması istenen bir şeyi yaparak tek bardağı kıran çocuktan daha kötü olarak görülmez (Wadsworth, 2015).

Akran ilişkilerinde samimiyetin artışı bu durumun psikolojik sağlamlık bakımından hem risk hem de koruyucu faktör potansiyeli taşımaktadır.

Aile ile geçirilen zaman erken çocukluk dönemine azalmasına rağmen aile, çocuğun yaşamındaki önemini ciddiyle korumaktadır.

Sosyal bir gruba dahil olmak ve gruba uyum sağlamak çok önemlidir.

Çocukların özdeşim kurma ve model olma profillerine çokça vakit geçirdikleri ortamlarda bulunan kişiler: öğretmenler, arkadaşlar eklenebilir.

Gelişimin bu aşamasında çocuklar kendilerini kesin ifadelerden çok başkalarıyla kıyaslayarak ayırma eğilimindedirler. Yani ilköğretim çağındaki çocuklar artık ne yaptıklarını veya yapmadıklarını değil daha çok başkalarına göre ne yapabileceklerini düşünme eğilimindedir (Santrock, 2017).

Robert Selman'a (1980) göre bu dönemde çocuklar diğer insanların perspektiflerini kavrayabildiği ve duygu, düşüncelerini anlayabilme becerilerinde gelişme görüldüğü Santrock (2017) tarafından aktarılmıştır.

Kendilerindeki ve çevrelerindeki insanların duygularını anlayabilme yeteneği gelişmiştir.

Akranlar ile geçirdikleri zamanlarda farklı dünyalarını ve yeteneklerini sergilerler. Çocuklar akranları ile birlikte oldukları ortamlarda başkaları ile iyi geçinmeyi, başkalarına saygı duymayı, paylaşmayı, duygularını anlamayı öğrenmeye devam etmektedir. Erken çocuklukta arkadaşlık daha çok oyun arkadaşlığı olarak görülürken orta çocukluk döneminde yerini karşılıklı anlayış, özen ve empatiye bırakır (Bozgün, 2021).

Freud'un "Psikoseksüel Gelişim Kuramına" göre 6-12 yaşları arasında "Gizil" dönemde bulunan çocuk, cinsiyetle ilgili konulardan hoşlanmaz ve kendini daha çok oyuna verir. Bu dönemdeki çocuklar sevgilerini aileden çok arkadaşlarına yöneltirler. İlkokul çağındaki çocuklar, cinsiyet rol kimliğine güçlü bir ilgi duymaya başlarlar. Öğretmenler, oyun gruplarının aynı cinsteki çocuklardan oluştuğunu

gözlemleyebilirler. Bu dönem ergenlik fırtınası öncesindeki durgunluk olarak tanımlanmaktadır (İnce Samur, 2017).

Kurallar, görev, sorumluluk bilinci gibi kavramlara yaşamda sıkça yer verildiği bir dönemdir.

Genellikle, 7-8 yaşlarında (somut işlem akıl yürütme sürecinin başlangıcı) çocuklar düzgün bir oyun oynamak için kuralların önemini kavramaya başlarlar. Sosyal anlamda iş birliği başlar. Kurallar artık mutlak ve değişmez olarak görülmez. Çocuklar; oyunun kurallarının değiştirilmesi konusunda hem fikir olunursa, kurallarına uyarken kazanmaya (sosyal davranış) çalışırlar (Wadsworth, 2015).

Kendi cinsiyetinden olan çocuklarla yakın arkadaşlıklar kurma eğilimi görülebilir.

Karşılıklı saygı, bu dönemde ortaya çıkan özerk düşünce gelişimine etki eden bir faktördür. 7-8 yaşına kadar çocuklar, yetişkinlere tek taraflı saygıyla (otoriteye saygı) bakar. Çocukların ahlaki anlayışları temelde itaat üzerinedir. Karşılıklı saygı, eşitler arasındaki saygıdır. Çocuklar karşılıklı saygıyı bir başkasının bakış açısından bakabildikten sonra geliştirirler (Wadsworth, 2015).

Takdir edilme, onay alma, popüler olma gibi durumlar ön plana çıkmaktadır.

Popülerlik akranlar arasında tercih edilme, sevilme gibi koşullara bağlı olmakla birlikte, koşullar sağlanmadığı takdirde dışlanma, zorbalığa maruz kalma durumları ile karşılaşılabilir.

2.4.5. Ahlaki Gelişim

7 veya 8 yaşında çocuklar kendi ahlaki değerlendirmelerini yapıp kendi normlarını oluşturmaya başlarlar. Yani eylemlerinin doğruluğunu veya yanlışlığını ve başkaları üzerinde oluşan etkileri konusunda akıl yürütmeye başlarlar. Yani, eylemlerin doğruluğunu yanlışlığını ve başkaları üzerinde oluşan etkileri konusunda akıl yürütmeye başlarlar. Bu onların değerlendirmelerinin doğru olduğu anlamına gelmez; dışa bağımlı ahlak tek taraflı saygı düşüncesinden gerçekleşmiş değerlere, işbirliği ve değerlendirme erdemine dönüşmeye başladığı anlamına gelir (Wadsworth, 2015).

Piaget’ye göre on yaşlarına kadar çocuklar, yaşamda karşı karşıya kaldıkları kuralları sorgulamadan beklentilere uygun davranabilirler. Ancak kural koyan kişiler çevrede olmadığında, kuralları çiğneyebilirler. Örneğin annesi tarafından misafir için ayrılan şekerleri yemesi yasaklanmış bir çocuk, annesinin yokluğunda bütün şekerleri bitirebilir (Kaya, 2015).

Hak-haksızlık, kendini savunma ifade etme, saygı duyma kavramlarına duyarlılık söz konusudur.

Cezadan kaçmak için itaat etme eğilimi vardır.

İş birliği yapma, paylaşımda bulunma davranışlarında okul öncesi döneme göre artış görülmektedir.

Otoriteye ve kurallara riayet etme hakimdir.

İlkokul yıllarında sınıf öğretmeni öğrenci için her söylediği tartışmasız yargılamasız doğru, kendisine uyulmanın temel güdü olduğu otoritedir. Otoritenin etkilerinin de bireyin yaşamında uzun süreli etki sağlayacağı söylenebilir (Başar vd., 2018).

Bu dönemde çocuklar tam olarak olmasa da ileri düzeyde kanun ve kuralları anlamaya çalışırlar. Adil olana karar verirken niyetlerinin rolünü anlamaya çalışırlar. Ayrıca, somut işlemler dönemi çocukları “karşılık verme” cezasının kefareti cezasından uygun olduğunu anlarlar (Wadsworth, 2015).

Okul dönemi çocuğun temel sosyal çevresinden farklılaşan, kalabalıklaşan bir çevrenin bilincine vardığı ve bu çevreye dahil olmaya, uyum sağlamaya başlamakta zaman geçtikçe de çevre odak noktası olduğu gelişimsel bir dönemdir. Zaman ilerledikçe de okul dönemi gelişimsel sürecinin son yıllarında çevreyle birlikte öne çıkan bilişsel, fiziksel, sosyo-duygusal gelişimindeki önemli değişimlerin meydana geldiği ergenlik dönemine hazırlık sürecine girmektedir.

2.5. Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Olan Etkisi

Çocukların gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak yazılmış, hayal kurma, dil, duygu, düşünce yelpazesini zenginleştiren öğretici, eğitici ve çeşitli misyonlara sahip gelişimi destekleyici ürünlere çocuk edebiyatı adı verilmektedir.

Çocuk edebiyatı eserleri, çocukların ilk yıllarından başlayarak onların büyüme ve gelişmelerine, eğlenme, oynama, düş kurma, keşfetme, yaşamı ve insanı tanıma gereksinmelerine cevap veren, dilsel özellikleriyle onları anadilinin olanaklarıyla buluşturan, görsel özellikleriyle de sanatı yaşamlarına katan doğal öğrenme ortamları oluşturmaktadır (Kılınç, 2020).

Çocukların erken yıllardan itibaren karşılaştıkları uyaranlar, çocukların hayali duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı tüm eserleri kapsayan çocuk edebiyatı ürünleri ile gerçekleştirilen sosyal kültürel aktarımlar fiziksel, duygusal ve sosyal anlamda tutarlı bir kişilik yapısı geliştirmesine yardımcı olur. Çocuk edebiyatının toplumdaki yeri; toplumun değer yargılarının aktarılmasında, anadilin zenginliklerinin kavratılmasında ve çocukların eğitiminde önemli bir materyal olmasıdır. Bir öykü kitabını arkadaşları ile birlikte inceleme, kurduğu ilişkilerdeki temel kurallar, nezaket kuralları, sevgi, saygı, sorumluluk, vb. değerler çocuk edebiyatı ürünleri ile kolaylıkla çocuklara kazandırılmaktadır (Kılınç, 2020).

Okul çağı döneminde çocukların sosyal, akademik ve zihinsel gelişimleri hızlı bir şekilde ilerlemeye devam eder; çocukların duygusal yönden gelişim halinde oldukları ve desteklenmeye ihtiyaç duydukları gözlemlenmiştir (Durlanık, 2019).

Çocuklar içinde bulundukları gelişim dönemine uygun, ilgi çekici, anlaşılır biçimde yazılmış ve ana fikir teması çerçevesinde kurgulanmış nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerine ulaştıklarında kurgulanmış karakterler vasıtasıyla muhakeme etme, empati kurma, sorgulama ve problem çözme gibi becerilerinin gelişimi desteklenir. Tanıklık edilen kurgular vasıtaıyla çocuklar günlük yaşamlarında karşılaştıkları ya da çevresindeki bireylerin karşılaştıkları benzer durumlara karşı farkındalık geliştirir ve hazır olmaları sağlanır.

Yeni davranış kazandırma sürecinde nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları çocuğun eğitimine katkıda bulunurken bu yapıtların yaşam gerçekliğiyle ilgili olmaları da önemlidir. Bu gerçeklik çocuğun kendi yaşamından örnekler veren yapıtlara daha büyük ilgi duymasını sağlar (Aktan & Aydın, 2018).

Zucker, Wrong, Puttler ve Fitzgerald gibi risk geleneği üzerinde çalışan araştırmacılar, iyi okuma becerilerinin psikopatolojiyi azaltabileceğini belirtmişlerdir (Luthar & Zelazo, 2003).

Çocuklar okudukları kitaplar aracılığıyla çeşitli duygu ve düşünce temsillerine şahitlik edip tanırken bireysel duygu ve düşünce dağarcıklarına yenileri eklenir. Yaşadıklarını daha rahat anlamlandırmalarını ve kendilerini ifade etme yolunu daha etkili kullanmalarının yanında farklı görüşlere sahip insanların olabileceği fikrini edinirler. Ayrıca yaşamlarında zorlandıkları konulara ilişkin sorularına cevap bulmayı, çözüm örneklerini, farkındalık algısını, maddi ve manevi boyutta destekleyici argümanları gelişimlerine uygun biçimde sunarak anlamlandırmasına yardımcı olur. Bu bağlamda nitelikli ve çocuk gelişimi dikkate alınarak yazılmış olan çocuk kitapları psikolojik sağlamlığı desteklemede güçlü bir öneme sahiptir.

2.6. Dünyada ve Ülkemizde Psikolojik Sağlamlıkla İlgili Araştırmalar

2.6.1. Dünyada Yapılan Psikolojik Sağlamlık Araştırmaları

İsrail’de bir grup evinde ihmal-istismar ya da bakım sağlanamadığı için ebeveynlerinin isteği üzerine evlerinden alınan 7-15 yaş aralığındaki anksiyete, uyum sorunları, davranış bozuklukları gösteren çocuk ve ergenler üzerinden yürütülen araştırmada: katılımcılar rastgele üç gruba atanmışlardır: kontrol, duyuşsal bibliyoterapi ve bilişsel bibliyoterapi. Duyuşsal bibliyoterapi, çocukların kendi duygu ve deneyimlerini karakterlerin duygu ve deneyimleriyle ilişkilendirmelerine yardımcı olmak için kurgusal kitaplarla duygu ve deneyimlerinin yanı sıra bastırılmış düşünceleri keşfetmeye odaklanmıştır. Bilişsel bibliyoterapide kitaplarda gösterildiği gibi sorun çözmenin yollarını bulmaya odaklanılmıştır. Anksiyete ve uyum testleri müdahale öncesi ve sonrası ile müdahaleden üç ay sonra uygulanmıştır. Sonuçlar her iki bibliyoterapi grubundaki çocuklar için sosyal kaygıda istatistiksel olarak anlamlı azalma göstermiştir. Duygusal bibliyoterapi grubunda uyum güçlüklerinde anlamlı değişiklikler görülürken bilişsel bibliyoterapide kaydedilmemiştir (Betzael & Shechtman, 2010). Bu çalışma, bilişsel ve duygusal bibliyoterapinin çocuklar ve ergenler üzerinde olumlu etkilere sahip olabileceğini ortaya koymaktadır.

Papoutsaki vd., (2022) tarafından yürütülen çalışmada olumsuz koşullara sahip öğrencilerin kişisel zorlukları yönetme becerilerini geliştirmek, zihinsel dayanıklılığı teşvik etmek amacıyla ilköğretim öğrencilerine psikoeğitim programı sunulmuştur. Gözlem yoluyla öğrencinin kişiliği, davranışı okul performansı ve ilişkileri hakkında

veri toplanmıştır. Bulgularda öğrencilerin düşük benlik saygısı, düşük benlik imajı ve duygularını yönetmede zorluk çektikleri ortaya konmuştur. Ayrıca iletişim eksikliği, sorun çözme becerisi eksikliği ve empati eksikliği gibi zayıf yönler belirlenmiştir. Müdahale programı, bireylerin farkındalık, öz yeterlilik ve sosyal becerilerini geliştirmek için çeşitli aktiviteleri içermiş ve iki yıl sürmüştür. Bu süreçte öğrenciler iletişim, duygusal ve sosyal becerilerini geliştirdikleri gibi, akran gruplarına katılım, duyguları yönetme ve benlik saygısı gibi konularda da ilerleme kaydetmişlerdir.

Bir başka araştırmada, ilkokul üçüncü kademedan 203 çocuk üzerinde yapılan bir çalışmada motivasyonel iklim, beden kitle indeksi ve dayanıklılığa dayalı benlik kavramı arasındaki ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. Sonuçlar, erkeklerin kızlara göre daha dayanıklı olduğunu ve görev iklimine daha yatkın olduğunu göstermektedir. Erkekler, akademik, sosyal ve fiziksel boyutlarda daha yüksek benlik kavramı puanlarına sahiptir. Ayrıca, erkeklerde motivasyonel iklim ego iklimiyle ilişkilendirilirken, kızlarda görev iklimiyle ilişkilidir. Fiziksel benlik kavramı ise ego ve görev iklimiyle negatif olarak ilişkilidir. Bu çalışmada görev iklimi, dayanıklılık düzeylerinin bir belirleyicisi olarak tanımlanmıştır (Ramirez-Granizo vd., 2020).

Zolkoski & Bullock (2012) ideal olmayan aile koşullarında büyüyen çocukların normal gelişimlerini etkileyebileceğini ancak bazı çocukların zorluklara rağmen başarılı ve dirençli olduğunu bilgisinden hareketle dayanıklılık araştırmalarının tanımı, kökenleri, koruyucu faktörleri, modelleri, sorunları, ölçümleri ve müdahaleleri incelenmektedir. Çocuklara ve gençlere risklerin üstesinden gelmelerinde yardımcı olan varlıklar ve kaynaklar, destek, izleme ve iletişim gibi birçok kavram ebeveyn faktörüne dayandığı belirtilmiştir. Risk altındaki popülasyonlar için dayanıklılık temelli müdahalelerin önemi ayrıca vurgulanmıştır.

Twum-Antwi vd. (2020), yürüttüğü çalışmada; çocuklar ve gençler hem ev hem de okul ortamlarında en uygun büyüme ve gelişim için ihtiyaç duydukları destekleyici ve koruyucu faktörleri deneyimlenmesi gerektiği görüşündedirler. Okul veya aile temelli dayanıklılığı teşvik edici müdahaleler üzerine odaklanıp dayanıklılığa multisistemik bir bakış açısını benimseyen yeni bir perspektif benimsenmiş olup bu doğrultuda, ev ve okul ortamlarındaki dayanıklılık geliştirme çabaları, çocukların gelişiminden sorumlu kilit kişilerin sağlığını ve refahını ele alması gerektiğini savunmaktadır. “Okullara müdahale ile, evdeki işleyişi de iyileştirmek muhtemeldir

ve aynı şey tersi için de geçerlidir” görüşünden hareketle; bakım verenler ve öğretmenler kendi refahlarını iyileştirmek için dayanıklılık geliştirme süreçlerine dahil olması ve iş birliği yapması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Wang vd. (2015), psikolojik sağlıkla bağlamında okul çağı çocuklarının sıkça karşılaştığı akran zorbalığı konusunda Zorbalık Literatür Projesi gerçekleştirmişlerdir. Proje uyarlanabilir sosyal-bilişsel süreci teşvik etmek, sosyal becerileri öğretmek ve ilköğretim öğrencileri arasında zorbalığa seyirci müdahalesini teşvik etmek için çocuk edebiyatını aracı olarak kullanan, beş oturumluk, sınıf çapında bir müdahaledir. Müdahalenin öğrencilerin zorbalık/mağduriyete katılımı, olumlu sosyal davranışlar, sosyal duygusal varlıklar ve akran arkadaşlıkları üzerindeki etkilerini değerlendirmek için sınıflara göre rastgele atamaların yapıldığı yarı deneysel bir tasarım kullanılmıştır. Çalışmaya 168 üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi ve öğretmenleri katılmıştır. Sonuçlar olumlu sosyal davranış ve sosyal duygusal varlıklar üzerinde artış olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

Cefai vd., (2014) okul çağındaki çocukların birçoğu sosyal, duygusal ve davranış sorunlarıyla karşılaşmakta ve ruh sağlığı hizmetlerine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Araştırmada Avrupa'da erken yaş ve ilköğretim çağındaki çocuklar için dayanıklılık müfredatının geliştirilmesi hedeflenmiş ve müfredatta yer alan temel ilkeler, süreçler ve temalar, mevcut literatürden elde edilen bilgilere dayanarak tartışılmıştır. Araştırmaya dahil olan Avrupa ülkelerindeki çocuk ve ergenlerin mevcut sosyo-ekonomik, eğitimsel ve kültürel ihtiyaçlarının analiziyle belirlenen altı temaya odaklanılmıştır: ilk tema büyüme zihniyetinin geliştirme, ikinci tema umut, mutluluk ve mizah, üçüncü tema güçlü yönler üzerine inşa etme, dördüncü tema özerkliğin geliştirilmesi, beşinci tema iletişim becerilerinin geliştirilmesi ve son tema sağlıklı ilişkiler kurma ve sürdürmedir. Ek olarak zorlukları fırsata dönüştürmedir.

Sonuç olarak dayanıklılık müfredat çerçevesi, dezavantajlı veya zorluklarla karşılaşan çocukların gelişimini ve büyümesini en üst düzeye çıkarmayı, pozitif psikoloji yaklaşımını benimseyerek dayanıklılığı ve büyümeyi artırmaya odaklandıklarını ve okullardaki tüm topluluğun aktif olarak dayanıklılık oluşturmalarını teşvik ettiklerini belirtmişlerdir.

2.6.2. Ülkemizde Yapılan Psikolojik Sağlamlık Araştırmaları

Ülkemizde nitelikli araştırmalardan biri olan Gizir (2004) tarafından gerçekleştirilen ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgedeki sekizinci sınıf ilköğretim okulu öğrencilerinin akademik sağlamlıklarının gelişmesine yardım eden koruyucu bireysel özellikler ile çevresel faktörler incelenmiştir. Araştırma sonucunda evdeki yüksek beklenti, okuldaki ilişkilerde ilgi ve sevecenlik, arkadaş ilişkilerinde ilgi ve sevecenlik yoksul öğrencilerin akademik dayanıklılığını yordayan en temel dışsal koruyucu faktör olarak ifade edilirken, içsel koruyucu faktörler öğrencilerin kendi akademik yeterlilikleri konusundaki olumlu algıları, yüksek eğitimsel beklentileri, empatik anlayışa sahip olmak, içten denetimlilik ve gelecek konusunda umutlu olmak ile yoksul öğrencilerin akademik sağlamlık arasında olumlu ilişki görüldüğü belirtilmiştir.

Özyürek vd., (2015) ilkököl ve ortaokullarda sık karşılaşılan risk göstergeleri ve bu risk göstergelerine yönelik psikolojik danışman olarak görev yapan öğretmenlerin müdahale yaklaşımlarını incelemişlerdir. Sonuç olarak; okullarda en sık karşılaşılan risk göstergelerinin başında kural koymakta ve uygulamakta zorlanan ebeveynlerin (%96,3), ikinci sırada düşük akademik başarı ile boşanmış, parçalanmış aile çocuklarının (%92,6) geldiği görülmüştür. Üçüncü sırayı ise düşük geçmiş akademik başarı, çocuğu yetiştiren kişilerin eğitim düzeyinin düşük olması, davranış sorunları ve/veya aşırı hareketlilik (%88,9) konularının aldığı belirlenmiştir. Düşük akademik başarı durumunda en sık kullanılan müdahale yaklaşımının velinin çocuğun eğitime katılımı sağlamak olduğu belirlenmiştir. Anne baba bakımından yoksun olmak, boşanmış-parçalanmış aile çocukları ile davranış sorunları ve/veya aşırı hareketlilik risk göstergelerinde psikolojik ve davranışsal destek; çocuğu yetiştiren kişilerin eğitim düzeyinin düşük olması, kural koymakta ve uygulamakta zorlanan ebeveynler risk göstergelerinde veli desteği; ekonomik zorluk risk göstergesinde ise ekonomik destek sağlamak şeklinde bir müdahale yaklaşımının benimsendiği belirlenmiştir.

Boşanmış ebeveyne sahip lise öğrencileri ve birlikte olan ebeveynleriyle yaşayan lise öğrencileri psikolojik sağlamlık kapsamında koruyucu faktörler ve ebeveynlerin birlikte olma durumu ile ilişkileri araştırılmıştır. Çalışma grubu ebeveynleri boşanmış 70, ebeveynleri birlikte olan 82, toplam 152 öğrencidir.

Öğrencilerin 76'sı kız, 76'sı erkektir. Yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörlere dair cinsiyete göre anlamlı bir sonuca ulaşılammıştır. Araştırmada, anne-babası birlikte olan lise öğrencilerinin sahip olduğu yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler anne babası boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Özcan, 2005).

Sosyoekonomik anlamda risk altında bulunan yerleşim yerlerindeki okul öncesi kurumlarının kütüphanelerinde bulunan resimli çocuk kitaplarındaki psikolojik sağlık boyutları incelendiği araştırmada incelenen kitapların genel olarak psikolojik sağlamlığı desteklemede yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Bununla ilgili, kurumlara çocuk kitaplarının çoğunun ebeveynler tarafından temin edildiği ebeveynlerin kitabın niteliği hakkında yeterli bilgiye sahip olmama ihtimali vurgulanırken öğretmen ve müdüriyet tarafından temin edilen kitapların ise psikolojik sağlamlığı destekleyici boyutlara sahip olduğu ifade edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sosyoekonomik düzeyi düşük semtlerdeki okul öncesi kurumlarında bulunan resimli çocuk kitapları psikolojik sağlamlığın birçok boyutunu desteklemekte yetersiz kalmakla birlikte, riske atıcı etmenleri de içinde bulundurduğu belirtilmiştir (Topcu, 2019).

Ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlık üzerine etkisi incelendiği araştırmada ana-baba tutumları ile psikolojik sağlık arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Demokratik anne baba tutumu ile psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin tüm alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişki gösterirken, otoriter ana-baba tutumu ile dışsal ve içsel koruyucu faktörlerin alt boyutları arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Koruyucu ana-baba tutumu ile psikolojik sağlamlığın alt boyutundan okul içi etkinliklere katılımı pozitif anlamlı ilişki bulunurken, içsel alt boyutundan ev içi ilişkilerde ilgi negatif anlamlı ilişki bulunmuştur (Özen, 2019).

Erdem vd. (2017), gerçekleştirdikleri araştırmada okul öncesi dönemi çocuklar için hazırlanan resimli çocukları kitaplarındaki olumsuz duyguların tespiti ve sıklıklarını belirlemek bu duygularla başa çıkma stratejilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Ölçüt örnekleme ile ulaştıkları 61 resimli çocuk kitabı incelenmiştir. Bulgularda 61 resimli çocuk kitabında en sık rastlanan olumsuz duygu durumunun üzüntü olduğu ve bunu sırasıyla korku ve öfke duyguları gelmektedir. İncelenen resimli çocuk kitaplarında karakterlerin olumsuz duygularla başa çıkmada çoğunlukla

işlevsel stratejiler kullandıkları ve kitapların çok azında işlevsel olmayan stratejilere yer verildiği görülmüştür. En sık görülen işlevsel başa çıkma stratejisi akran ya da yetişkin desteği arama olarak belirtilmiştir.

İlkokul dört ve ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ile duygusal ve psikolojik iyi oluşlukları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada öğrencilerinin duygusal ve psikolojik iyi oluşlukları ile psikolojik sağlamlıkları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, duygusal ve psikolojik iyi oluşluğun psikolojik sağlamlığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğu; arkadaşı olmanın ve aile yanında kalmanın ise duygusal ve psikolojik iyi oluşluğu olumlu etkilediği son olarak kardeş sayısının psikolojik iyi oluş ve psikolojik sağlamlık üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Başaran vd., 2020).

Yapılan çalışmalarda çocukların psikolojik sağlamlıklarını yordayan bireysel, çevresel ve ailesel bağlamlara yönelik oldukları ve bu bağlamların çocukların psikolojik sağlamlıklarına ve gelişimlerine etki gücü kanıtlanmıştır. Ancak özellikle ülkemizde ergenlik dönemi çocuklarına yönelik psikolojik sağlamlık araştırmalarının yoğun olarak yapıldığı, diğer gelişim dönemlerine yönelik sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Okul çağı çocuk kitaplarına yönelik yapılan araştırma ile çocukların psikolojik sağlamlıkları ve gelişimlerini olumlu yönde destekleyici çocuk kitaplarının önemine dair farkındalık oluşturacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, veri toplama ve değerlendirme süreci, varsayımlar, sınırlılıklar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Okul çağı dönemi çocukları için yazılmış olan çocuk kitaplarında, işlenen hikayelerin psikolojik sağlamlık kapsamında risk ve koruyucu faktörlerin gelişimsel odak noktalarıyla ilişkilerinin incelenmesi amaçlanan bu araştırmanın modeli nitel araştırma desenlerinden doküman analizidir. Payne ve Payne (2004), doküman incelemesi yöntemlerini; araştırmada kullanılacak olan kaynakları ilgili gruplara ayırarak araştırabilmek, yorumlayabilmek ve tanımlayabilmek amacıyla kullanılan teknikler olarak ifade etmişlerdir (Aslanyürek, 2021).

Araştırmacılar genellikle kendilerinden önceki araştırmaları inceler, alan yazını gözden geçirir ve bu bilgileri araştırmalarına dâhil ederler. Bu analitik bir yöntemi içermektedir. Dokümanlar da bulunan verileri bulma, seçme, anlamlandırma ve değerlendirme ve sentezlemeyi içermektedir. Doküman analizi, daha sonra özellikle içerik analizi yoluyla ana temalar, kategoriler ve vaka örnekleri halinde organize edilerek, araştırmaya konu edilen verileri sınıflamaya yardımcı olmaktadır (Labuschagne, 2003).

3.2. Araştırma Örnekleme

Denizli ili Merkezefendi ilçe sınırları içerisinde bulunan Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesinde Mayıs 2022-Mayıs 2023 tarihleri arasındaki okul dönemi çocuklarına (6-11 yaş) hitaben yazılmış, gerçeğe uygun ya da gerçeküstü kurgu içeren ve en çok ödünç alınan 100 kitap örnekleme dahil edilen kitaplardır. Çıkarılma kriteri ise kitapların kurgu içermemesi ve salt bilgi aktarmak amacıyla yazılan kitaplar olmasıdır. Bu doğrultuda kitaplar psikolojik sağlamlık bağlamında risk ve koruyucu faktör içerme, kitapların okul dönemi (6-11 yaş) çocukları için yazılması kriterini

sağlayıp, sağlamadığına göre araştırmaya dahil edilmiş ya da dışlanmıştır. Araştırma örneklemini belirtilen kriterleri sağlama koşuluna göre şekilleneceğinden örnekleme yöntemi amaçlı örneklemedir.

Bahsi geçen kütüphanenin çocuk bölümünde okul dönemi çocukları için yazılmış en çok ödünç alınan 100 çocuk kitabı araştırmanın incelenecek dokümanını oluşturmuş olup uygun kriterleri sağlama koşuluyla 100 kitaptan 79'u araştırmaya dahil edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Kitaplardaki psikolojik sağlamlık bağlamlarını araştırmak ve sınıflamak için, alanyazın incelenmiş, psikolojik sağlamlığın temelleri, psikolojik sağlamlığı koruyucu ve riske edici faktörler tespit edilmiş, bu doğrultuda iki ayrı form oluşturulmuştur. Oluşturulan formlar; psikolojik danışman, psikolog, çocuk gelişimi, eğitim bilimleri alanlarında uzman yedi farklı kişi tarafından incelenmiştir.

Alınan görüşler doğrultusunda Kitap Bilgi Formuna (Ek-1) çizer ve çeviri/orijinallik maddeleri eklenmiştir. Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formuna (Ek-2) koruyucu faktör bölümünde beş madde üzerinde ekleme-çıkarma işlemleri yapılmış (K15, K27, K20, K27, K29), ayrıca üç madde eklenmiştir (K8, K12, K31). Risk faktörü bölümünde sekiz madde üzerinde ekleme-çıkarma işlemleri yapılmış (R1, R11, R16, R18, R19, R21, R34, R36), bir madde (R8) çevresel bağlamdan bireysel bağlama getirilerek yer değiştirmiş, ayrıca dokuz madde eklenmiş (R12, R13, R14, R25, R26, R27, R37, R38, R39) ve son olarak da bir madde formdan tamamen çıkarılmıştır.

Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formunun (Ek-2) devamında bulunan Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlükler bölümünde yedi maddede ekleme, çıkarma ve düzenleme (5, 6, 14, 22, 29, 31, 37) işlemleri yapılmış ayrıca iki madde (32, 33) eklenmiştir.

Oluşturulan formun kapsam geçerlilik indeksini incelemek için Davis Tekniği (1992) kullanılmıştır. Bu teknikte uzman görüşleri dörtlü derecelendirilir; a: madde uygun, b: madde hafifçe gözden geçirilmeli, c: madde ciddi manada düzeltilmeli, d: madde uygun değil. Teknikte a ve b kapsamına giren uzman görüş sayıları toplam

uzman sayısına bölünerek kapsam geçerlilik indeksine ulaşılır. Ulaşılan kapsam geçerlilik indeksi 0,80 değeri ölçüt alınır, 0,80 ve üzerindeki maddeler kapsam açısından yeterli sayılır (Davis, 1992). Ek-2 Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formunda ilk bölüm maddelerinin; en düşük kapsam geçerlik indeksi 0,71 en yüksek kapsam geçerlik indeksi 1,00 olarak hesaplanmıştır. Ortalama ise 0,97'dir. Aynı formun ikinci bölümü olan Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlükler de en düşük kapsam geçerlik indeksi 0,57 en yüksek kapsam geçerlik indeksi 1,00 olarak hesaplanmıştır. Ortalaması ise 0,95'tir. Formun her iki bölümünü kapsayan genel kapsam geçerlik indeksi ise 0,96'dır.

Oluşturulan formlar uzman geri dönüşleri doğrultusunda revize edilerek son hali verilmiştir.

İlgili alanyazın taramasıyla oluşturulan formlar aracılığıyla belirlenen kitaplardan veriler toplanıp, araştırmacı tarafından gelişimsel bakış açısıyla analiz edilmiştir.

3.3.1. Kitap Bilgi Formu

Kitap Bilgi Formu (Ek 1): Yazar, çizer, çeviri/orijinal olma durumu, sayfa sayısı, belirtilmiş yaş aralığı, yayın evi, kitabın konusu gibi başlıkların bulunduğu kitabı tanımaya yönelik formdur.

3.3.2. Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu

Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu (Ek 2): Form iki bölümden oluşmaktadır;

İlk bölümde incelenen kitaplarda araştırmanın amaçlarına uygunluğunu tespit amacıyla hangi risk ve koruyucu faktörlerin mevcut olduğuna yönelik maddeler bulunmakta olup kitapta hangi risk ve koruyucu faktörlerinin bulunduğu tespit amacıyla forma mevcut ya da mevcut değil şeklinde kodlanarak ek bir açıklama bilgi, yorumu da diğer başlığıyla ayrılan bölüme işlenmiştir.

İkinci bölümde ise okul dönemi gelişim sürecinde çocuklarda sıkça karşılaşılan durumlar ve gelişimsel temel krizler maddeler halinde belirtilerek hangi krizlerin kitap içerisinde yer aldığı mevcut ya da mevcut değil şeklinde kodlanarak ek bir açıklama bilgi, yorumu da diğer başlığıyla ayrılan bölüme işlenmiştir.

Veri toplama aracında bulunan risk faktörüne ilişkin maddeler kitaplarda işleniş bakımından yalnızca önleme amaçlı yazılanlar değil, yazılması gereken ancak yazılmayan ya da karşılaşıldığında tehlike/risk oluşturabilecek durumlar da göz önüne bulundurularak araştırma yürütülmüştür.

3.4. Veri Toplama ve Değerlendirme Süreci

Veri toplama sürecine Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulundan alınan 2023-114 nolu etik izin onay formunun alınmasıyla başlanmıştır.

Ardından Denizli Merkezefendi Merkez Kütüphanesi kurum yetkilisi ile iletişime geçilmiş araştırma hakkında bilgi verilerek Mayıs 2022-Mayıs 2023 tarihleri arasında kütüphanenin çocuk bölümünde 6-11 yaş aralığındaki çocuklar için yazılmış olan en çok ödünç alınan 100 çocuk kitabı listesine kütüphane aracılığıyla erişilmiştir.

Araştırmacı tarafından literatür taranarak oluşturulan, uzman görüşleriyle son halini alan “Kitap Bilgi Formu ve Psikolojik Sağlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu” aracılığıyla kitaplar taranmış, uygun kriterleri sağlamaları durumunda 100 kitaptan 79’u araştırmaya dahil edilmiştir.

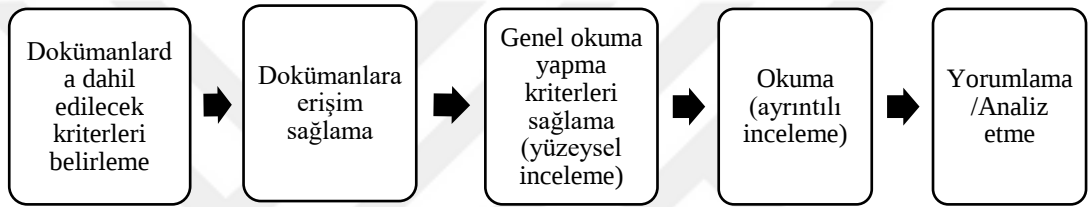
Doküman analizinde farklı süreçler yürütülmekle birlikte bu araştırmada Corbin ve Strauss, Foster ve Altheide tarafından öne sürülen çeşitli görüşler temel alınarak karma analiz süreci oluşturulmuş ve yürütülmüştür.

Corbin ve Strauss (2008), analizi gözden geçirme (yüzeysel inceleme), okuma (ayrıntılı inceleme) ve yorumlamayı içerir (Akt., Kırıl, 2020).

Forster (1995) göre doküman analizi; dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamalarına göre yapıldığı Yıldırım & Şimşek 2018 tarafından aktarılmıştır (Akt., Kırıl, 2020).

Altheide (1996) dokümanlarda dahil edilecek kriterleri belirleme, doküman ve veri toplama, temel analiz alanlarını belirleme, dokümanı kodlama, doğrulama ve analiz etme olarak sınıflamaktadır (Akt., Kırıl, 2020).

Verilen bilgi doğrultusunda örneklemdeki kitaplar belirlenen kriterlere uyma durumunu belirlemek için oluşturulan veri toplama araçlarıyla genel gözden geçirme yapılarak tespit edilmiş, ardından tespit edilen kitaplar ayrıntılı inceleme amacıyla tekrar okunmuş ve araştırma için önemli noktalar not edilmiştir son olarak da elde edilen veriler, araştırmacının çıkarımlarıyla beraber literatür ile desteklenip yorumlanarak içerik analizi yapılmıştır.

Şekil 3.1 *Analiz Süreci*

3.5. Araştırmanın Varsayımları

Denizli Merkezefendi Merkez Kütüphanesi çocuk bölümünde 6-11 yaş aralığındaki çocuklar için yazılmış en çok ödünç alınan ve okunan çocuk kitaplarının ülkemizdeki tüm çocuk kütüphanelerinin ya da çocuk bölümü olan kütüphanelerin en çok okunan 6-11 yaş çocuk kitabı olarak varsayılmıştır.

4.BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya dair elde edilen verilere yer verilecektir.

4.1. Bağlamlara İlişkin Bulgular

4.1.1. Bireysel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.1.1 *Bireysel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Frekans Tablosu*

Koruyucu Faktör			Risk Faktörü		
En sık	K8 Problem çözebilme	46	En sık	R6 Olumsuz yaşam olayları kaza, yaralanma vb.	39
	K3 Pro-sosyal beceriler (yardım etme, paylaşmak, bağış yapmak, empati yapmak, gönüllülük faaliyetleri)	39		R8 Akademik başarısızlık	16
	K15 Umut, merak, cesaret, iyimserlik vb. güçlü yönlerle sahip olma	26		R14 Sağlık sorunlarına sahip olma	15
	K4 Pozitif düşünce	18			
	K5 Sosyal iletişim becerilerine sahip olma	18			
En az	K2 Olumlu veya Kolay mizaç	2	En az	R1 Zor mizaçlı olma	1
	K11 Hayata dair gerçekçi beklentilere sahip olma	2			
Dikkat çeken	-		Dikkat çeken	R7 İhmal ve istismar	10
				R9 Bir yakının ya da arkadaşın kaybı	11
Ek-Diğer madde	Nezaket davranışı	1	Ek-Diğer madde	Etik olmayan davranış	18
				Korkma/bir korkuya sahip olma	18
				Olumsuz/negatif düşünce	4
Dikkat çeken	-		Dikkat çeken	Cinsel içerikli cümle	2
				Bağımlılık yaratan madde kullanımı	1

İncelenen kitaplarda bireysel bağlamda problem çözebilme (f=46) koruyucu faktörüne sıkça yer verildiği görülmektedir. Akabinde kitaplarda karşılaşma sıklığına göre sırayla; pro-sosyal beceriler (f=39), umut, cesaret, iyimserlik vb. güçlü yönlerle sahip olma (f=26), sosyal iletişim becerilerine sahip olma (f=18), pozitif düşünce (f=18) maddeleri gelmektedir.

Bireysel bağlamda risk faktörlerinden en çok olumsuz yaşam olayları (f=39), ardından akademik başarısızlık (f=16), sağlık sorununa sahip olma (f=15) maddelerine de sıkça yer verildiği görülmektedir.

Bu bağlamda risk faktörüne ilişkin dikkat çeken madde: ihmal-istismar (f=10) ve bir yakının ya da arkadaşın kaybı (f=11) maddeleridir.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan bireysel bağlamda risk faktörüne ilişkin; etik olmayan davranış (f=18), korkma/bir korkuya sahip olma (f=18), olumsuz/negatif düşünce (f=4) maddeleri tespit edilmiştir.

Ek maddelerden risk faktörüne ilişkin dikkat çeken madde: cinsel içerikli cümle (f=2), bağımlılık yaratan madde kullanımıdır (f=1).

K4-Pozitif Düşünce ve K15-Umut, Merak, Cesaret, İyimserlik vb. Güçlü Yönlerle Sahip Olmaya İlişkin Veriler:

Meraklanma Sadako. O kadar da ciddi bir durum değil. Hastanede tedavi gördükten sonra iyileşeceksin (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021).

“Doktorlar ne derlerse yapacağım anneciğim,” dedi annesine. “Ve iyileşip okula geri dönmek için elimden geleni yapacağım!” (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021)

K3-Pro-Sosyal Becerilere İlişkin Veriler:

...Ama şu anda bir abi olarak, okula yeni başlayan çocuklara kantinden tost, su ya da başka şeyler almalarında yardım ediyorum.

Ağlayanlara iyi davranıyorum, okulda kaybolanları sınıfına götürüyorum. Çünkü kaybolmanın ne demek olduğunu iyi biliyorum (Ali Kopter Vay Başına Gelenler, Uğurböceği Yayınları, 2020).

“Onla ilgilenmeme yardım etmek ister misin?” diye sordu istasyon müdür Yasuo’ya. “Her gün yemeğe ve suya ihtiyacı olacak. Kalın tüylerinin, parlak ve temiz kalması için her gün taranması gerekiyor. ”İstasyon müdürü, Hachi’ye doğru baktı.

“Ve ona eşlik edecek birisi gerekiyor.” Her gün okuldan sonra gelirim.” Yasuo annesine baktı. “Lütfen anne.”

...Zaman geçti ve Yasuo, İstasyon müdürüne Hachiko ile ilgilenme konusunda yardımcı olmaya devam etti. Ona her gün taze yiyecek ve su getirdiler. Tüylerini temizleyip taradılar. Ve en önemlisi, ona dokunan herkesin, ona nazik davrandığından emin oldular (Hachiko, Yakamoz Yayınları, 2017).

Çok üzüldük tabi haline... İnsanları dış görünüşlerine göre bakarak değerlendirmek gerçekten yanıltıcı oluyor.

Korkunç deyip, görünce yolumuzu değiştirdiğimiz adam, yalnızlıktan bunalmış, bir dost sıcaklığı arayan, sevgiye aç kendi halinde biri aslında... (Kral Şakir Dostum Bu Çok Havalı! Eksik Parça Yayıncılık, 2019)

K5-Sosyal İletişim Becerilerine Sahip Olmaya İlişkin Veri:

Babam en sevdiğimiz oyunun tasarımcısını görmek için fuara gittiğimizi söyleyince, teyzeden tokat gibi, çok acımasız bir cevap geldi. “Bu yaşta oyun mu oynuyorsunuz hala, tüh tüh ayıp, yanınızdaki çocuktan utanın bari...”

... “Oyunun yaşı olmaz ki teyze, herkes istediği gibi yaşayabilir, demokrasi diye bir şey var, başkalarına zarar vermedikçe istediğimizi yapabiliriz.” deyiverdim... (Kral Şakir Dostum Bu Çok Havalı! Eksik Parça Yayıncılık, 2019)

K8-Problem Çözmeye İlişkin Birkaç Veri:

Hemen telefona koştum ve ambulans çağırdım. Ambulans çağıranlara yanıt veren ablaya tüm gördüklerimi hatta Yıldız teyzenin ağzından akmakta olan salyayı bile anlattım. Sakin olmamı söylediler. Tam 5 dakika sonra ambulans geldi. Onları hemen içeri aldım ve Yıldız teyzenin başına getirdim... (Şirin Hırsızlar Bizden Kaçamaz! Timaş Çocuk Yayınları, 2017)

Korkunç deyip, görünce yolumuzu değiştirdiğimiz adam, yalnızlıktan bunalmış, bir dost sıcaklığı arayan, sevgiye aç kendi halinde biri aslında...

...İyi yürekli anlayışlı babacığım, hemen bir çözüm buldu. “E tabi yani... Sonuçta siz de çocuk ruhlusunuz bizim gibi. Komedyenmişsiniz de eskiden severiz biz sizi... Hatta isterseniz bundan sonra bizimle takılabilirsiniz.” dedi (Kral Şakir Dostum Bu Çok Havalı! Eksik Parça Yayıncılık, 2019).

R6-Olumsuz Yaşam Olayına İlişkin Veriler:

... Gürültü koptu. Ne yapacağımızı bilemedik. Kendimizi yere attık. Öğretmenimiz sessizce konuştu:

-Çocuklar, kimse yerinden kalkmasın. Burası oldukça tehlikeli...

Galiba bir soygunla karşı karşıyayız. Kendinizi tehlikeye atacak bir şey yapmayın.

Bir süre daha yerimizde kaldık. Yattığım yerden her şeyi görebiliyordum. Tam dört kişiydiler, hepsi maskeli, sırt çantalıydı. Elinde silah olan havaya ateş açtı. Diğerleri de çalan alarmları aldırmadan elmasları toplamaya devam ediyorlardı (Levent Gizemli Elmas Soygunu, Timaş Çocuk Yayınları, 2020).

İstedim elini ama reddetti beni -ne büyük hata! Şimdi aldım istediğimi. Hoşlanmadınız ha! Bana ne! O benim. Bitti. Jayden sonsuza dek gitti. Rechner alır Rechner'in istediğini. Anlaşıldı mı şimdi! Lugubriya Kralı Rechner (Kraliçeyi Kurtarmak, Günışığı Kitaplığı Yayınları, 2018).

Beti benzi atmış, midesi altüst olmuş, dişleri takırdayan Aleks canını kurtarmak için turuncu halkaya sarıldı. Ron ve motor neredeydi? Zaman durmuş gibiydi. Bacaklarının hissizleştiğini duyuyordu. Can simidine daha sıkı yapıştı ve şiddetli bir dehşet duygusuyla beyni neredeyse çalışmaz oldu. Tam o sırada güçlü bir el Aleks'i kavrayıp sudan çekti çıkardı. Sanki kendisi de boğuluyormuş gibi görünen Ron, gözlerini Aleks'e dikmiş, "İyi misin? Cevap ver! Soluk alabiliyor musun? Bu kaç parmak?" diye sorup duruyordu (Kraliçeyi Kurtarmak, Günışığı Kitaplığı Yayınları, 2018).

R6-Olumsuz Yaşam Olayı ve Arkan Desteğine İlişkin Veriler:

Dinlediklerimden etkilenmiş herkesle birlikte otobüse dönüyordum ki bir eksiklik hissettim. Huzursuz oldum. Ne unutmuş olabilirdim ki? Ne acaba düşünürken kafama birden dank etti. Tabii ya, Mert ortada yoktu!

Hemen geri döndüm ve öğretmenimin yanına koştum.

-Öğretmenim, öğretmenim...

-Ne oldu Levent?

-Mert yok!

Öğretmenimiz panikle etrafına baktı: Ben şu tarafa bakayım. Sen de arkadaşlarınla şu taraf bak...

Hemen az ötedeki Kamil ile Osman'a haber verdim, hep beraber Mert'i aramaya başladık. Nereye giderdi ki bu çocuk? Üstelik yalnız başına... (Levent Çanakale'de, Timaş Çocuk Yayınları, 2014)

R7-İhmal-İstismara İlişkin Veriler:

"Eğer bu şeyi yakalayabilirsek kahraman oluruz!"

"Evet ve tüm kızlar bize bayılır," dedi Soos. "Onların seni öpmelerini engellemek için bir sopa kullanman gerekir!" (Esrarengiz Kasaba Zamanda Yolculuk, Beta Yayıncılık, 2021)

“Haydi iki dodo kuşu alalım ve onları öpüşmeye zorlayalım!” diye önerdi Mabel. O kuşların soyu tükendiği için oldu olası kendini kötü hissetmişti (Esrarengiz Kasaba Zamanda Yolculuk, Beta Yayıncılık, 2021).

Kısa boylu olana kalmıştı iş. Beni kolumdan tuttu. Kızdım.

-Ne yapıyorsun sen?

Çimenlere kadar götürdü beni.

-Bırak beni! Çekme kolumdan! Ben Kafadan Yumurta Gazetesinin yayın yönetmeniyim. Daha devam edecektim ki beni bir hareketle yere yatırdı. Tuş olmuştum. Neyse ki vurmuyordu. Ben altta kalınca seslendi:

-Pes ediyor musun?

Bu da soru mu yani? Zaten kavga istememiştim ki.

Tekrar seslendi:

-Pes ediyor musun? Bir daha sormam.

Mecburen cevap verdim.

-Tamam, pes ediyorum.

Üç kere bana abi dersin affederim seni.

-Abi, abi, abi!

Üzerimden kalktı. Ardından hiçbir şey olmamış gibi ayrıldılar yanımızdan

(Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021).

Kezban sınıftaki her şeye karışan bir arkadaşım.

...Mesela kantine gider, tost almak ister. Önce tostun peynirinin nereden alındığını sorar. Sonra ekmeğin, sonra tostun üzerine sürülen yağın ne yağı olduğunu anlamaya çalışır. Tost yapan abiye müdahale eder.

-O tostun şekli biraz saçma olmadı mı acaba, der.

-Şekli bozuk tost yemem. (Kezban)

-Dayak yer misin? (Kantinci)

(Ali Kopter Vay Başıma Gelenler, Uğurböceği Yayınları, 2020)

...Benim hakkımda ne düşünüyorsun Said Abi?

...Hiçbir işe yaramayan tembel bir çocuksun Mahir. Böyle olmaz! Çalışmalısın. Çok çalışmalısın (Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021).

Sana son sözüm Şevval! O gazeteyi çıkaramazsın! Kaşlarını çattı ve şöyle dedi:

-Beni tehdit mi ediyorsun?

Aslında böyle bir amacım yoktu. Benim tek amacım onu ikna etmektir. Ama ağzımdan çıktı bir kere.

-Evet tehdit ediyorum.

Ne oldu biliyor musunuz?

O ana kadar tek kelime söylemeyen Şevval'in arkadaşı haykırdı:

Benim arkadaşımı tehdit edemezsin. Seni döveceğim! (Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021)

...Seni bir güzel döveceğim. Hem de eşek sudan gelinceye kadar döveceği ve o eşeğin bir an önce sudan gelmesi için dua edeceksin. Gel buraya! (Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021)

R8-Akademik Başarısızlığa Dair Veriler:

Pazartesi sabahıydı ve bunun da Aleks için tek bir anlamı vardı: Matematik sınavı. Aleks'in matematik öğretmeni Bayan Lund, "Haftaya başlarken beyin hücrelerinizi canlandırmanız gerek!" demeye bayılırdı. Aleks açısından bu daha çok beyin hücrelerinizi kızartmanız gerek anlamına geliyordu. Matematik sınavları

başladığında, Aleks'in beyni kavruluyor ve o kaçınılmaz sözcükleri duyuncaya kadar da öyle kalıyordu: Kâğıtlarınızı verin, lütfen. "Tabii, her seferinde de teslim ettiği kâğıtlardan hiç hoşnut olmuyordu. Asla sürprizle karşılaşmıyor, Bayan Lund kırk yılda bir ona "orta" verecek olursa, kendini şanslı sayıyordu.

...

"Lütfen, yerlerinize geçin. Bütün kitaplarınızı kaldırıp, yalnızca birer kalem çıkarın. Sorulan alır almaz başlayabilirsiniz," dedi. Sonra da kâğıtları dağıttı. Aleks, kalem kutusunu açıp yeni kalemini çıkardı. Bir kere daha şatoya ve mavi sayılara baktı. Kasılan midesi, guruldayan bir düğüm olmuştu artık. İlk soruyu okumaya başlayınca, her zamanki gibi paniğe kapıldı (Kraliçeyi Kurtarmak, Günışığı Kitaplığı Yayınları, 2018).

R9-Bir Yakının ya da Arkadaşın Kaybına İlişkin Veri:

Sasakiler yaklaşık bir hafta sonra, büyükanne Matsu'nun öldüğünü öğrendiler. Eve dönüş yolunda hayatını kaybetmişti. Radyasyon zehirlenmesi ve yanıkların etkisiyle ölen büyükanne, bir kurtarma ekibi tarafından evin yakınında bulunmuştu (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021).

"Profesörü bir daha göremeyeceğiz, diye fısıldadı Yasuo." Sessizce annesinin yanında dururken çenesi titredi ve gözleri doldu. Her gün Profesör Ueno'yu görmeyi özleyecekti (Hachiko, Yakamoz Yayınları, 2017).

R14-Sağlık Sorunlarına Sahip Olmaya İlişkin Veriler:

Kollarım karnımın çevresinde sarılı, iki büklüm kıvranıyorum:

'Ah! Ah!'

-Şirin?

-Anne, karnım çok kötü ağrıyor. Kendiliğinden...

Nasıl kendiliğinden?.. Ne yedin?

... Acaba ayaklarını mı üşüttün? Giy bakalım şunları.

...Annem üstümü de örtüp kanepede yatmamı istedikten sonra tekrar dışarı çıktı (Şirin Kimse Bize Hakaret Edemez, Timaş Çocuk Yayınları, 2010).

Sadako, hastaneye yatırılacağı haberine çok üzüldü. Okulunu arkadaşlarını çok seviyordu. Sabah yataktan kalkmasını sağlayan şeylerden biri de okula gidecek olmasıydı. Her zaman insanlarla birlikte olmayı severdi. Sınıf arkadaşlarıyla vedalaşmayı bile istemedi. Yalnızca onlara el sallamakla yetindi. Okula gidemeyecek olmak Sadako'yu çok üzmüştü (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021).

Etik Olmayan Davranışa İlişkin Veriler:

Karnemi ona çaktırmadan masadan aldım ve doğruca bilgisayarın başına geçtim. Yazıcıda karnemin fotokopisini çektim. Hem arkasını hem önünü...

İyi de benim notlar aynen duruyor. Daksili alıp tüm notların ve öğretmenin yazdığı yorumun üzerini boyadım.

Daksil kuruyunca kalemle tüm notlarımı beş yaptım. Gurur verici bir tablo... (Şirin İş Dünyasını Nasıl Karıştırdım? Timaş Çocuk Yayınları, 2013).

...Sahte güvenlik sertifikaları bastım. Dava açılabilmiş gibi duran her şeyin üzerine birer tane yapıştım.

“Harika Amca Stan, bu yasal mı?” diye sordu Mabel.

“Etrafta polis olmadığında her şey yasaldır,” dedi Stan (Esrarengiz Kasaba Zamanda Yolculuk, Beta Yayıncılık, 2021).

Gazete fikrini benden kaptın. Hem de isim olarak çok benziyor. Bu yaptığın doğru değil.

-Doğruyu yanlış sende mi öğreneceğiz!

Cevap veremedim. Çok üzülmüştüm ve elimden bir şey gelmiyordu. Hiçbir şey demeden arkamı döndüm (Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021).

Bağımlılık Yaratan Madde Kullanımına İlişkin Veri:

Holmes için ‘sağlıklı yaşıyor’ gibi bir şey söylemek de yanlış olurdu. Hatta nadiren de olsa kullandığı eroini düşünecek olursak, bu konuya pek de önem verdiği söylenemezdi. Bunu da kendini rahat hissettiği zamanlarda, olayların arası açıldığında ya da gazetelerin ilgisini çekmeyi başaramadığı dönemlerde yapardı. Buna var olma olgusunun sıradanlığından sıyrılmak için başvurduğunu söylemek yanlış olmazdı (Sherlock Holmes Gümüş Şimşek, Zakkum Çocuk Yayınları, 2018).

Cinsel İçerikli Cümle Kullanımına İlişkin Veriler:

“Eğer bu şeyi yakalayabilirsek kahraman oluruz!”

“Evet ve tüm kızlar bize bayılır,” dedi Soos. “Onların seni öpmelerini engellemek için bir sopa kullanman gerekir!” (Esrarengiz Kasaba Zamanda Yolculuk, Beta Yayıncılık, 2021)

“Haydi iki dodo kuşu alalım ve onları öpüşmeye zorlayalım!” diye önerdi Mabel. O kuşların soyu tükendiği için oldu olası kendini kötü hissetmişti (Esrarengiz Kasaba Zamanda Yolculuk, Beta Yayıncılık, 2021).

4.1.2. Ailesel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.1.2 Ailesel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Frekans Tablosu

Koruyucu Faktör			Risk Faktörü		
En sık	K18 Olumlu ve destekleyici ebeveyn tutumu	27	En sık	R17 Olumsuz ebeveyn tutumu	13
	K20 Sorunlara karşı çözümü destekleme/ Çözüm odaklı olma	10		R18 Aile bireyleri ve çocuk arasındaki çatışma	10
	K21 Tüm aile üyeleriyle olumlu ilişki içerisinde olma	6		R16 Aile üyelerinden herhangi birinin hastalığa ya da psikopatolojiye sahip olma durumu	9
	K22 Ailenin tehlikeli ve güvensiz durumlardan çocuklarını koruma işlevi	6			
En az	K17 Ailenin davranış ve değerler için uygulanabilir, gerçekçi ve net beklentiler	1	En az	R20 Boşanma, ölüm vb. nedenlerden dolayı tek ebeveyn ile yaşamak	1
Dikkat çeken	-		Dikkat çeken	-	
Ek-Diğer madde	Destekleyici/Olumlu kardeş ilişkisi	10	Ek-Diğer madde	Olumsuz kardeş ilişkisi	6
Dikkat çeken	-		Dikkat çeken	-	

İncelemeye dahil edilen kitaplarda ailesel bağlamda en çok olumlu ve destekleyici ebeveyn tutumu koruyucu faktörü (f=27) ile karşılaşırken akabinde; sorunlara karşı çözümü destekleme/çözüm odaklı olma (f=10), tüm aile üyeleriyle olumlu ilişki içerisinde olma (f=6), ailenin tehlikeli ve güvensiz durumlardan çocukları koruma işlevi (f=6) maddeleri gelmektedir.

Ailesel bağlamda risk faktörü maddelerinden en çok olumsuz ebeveyn tutumuna (f=13) yer verilirken, aile bireyleri ve çocuk arasındaki çatışma (f=10), aile üyelerinden herhangi birinin hastalığa ya da psikopatolojiye sahip olma durumu (f=9) maddelerine de sıkça rastlanmıştır.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan ailesel bağlamda koruyucu faktöre ilişkin; destekleyici/olumlu kardeş ilişkisi (f=10) maddesi tespit edilirken risk faktörüne ilişkin; olumsuz kardeş ilişkisi (f=6) tespit edilmiştir.

K18-Olumlu ve Destekleyici Ebeveyn Tutumuna İlişkin Veriler:

Fil Naci Amca da oğlunun başarısından çok etkilenmişti, yanımıza gelip;’’Eeee... Hey... Evlat...Eee tebrik ederim...

Zor bir iş başarmışa benziyorsun... Kusura bakma sana hissettirdiklerim için... Ben seninle gurur duyuyorum. ’’ dedi (Kral Şakir Dostum Bu Çok Havalı! Eksik Parça Yayıncılık, 2019).

-Sen merak etme baba! Benimle gurur duyacaksın!

Babam şaşırdı:

-Ben zaten seninle gurur duyuyorum kızım. Bu söylediklerim hep senin iyiliğin için (Şirin İş Dünyasını Nasıl Karıştırdım? Timaş Çocuk Yayınları, 2013).

K20-Sorunlara Karşı Çözümü Destekleme/Çözüm Odaklı Olmaya İlişkin Veri:

“Profesörü bir daha göremeyeceğiz, diye fısıldadı Yasuo.” Sessizce annesinin yanında dururken çenesi titredi ve gözleri doldu. Her gün Profesör Ueno ’yu görmeyi özleyecekti. Ve Hachi ’ye ne olacaktı?

...Yasuo ’nun aklına bir fikir geldi. “Anne,” dedi, annesine bakarak. “Hachi bizimle gelebilir mi? Lütfen?”

Annesi düşünürken, Yasuo nefesini tutuyordu. “Bunu profesör için yapacağım,” dedi sonunda. “Çok kibar bir adamdı.” (Hachiko, Yakamoz Yayınları, 2017)

... Oğlum o gördüğün kadın Huriye teyze. Yıllardır tek başına yaşıyor, dedi ve birden ciddileşti. Bu yaptığınız hiç hoş değil. Gizlice birinin evine girmek çok ayıp bir davranış...

-Ama anne biz o evi boş sanıyorduk.

-Olsun sonuçta boş bile olsa size ait bir yer değil sonuçta.

Yüzümün asıldığını gören annem elini omzuma koydu:

-Ama sana güveniyorum oğlum. Ne yap et; bu yanlışını güzel bir davranışla düzelt (Levent Perili Evden Kaçış, Timaş Çocuk Yayınları, 2014).

R16-Aile Üyelerinden Herhangi Birinin Hastalığa ya da Psikopatolojiye Sahip Olma Durumuna İlişkin Veri:

Hamdican, ablası yüzünden onların acayip bir yere gittiklerini söyledi. Ablası sınav stresine girmiş, bu yüzden her hafta onun anlattıklarını dinleyen bir amcaya gidiyorlarmış. Ablası bir koltuğa oturup ne kadar derdi varsa o amcaya anlatıyormuş. Amca da ona güzel şeyler söylüyormuş (Patlak Zeka Cemcan Okul Fena Karıştı, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

Bay Sasaki yavaşça başını kaldırdı ve hüznü dolu bir sesle haberi verdi:

“Sadako lösemi hastası. Yalnızca üç ayı... En iyi ihtimalle bir yılı var! Pika... Pika yüzünden. Onu eve getirmek için okuluna gidiyorum. Dr. Hatawaga onu en kısa zamanda hastaneye götürmemiz gerektiğini söyledi.” (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021)

R17-Olumsuz Ebeveyn Tutumuna İlişkin Veri:

Bir tek, en az ağlayan bendim. Babamın “Erkek adam ağlamaz!” cümlesi, beni kalbimin ortasından vuruyordu ve akan gözyaşlarımı sessizce siliyordum (Ali Kopter Vay Başıma Gelenler, Uğurböceği Yayınları, 2020).

Aslında şimdi düşünüyorum da dürüstlük konusunda süttten çıkmış ak kaşık sayılmaz.

Ben küçükken bir keresinde her gece dişlerime fırçalamadığımı fark etmişti. O da dişçiyi arıyormuş gibi yapmıştı. İşte o konuşma yüzünden dişlerimi hala günde 4 kez fırçalıyorum.

Annenin konuşması: Dr. Kratz? Küçük çocuklarınız için diş teliniz var mı? Yalnızca tahta mı var? Eh napalım, onları kullanırsınız o zaman (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

Babası niye aniden onları terk edip gittiğini sordu.

Balık prens oyuncu olmak istiyormuş ama babası kral olmasını istediği için bunu söylemeye korkmuş.

Kral balık, "Evet anlıyorum, seni ama kral olmaya zorladım biraz ama sadece seni çok sevdiğim için. Hayallerinin peşinden gitmeni asla engellemek istemem. Söz veriyorum bundan sonra benim için kral olman hiç önemli değil." deyince benim bile gözlerim doldu (Kral Şakir Mor Bir Fil Gördüm Sanki, Eksik Parça Yayıncılık, 2020).

Hiç tanımadığım bu insanların benimle ilgili çok şey bildiklerini fark ettim. Mesela bir tanesi "Geçen seneki vazo olayından sonra Şirin'i yalnız bırakmaman normal." diyerek, en gizli anılarımı bile bildiğini açığa vurdu. Şimdi burada vazo olayından bahsedip kendimi küçük düşürecek değilim. Ama babam bu işi yapmış demek ki... (Şirin İş Dünyasını Nasıl Karıştırdım? Timaş Çocuk Yayınları, 2013)

R18-Aile Bireyleri ve Çocuk Arasındaki Çatışma:

"Araştırdığım kadarıyla sen iş güç sahibi değilmişsin! Limuzini bırak bir kaykayın bile yokmuş! Bizi nasıl kandırırsın evlat?"

"Yeter artık... Sizi kandırdım çünkü ne yapsam asla beğenmedin! Hep kendin gibi bir iş adamı olmamı istedin ama benim isteklerimi asla düşünmedin! Benim mutlu olmamı değil kendi mutluluğunu istedin! BEEN-OYUN-OYNAMAYI-ÇOOOK-SEVİYORUUM! Keşke sen de bunu anlayabilseydin!" (Kral Şakir Dostum Bu Çok Havalı! Eksik Parça Yayıncılık, 2019)

Babası niye aniden onları terk edip gittiğini sordu.

Balık prens oyuncu olmak istiyormuş ama babası kral olmasını istediği için bunu söylemeye korkmuş.

Kral balık, “Evet anlıyorum, seni ama kral olmaya zorladım biraz ama sadece seni çok sevdiğim için. Hayallerinin peşinden gitmeni asla engellemek istemem. Söz veriyorum bundan sonra benim için kral olman hiç önemli değil.” deyince benim bile gözlerim doldu (Kral Şakir Mor Bir Fil Gördüm Sanki Eksik Parça Yayıncılık, 2020).

4.1.3. Çevresel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.1.3 Çevresel Bağlamda Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Frekans Tablosu

Koruyucu Faktör			Risk Faktörü		
En sık	K24 Akran/Arkadaş desteği	53	En sık	R31 Olumsuz akran ilişkileri	35
	K31 Okul dışı aktivite	29		R32 Güvenli olmayan sosyal çevre	19
	K29 Yakın bir arkadaş/komşu ilişkisi	22		R33 Sosyal çevreden şiddet görme	12
En az	K30 Okula bağlılık ve aidiyet hissi	1	En az	R36 Sıkça okul/ev değiştirme	1
				R37 Çevrede sosyal destek verecek kurum ve kuruluşların olmaması	1
				R38 Kurum bakımı altında yaşam	1
Dikkat çeken	K31 Okul dışı aktivite	29	Dikkat çeken	R30 Toplumsal olaylar (savaş, afet, pandemi vb.)	10
				R38 Kurum bakımı altında yaşam	1
Ek-Diğer madde	Çevreye duyarlı olma	13	Ek-Diğer madde	Çevreye zarar verme/duyarsızlık	11
Dikkat çeken	-		Dikkat çeken	Teknoloji bağımlılığı	1

Çevresel bağlamda koruyucu faktörlerden akran/arkadaş desteği (f=53) ön plana çıkarken, okul dışı aktivite (f=29), yakın bir arkadaş/komşu ilişkisi (f=22) maddelerine de yer verildiği görülmektedir.

Bu bağlamda koruyucu faktörüne ilişkin dikkat çeken madde: okul dışı aktivite (f=29), risk faktörüne ilişkin dikkat çeken madde ise toplumsal olaylar (savaş, afet, pandemi vb.) (f=10) ve kurum bakımı altında yaşamdır (f=1).

Çevresel bağlamda risk faktörlerinden olumsuz akran ilişkileri (f=35) ön plana çıkarken, güvenli olmayan sosyal çevre (f=19), sosyal çevreden şiddet görme (f=12) maddelerine de yer verildiği görülmektedir.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan çevresel bağlamda koruyucu faktöre ilişkin; çevreye duyarlı olma (f=13) maddesi tespit edilirken risk faktörüne ilişkin; çevreye zarar verme/duyarsızlık (f=11) maddesi tespit edilmiştir.

Ek maddelerde risk faktörüne ilişkin dikkat çeken madde: teknoloji bağımlılığıdır (f=1).

K24-Akran Desteğine İlişkin Bazı Veriler:

Kamil'in bu kararlılığı hepimizi sevindirdi. Biz de ona destek olmak için harekete geçtik. Tayfa olarak okuldan sonra ve hafta sonu onunla birlikte koştuk (Levent Beden Dersiyle Başımız Dertte, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

Tayfa olarak hep birlikte hareket etmeye karar verdik. Birlikteyken daha fazla yer dolaşacaktık, ama daha güvende olacaktık (Levent Gizemli Elmas Soygunu, Timaş Çocuk Yayınları, 2020).

Mezuniyet kutlamasının yapıldığı o gün, Sadako'nun okulunu gördüğü son gündü. Durumu o kadar dengesizdi ki, Dr. Numats onun mezuniyete katılmasına izin veremedi. Sadako'nun sınıf arkadaşları, mezuniyet hediyesi olarak ona hepsinin imzaladığı, çok güzel kırmızı kaplı bir defter ve kokeshi getirdiler. Sadako bu ahşap

bebek figürünü hayata veda edene kadar yatağının başucunda tuttu (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021).

O kadar mutluyum ki, anlatamam. Bunu ben tek başıma yapmadım. Arkadaşlarımın da büyük emekleri vardı. Çünkü gerçekten “birlikten kuvvet doğar” (Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021).

K31-Okul Dışı Aktiviteye İlişkin Veri:

-Arkadaşlar, bugün kasabamızda çok özel bir sergi olacak. Dünyanın en büyük elmaslarından birisi olan Kraliçe'nin Gözyaşları, bugünden itibaren bugünden itibaren kasabamızda sergilenecek. Biz de bu açılışa katılacağız. Bu sergiyi ilk kez ziyaret edecek kişilerden olacağız. Bu sergi arkeoloji müzesinde gerçekleşecek ve öğleden sonra başlayacak. Öğle arası bitince sınıfça Arkeoloji Müzesi'ne gideceğiz.

Elmaslar hakkında konuşurken öğle oldu. Öğretmenlerimiz öğle arasının sona ermesiyle bizi bir minibüse bindirdi. Arkeoloji Müzesi'ne doğru yola çıktık... (Levent Gizemli Elmas Soygunu, Timaş Çocuk Yayınları, 2020)

R30-Toplumsal Olaylara (Savaş, Afet, Pandemi vb.) İlişkin Veriler:

Öğretmenimizin yüzü çok düşünceli bir hal aldı:

Evet, bir deprem olacak ve biz bunun ne zaman olacağını bilemiyoruz. Uzmanlar yakında diyorlar. Bu yüzden hazırlanmalıyız.

Öğretmenimiz yapmamız gerekenleri anlatmaya başladı. Deprem başlayınca güvenli bir yere geçmeliymişiz. Sıramızın yanına çölmek en iyisiymiş. Deprem bitene kadar asla dışarı çıkmamalıymışız. Deprem bitince düzenli bir şekilde dışarı çıkacakmışız. Onun anlattığı her şeyi dinledim. Çünkü depreme hazırlıklı olmak istiyorum (Şirin Kimse Bize Hakaret Edemez, Timaş Çocuk Yayınları, 2010).

Patlamadan birkaç dakika sonra, Sasakilerin evi dahil olmak üzere, Kusunoki-cho'daki evlerin çoğu tamamen yıkıldı. Görülebildiği kadarıyla, tüm alan tanınmaz bir çorak arazi haline geldi (Sadako, Yakamoz Genç Yayınları, 2021).

R31-Olumsuz Akran İlişkileri/Etik Olmayan Davranışa İlişkin Birkaç Veri:

-Her şey Murat yüzünden oldu. Benim harika bir bilye koleksiyonum vardı. Bilyelerin çoğu babamın çocukluğundan kalmaydı. Diğer mahallede yaşayan Murat adında bir çocuk var. Ara sıra bizim parka geliyor. Her gelişinde zorla bilyelerimden birkaçına zorla el koydu. En sonunda hiç bilyem kalmadı. Babam çok sinirlendi. Bana emanet ettiği bilyeleri koruyamamışım. Üstelik Murat'ı uyaran da olmadı cezalandıran da. Ben de aynısını başkalarına yapmaya karar verdim. Nasıl olsa kimse ceza veremiyordu. Okuldaki arkadaşlarımdan birkaç defa bilye aldım ama geri vermedim. Bir de senden mavi kapak aldım işte... (Şirin İtirazım Var, Timaş Çocuk Yayınları, 2019)

Bilirsiniz beden eğitimi dersleri için eşofman giyilir. Kızlar giyinmek için bizim sınıfta kaldı, biz erkekler de başka sınıfa gittik. Kızlar hep eşit olduklarını söylüyorlar ama erkeklerden de sürekli centilmenlik bekliyorlar. Bu iş biraz ters geliyor bana ya!

Madem eşitiz biz, bir gün onlar gitsin bir gün de biz. Tam söylemeye başlayacaktım ki bu teklifi yaptığımız gün karşılaştığımız ses saldırısı aklıma geldi ve biraz daha güç toplamadan yeni bir teklifte bulunamayacağıma karar verdim. O gün sınıfımızın en çaçaron kızı Ayşegül huzurlu sabah uykumu dehşetli sesiyle yarıda kesen sabah alarmı gibi bağırarak beni geri püskürtmüştü:

Kızlar çiçektir, anlamayan sinektir! (Patlak Zeka Cemcan Okul Fena Karıştı, Timaş Çocuk Yayınları, 2018)

Yutkundum. Sanırım kıskanmışım. Bilal'in derdinin çekerken, şimdi de Minik çıkmıştı meydana. Bir an onun şiir kitabı çıkardığını düşündüm. Düşünsenize herkes onunla ilgileniyor... (Kafadan Yumurta Karizma Yerle Bir, Uğurböceği Yayınları, 2021)

R32-Güvenli Olmayan Sosyal Çevreye İlişkin Veri:

Öğretmenimiz bizi çocuk sanıyor. Tamam, aslında çocuğuz ama onun hayal ettiği kadar da çocuk değiliz. Bugün bize yabancılardan şeker, pasta almamamız;

tanımadığımız insanlar bizi bir yerlere götürmek isterse reddetmemiz gerektiğini anlatıyor. Bize ne ikram ederlerse etsinler “hayır” demeliymişiz... (Şirin Hırsızlar Bizden Kaçamaz! Timaş Çocuk Yayınları, 2017)

R38-Kurum Bakımı Altında Yaşama İlişkin Veri:

... Ah tabii! Bu kelimeyi daha önce duymamış olabilirsiniz. Yetimhane annesi ya da babası olmayan çocukların kaldığı yer.

Fisto hemen öne çıktı.

-Herkesin bir annesi ya da babası yok mudur? Ben bu işi anlamadım.

-Bazı çocuklar küçük yaşta anne babalarını kaybederler. Bazen de anne babalar ağır hastalıklar ya da yoksulluklar sonucunda çocuklarını böyle kurumlara emanet edip bırakmak zorunda kalırlar (Şirin Büyükada’da, Timaş Çocuk Yayınları, 2017).

Çevreye Duyarlı Olmaya İlişkin Veri:

Kamil kediye kucığına aldı.

-Etrafa bir bakalım. Belki burada kardeşleri veya annesi vardır, dedi. Kamil’le birlikte bizde aramaya başladık. Önce evin etrafına, bahçeye baktık. Sonra da yol kenarlarına baktık ama hiç kedi yoktu. Bisikletlerin yanına döndük. Kamil, kediye daha bir sıkı sarıldı:

-Arkadaşlar, ben bu kediye sahipleniyorum. Bizim bahçede büyür ve orada çok mutlu olur, dedi (Levent Gizemli Elmas Soygunu, Timaş Çocuk Yayınları, 2020).

4.2. Gelişimsel Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular

4.2.1. Bireysel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.1 *Bireysel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Tablo*

Karşılaşma sıklığı	Maddeler	Frekans
En sık	3. Akıl yürütme-Problem çözme	49
	1. Kendini ifade edebilme	33
	5. Sorumluluk alma (ödev, sınıf içi görevler vb.)	32
En az	15. Dışkı kaçırmama ve alt ıslatma (fizyolojik/psikolojik boz.)	1
Dikkat çeken	1. Kendini ifade edebilme	33
Ek	Korkma	18
	Etik olmayan davranış	18
	İsim takma/etiketlendirme	14
Dikkat çeken	Cinsiyet rolleri	3

Bireysel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklere ilişkin en çok akıl yürütme-problem çözme ($f=49$) becerilerine kitaplarda yer verildiği görülmekte. Kendini ifade edebilme ($f=33$), sorumluluk alma ($f=32$) maddeleri de öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda dikkat çeken madde kendini ifade edebilmedir ($f=33$).

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda bireysel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklere ilişkin; korkma ($f=18$), etik olmayan davranış ($f=18$), isim takma/etiketlendirme ($f=14$) maddeleri tespit edilmiştir.

Bu bağlamda ek maddelerden dikkat çeken madde cinsiyet rolleridir (f=3).

Kendini İfade Edebilmeye İlişkin Veri:

Babam en sevdiğimiz oyunun tasarımcısını görmek için fuara gittiğimizi söyleyince, teyzeden tokat gibi, çok acımasız bir cevap geldi. “Bu yaşta oyun mu oynuyorsunuz hala, tüh tüh ayıp, yanınızdaki çocuktan utanın bari...”

... “Oyunun yaşı olmaz ki teyze, herkes istediği gibi yaşayabilir, demokrasi diye bir şey var, başkalarına zarar vermedikçe istediğimizi yapabiliriz.” deyiverdim...(Kral Şakir Dostum Bu Çok Havalı! Eksik Parça Yayıncılık, 2019)

Siz geçen gün evime giren küçük yaramazlar değil misiniz?

-Evet efendim. Biziz. Sizin burada oturduğunuzu bilmiyorduk. Evi boş zannediyorduk. Yaptığımızdan dolayı çok üzgünüz, dedim.

Kamil: Bilseydik sizi rahatsız etmezdik, diye ekledi.

Osman da: Çok özür dileriz dedi (Levent Perili Evden Kaçış, Timaş Çocuk Yayınları, 2014).

Öğretmen çok sinirlendi. Bizim sınıf toptan yeteneksizmiş. Biz sanattan anlamıyormuşuz. Bizden asla ressam filan olmazmış.

Çok çok çok sinirlendim! Sonra da en kibar halimle parmağımı kaldırdım.

Picasso'nun öğretmeni de onun istediği gibi resim çizmiyor diye Picasso'ya bağırması mıdır acaba? (Şirin Kimse Bize Hakaret Edemez, Timaş Çocuk Yayınları, 2010).

Sorumluluk Almaya İlişkin Birkaç Veri:

Tarih ödevimin son günü yarın ama bir haftadır bu gün için dize kadar kar yağacağını söylüyorlar. Bu yüzden ben de pek telaşa kapılmadım. Gece on civarında

ne kadar kar yağdığını görmek için camdan dışarı baktım. Ama perdeyi çekince gözlerime inanamadım. Tanrım, ben umudumu okulların yarın tatil olmasına bağlamıştım (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

...Ama sana güveniyorum oğlum. Ne yap et; bu davranışını güzel bir davranışla düzelt.

Annemin dediği çok doğrudu. Ne yapabilirim, diye uzun uzun düşündüm. Sonunda buldum. Huriye teyze için yardım toplayacaktım (Levent Perili Evden Kaçış, Timaş Çocuk Yayınları, 2014).

Geçen gün Minik'le bu konuyu oturup konuştuk.

-Çalışkan çocukların ne özelliği var? Ben de takdir almak istiyorum. Her şey not demek mi?

-Öğretmen bizi sevmiyor dostum. Bize gıcık. GIII-CIK! (Kafadan Yumurta Karabiberli Ballı Ayran, Uğurböceği Yayınları, 2018)

Benimde yarına bir kitap raporu hazırlamam gerekiyor ama dert etmiyorum.

Kitap raporları hazırlamanın sırrını uzun süre önce öğrendim. Son beş yıldır aynı kitabı kullanıp duruyorum (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

Cinsiyet Rollerine İlişkin Veri:

...Neyse ki öğretmenimiz, Ayşegül'ün dediklerini duyunca çok sinirlendi. "Çiçek olmak için kibar ve düşünceli olmak gerekir." dedi. Kibar düşünceli olan herkes erkek de kız da olsa çiçekmiş. Öğretmenimiz bizi savunduğu için memnun olsam da "çiçek gibi erkek" hiç de iyi bir benzetme olmadı bence.

Erkekler ille de bir şeye benzetileceklerse kaktüse benzetilmemizi tercih ederim. Bir kere kaktüsler çok dayanıklı ve güçlüdür, üstelik süslü görünmek gibi dertleri de yoktur. Kaktüs iyidir iyi (Patlak Zeka Cemcan Okul Fena Karıştı, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

4.2.2. Ailesel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.2 *Ailesel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Tablo*

Karşılaşma sıklığı	Maddeler	Frekans
En sık	19. Ebeveyn-çocuk ilişkisi	32
	18. Olumlu/Olumsuz ebeveyn tutumu	30
En az	23. Tek ebeveyn olma	1
	24. Evden kaçma	1
Dikkat çeken	20. Kardeş ilişkileri	16
	21. Aile içi iletişimde yaşanan problemler	9
	33. İhmal – İstismar	5

Ailesel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin en çok ebeveyn-çocuk ilişkisine (f=32) kitaplarda yer verildiği görülmekte. Olumlu/olumsuz ebeveyn tutumu (f=30), kardeş ilişkileri (f=16) maddeleri de belirgin olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda dikkat çeken madde kardeş ilişkileri (f=16), aile içi iletişimde yaşanan problemler (f=9) ve ihmal-istismardır (f=5).

Bu bağlamda veri toplama aracındaki maddeler haricinde ek maddelere rastlanmamıştır.

Ebeveyn-Çocuk İlişkisine Dair Veriler:

İşte şimdi benim ona verdiğim kapaklarla birinci olmuş, bana hiç haber vermemiş, bir de madalya kazanmıştı. Buna ben öfkelenmeyecektim de kim öfkelenenecekti?

Annemle babam hikayeyi duyunca şaşırdılar. Sonra Melis'in hatalı davrandığını söylediler. Ben de onlara Melislerin evine gidip bunun hesabını soralım

çağrısında bulundum. Bunu duyan annemle babam biraz şaşırdı. Babam, “Bu kararı sen vermişsin. Bence arkadaşınla konuşması gereken de sensin.” dedi (Şirin İtirazım Var, Timaş Çocuk Yayınları, 2019).

... “Biliyorsun benim notlarım çok iyidir. Tüm notlarım mükemmel.”

“Annem keman çalmamı istedi. Kemandan nefret ediyorum ama beğensin diye onu bile güzel çalıyorum” (Patlak Zeka Cemcan Okul Fena Karıştı, Timaş Çocuk Yayınları,2018).

Tamam, benim notlarım hiçbir zaman annemle babamın gururla, gelen misafirlerin gözüne sokacağı türden bir karne oluşturmamıştı ama elimdeki karnede hiç zayıf yoktu (Şirin İş Dünyasını Nasıl Karıştırdım? Timaş Çocuk Yayınları,2013).

İki saat sonra babamın sabrı taştı. Annemin yatmasını bekledi; sonra Rodrick'in bütün ödevlerini onun yerine yazdı. Böylece Rodrick işini yine sağlama aldı (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

Aile İçi İletişimde Yaşanan Problemler:

Odamdan çıkıp mutfığa doğru yürüdüm ve annemle babamın mutfakta benim hakkımda konuştuklarını duyup şok oldum!

Anne: Çok sorun çıkarıyor. Kıyafetlere zarar vermeye başladı.

Baba: Yenisine ne dersin? Bununla uğraşma artık. Düzeleceği yok nasıl olsa.

Anne: Bunu ne yapacağız? İhtiyacı olan birine versek verdiğimiz insanlara yararından çok zararı olacak.

Baba: Bunların bırakıldığı bir yer varmış. Ben götürür oraya bırakırım.

Dert çıkardığımı ben de biliyorum ama benden bu kadar bıktıkları hiç aklıma gelmezdi doğrusu. Çok üzüldüm.

Sonra, yeni alacakları çocukla ilgili planlar yapmaya başladılar. Annem dokuz ayla ilgili bir şeyler söyledi. Elden geldiğinde çabuk, eskiyi yani beni dışarı atma kararı aldılar. Bu benim evden atılmam, dokuz ay sonra da yerime yeni bir kardeşin gelmesi demekti ve onlar bunları basit meselelermiş gibi, "yarın akşam ne pişirsek?" der gibi düşünmeye başladılar. Odama döndüğümde yıkılmış, korkmuş ve hala susuzdum (Şirin Büyükada'da, Timaş Çocuk Yayınları, 2017).

Kardeş İlişkilerine İlişkin Birkaç Veri:

Küçüklüğümde annemle babamın bana bir kardeşim olacağını söylediklerini hatırlıyorum. Çok heyecanlanmıştım.

Rodrık tarafından itilip kakıldığım onca yıldan sonra sonunda bende birinin hakkından gelmeyi dört gözle bekliyordum. Ama annemle babam Manny'ye karşı süper korumacı oldular hep. En çok hak ettiği zamanlarda bile onun "kılına dokunmama" izin vermediler (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrık Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

Zaten Burcu'nun hiperli bir hastalığı vardı. Neydiii? Neydiii? Neydiii? İki saniye yerinde duramıyor. Dursa bile yine hareket etmeye başlıyor, oradan oraya atlıyordu. Hahh buldum, HİPERAKTİF.

Ben onu izlemeye bayılıyorum (Ali Kopter okulun Gözde Öğrencisiyim, Uğurböceği Yayınları,2021).

Ben ilkokula başladığım sene, bir de kardeşim Duygu doğmuştu. Bir yandan okuma-yazma öğrenmeye çalışıyorum, bir yandan canım annem benimle ilgilensin istiyorum, bir yandan da sabaha kadar ağlayıp olay çıkaran kardeşim Duygu ile uğraşıyordum (Ali Kopter Vay Başıma Gelenler, Uğurböceği Yayınları, 2020).

Kamil'in ödev sorunu böylece çözülmüştü ama sorun çıkarma sırası kardeşim Mert'teydi. Bu sıralar beni hiç olmadığı kadar kızdırıyor. Artık iyice bunaldım. Bana sormadan çantamı açıyor ve sanki kendi malzemeleriymiş gibi alıp kullanıyor. Üstelik

hiç de sormuyor. Ne yapıyorsun diyince de pişkin pişkin sırtıyor. Ne yapsam diye düşünürken karar verdim. Öğretmenin Kamil için uyguladığı ceza yöntemini Mert'e de uygulayacaktım... (Levent Beden Dersiyle Başımız Dertte, Timaş Çocuk Yayınları, 2018)

Annem, Rodrick'in beni yüzme kursundan aldığı gibi okul çıkışında da almasına karar verdi. Galiba bu annemin o deneyimden hiç ders almadığını gösteriyor. Ama ben dersimi aldım. Bu yüzden bugün Rodrick beni okuldan aldığına ona arabayı deli gibi kullanmamasını söyledim. Tamam dedi ama sonra bütün engelerden son hızla geçti.

Minibüsten indiğimde Rodrick'e gerizekalı dedim. Yumruklaşmaya başladık (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

4.2.3. Çevresel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.3 Çevresel Bağlamda Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Tablo

Karşılaşma sıklığı	Maddeler	Frekans
En sık	34. Akran İlişkileri (akran reddi vb.)	62
	38. Teknoloji ve Medya Kullanımı	16
En az	36. Bir gruba dahil olma/olmama durumu	5
Dikkat çeken	38. Teknoloji ve Medya Kullanımı	16
Ek	Kültürel değerleri koruma/hakkında bilinçlenme	14
	Çevreye duyarlı olma	13
	Çevreye zarar verme	11
Dikkat çeken	-	-

Çevresel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin en çok akran ilişkileri (f=62) maddesine yer verilmiş olup karşılaşma sıklığına göre akabinde teknoloji ve medya kullanımı (f=16) maddesi yer almaktadır.

Bu bağlamda dikkat çeken madde teknoloji ve medya kullanımıdır (f=16).

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda çevresel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin; kültürel değerleri koruma/hakkında bilinçlenme (f=14), çevreye duyarlı olma (f=13) ve çevreye zarar verme (f=11) maddeleri tespit edilmiştir.

Teknoloji ve Medya Kullanımına Dair Veriler:

Ferhat anlattıktan sonra internetten Mardin'in fotoğraflarına baktım. Çok güzel bir şehre benziyordu. "Keşke gitsek." diye düşündüm (Levent Mardin'de, Timaş Çocuk Yayınları, 2017).

Biz Profesör'le bilgisayarın başına geçtik. Ben ona bilgisayarımdaki en şahane, matrak, acayip filmleri gösterdim. Ama o çatlayacak gibi güldükten sonra, bu tür şeylerin saçma sapan ve zaman kaybettiren şeyler olduğunu söyleyip burun kıvrıdı (Şirin İş Dünyasını Nasıl Karıştırdım? Timaş Çocuk Yayınları, 2013).

Bir gece Rodrick korku filmlerinden birini DVD player'da unutmuş. Manny de ertesi gün çizgi film izlemek isterken Rodrick'in filmiyle karşılaşmış. Sonra Manny'nin bir iki resmiyle karşılaştım. Gece rüyalarımın girecek kadar korkunçtu! (Safitirik Greg'in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013)

Evde olduğumuz zamanlarda televizyon bizi adeta esir aldı. Babamla ben futbolun, Necati Ağabey yemek programlarının, Canan belgesellerin peşinde. Kumandayı alan kumadan oluyor (Kral Şakir On Numara Macera! Eksik Parça Çocuk Yayıncılık, 2021).

Akran İlişkilerine İlişkin Birkaç Veri:

Son zamanlarda Rowley beni sürekli taklit ediyor. Benimle aynı çizgi romanları okuyor, hatta aynı sodayı içiyor. Annem bununla ‘övünmem’ gerektiğini söylüyor ama ben gıcık oluyorum (Safitirik Greg’in Günlüğü Rodrick Kuralları, Epsilon Yayınevi, 2013).

Bir Gruba Dahil Olma/Olmama Durumu:

“Ben okulun futbol takımına katılmak istiyorum ama seçmelerde ben seçilemiyorum.”Hamdican zorlu bir dertle karşı karşıya.

“Sen futbol takımına seçilmek istiyorsun. Hummm peki sence neden seçilemiyorsun?

“Sanıyorum çok zayıfım diye... Sence ne yapmalıyım?”(Patlak Zeka Cemcan Okul Fena Karıştı, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

Çevreye Zarar Vermeye İlişkin Veri:

...Sonradan öğrendiğimize göre adamlar bir inşaat firması için çalışıyormuş. Yasal yollarla sahip olamadıkları arsaları bu şekilde elde etmek için ağaçlık alanları yok etmeye kalkışmışlar. Hatta bir sonraki adımları orman yangınları olacakmış. Bunu duyunca inanamadım. Nasıl bir insan ormanlara kıyabilirdi ki? Hem orada yüzlerce hayvan yaşıyor muydu? (Levent Böcek Dedektifi, Timaş Çocuk Yayınları, 2014)

4.2.4. Okul-Öğretmen Bağlamında Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.4 *Okul-Öğretmen Bağlamında Okul Dönemi Odak Noktaları ve Sıkça Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Tablo*

Karşılaşma sıklığı	Maddeler	Frekans
En sık	43. Kurallara uyma	32
	39. Öğretmen-öğrenci ilişkisi	31
	40. Akademik başarı	20
En az	48. Sık okul ve öğretmen değişimi	1
Dikkat çeken	42. Okula uyum sağlama durumu	6
	45. Okul-Aile-Öğretmen iletişimi	5

Okul dönemi odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklere ilişkin okul-öğretmen bağlamında kurallara uyma ($f=32$), öğretmen-öğrenci ilişkisi ($f=31$), akademik başarı ($f=20$) maddelerine sıkça yer verildiği görülmüştür.

Bu bağlamda dikkat çeken madde: okula uyum sağlama ($f=6$) ve okul-aile-öğretmen iletişimidir ($f=5$).

Bu bağlamda veri toplama aracındaki maddeler haricinde ek maddeye rastlanmamıştır.

Öğrenci-Öğretmen-Aile İlişkisine Dair Birkaç Veri:

-Öğretmenim ben yaramazlık yaptığımda annemi ve babamı okula çağırıyorsunuz ya...

-Evet...

-İşte bu kez onlar yaramazlık yaptı. Bana haksız yere kızdılar. Ben de siz onlara kızın diye onları okula çağırdım (Levent Beden Dersiyle Başımız Dertte, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

... Kivir'ın diğer olanları anlatmadan, "Sadece mavi kapakla ilgili kısmı öğretmenimize anlatalım" demesi de hoşuma gitmemişti. Öğretmenim böyle bir hatayı nasıl yaptığıma hayret edecek, belki de benim akıllı olmadığımı düşünecekti. Oysa öğretmenimizin benim akıllı olmadığımı düşünmesi, bu hayatta isteyeceğim son şeydi (Şirin İtirazım Var, Timaş Çocuk Yayınları, 2019).

Hamdican yumruğuyla sıraya vurmuştu, dolayısıyla kafalarımız o tarafa yöneldi, tabii öğretmenimizinki de...

Ne oluyor orada Hamdican?

Hamdican suratını astı.

-Kalem tıraşını alıyor öğretmenim!

Okul gereçlerini sıra arkadaşından esirgeyen Hamdican öğretmenin çatık kaşlarıyla karşılaştı.

"Oğlum arkadaşlarına karşı daha saygılı olmalısın. Ne olur senin kalem tıraşını kullansa?" Yardımlaşmak çok önemli!

Hamdican biraz utandı. Öğretmenimiz de arkadaşlarımızı sevmemiz gerektiğini söyledi ve yardımlaşmanın önemi konulu bir konuşma yaptı (Patlak Zeka Cemcan Okul Fena Karıştı, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

...Öğretmen çok sinirlendi. Bizim sınıf toptan yeteneksizmiş. Biz sanattan anlamıyormuşuz. Bizden asla ressam falan olmazmış (Şirin Kimse Bize Hakaret Edemez, Timaş Çocuk Yayınları, 2010).

Akşam heyecanla eve döndüm. Kapıdan girer girmez anneme sordum.

Öğretmenimiz beni sevmiyor muymuş anneciğim?

Seni hatırlayamadı.

Bu cevap beni çok üzmüştü. Hemen harekete geçtim. Ne mi yapacaktım? Öğretmenimin gözüne girecektim. Fakat bunu nasıl yapacağımı bilemiyorum (Kafadan Yumurta Karabiberli Ballı Ayrar, Uğurböceği Yayınları, 2018).

Akademik Başarı Maddesine İlişkin Birkaç Veri:

Neyyy? 19'u mu? İşte şimdi yandım... Yarın okul gazetesine yazı götürme sırası bende. Hem de röportaj yapmam gerekiyor.

Peki ben burada ne arıyorum hala. Daha konu bile bulamadım. On gün önceden biliyordum. Ahh! Ben iflah olmaz bir tembelim.

Derslerde de böyle oluyor. "Nasıl olsa zamanım var" diyerek yan gelip yatıyorum. Sonra bir de bakıyorum ki zaman gelmiş ve son dakikada uyduruk bir ödev yapıp veriyorum. Bu benim hayat tarzım oldu (Ali Kopter Okulun Gözde Öğrencisiyim, Uğurböceği Yayınları, 2021).

Notunuzu koşarak alacaksınız. Yarış yapacağım. Birinci gelen üç kişiye 100, ikinci gelen üç kişiye 90... En son gelenler de zayıf alacak. Şimdiden çalışmaya başlasanız iyi olur.

Kamil'in morali daha da bozuldu.

-Sanırım Beden Eğitimi dersinden kalan ilk çocuk ben olacağım. Koşamam ki ben...

.... Kamil günlerce pek konuşmadı ve hatta moral bozukluğundan doğru düzgün simit bile yemedi. Her tenefüs yediği poğaç ve simitler azaldı.

Bu sessizlik hafta boyunca sürdü. Hatta gidip Mehmet öğretmenle de konuştu ama bir sonuç alamadı. Ve en sonunda kararını verdi.

-Çalışacağım ve bu sınavı geçeceğim, dedi (Levent Beden Dersiyle Başımız Dertte, Timaş Çocuk Yayınları, 2018).

Okula Uyum Sağlama ve Kurallara Uyma Durumuna İlişkin Veri:

Son ikiüç haftadır kötü bir alışkanlık edindim: Okula geç kalmak. Önceden hep vaktinde giderdim. Şimdi neden böyle oluyor anlayabilmiş değilim. Mesela geçtiğimiz hafta derse hiç zamanında yetişemedim. Öğretmenimiz her defasında beni uyarıyor; ben de her defasında özür diliyorum ama yine de geç kalıyorum (Levent Okulsuz Dünya, Timaş Çocuk Yayınları, 2015).

5. TARTIŞMA

Mevcut araştırmada çocuğun ve ebeveynlerin ulaşılabilirlik açısından sıklıkla tercih ettikleri belediye kütüphanelerinden Denizli ili Merkezefendi ilçe sınırları içerisinde bulunan Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesindeki çocuk bölümünde 6-11 yaş çocuklarına hitaben yazılmış, gerçeğe uygun ya da gerçeküstü kurgulanmış, psikolojik sağlamlık bağlamında risk ve koruyucu faktör içeren 79 kitaptan elde edilen bulgular literatür verileriyle tartışılmıştır.

Araştırmanın dahil edilme kriterlerini sağlayan 79 çocuk kitabının 12'si farklı dillerden Türkçeye çevrilmiş, 67'si Türkçe yazılmış kitaplardır. Kitapların 5'inde resme yer verilmemiş olup, 72'sinde resim, karikatür, illüstrasyonlara az miktarda yer verilmiştir, bu sebeple analizler yazılı içerik üzerinden yürütülmüştür.

Psikolojik sağlamlığın ölüm, doğal afetler, savaş gibi toplumu ve bireyi derinden etkileyen zorlu olaylarına karşı dayanıklılık göstermesinin yanı sıra her bireyin yaşamlarının çoğu gelişim döneminde içinde bulunduğu koşulların refahına bağlı olarak ya da olmaksızın yaşamsal zorluklarla karşılaşmakta ve esneklik göstererek yeni duruma adapte olmakta ya da olamamaktadır.

Gelişimsel dönemlerden özellikle okul dönemi çocuğun yetiştiği çevrenin etkisiyle birlikte aynı zamanda ailesinden/bakım verenlerinden özümlediği anlayışa ek olarak kendine özgü dış dünyaya dair görüş, duruş kazandığı bilinmektedir. Bu noktada çocukların bakış açılarını, algılarını şekillendirmede önemli rol oynayan çocuk kitaplarının psikolojik sağlamlığa dair içeriklerin incelenmesi elzemdir.

“Zorlu yaşam olayları” temasında yazılmış çocuk kitaplarının haricinde yazılmış çocuk kitaplarında günlük yaşamda çoğu çocuğun karşılaşması muhtemel zorluklara yer verilmesi ve bu zorlukların çözülmesine dair örnekleri içermesinin yukarıda bahsedilen çocukların algılarını şekillendirmede, kendi yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmada, destekleyici bir model olacaktır.

Çocuklara yönelik riskleri önceden fark edip önlemeye çalışmak, çocuk koruma sisteminin en önemli unsuru olarak kabul edilmektedir (Özyürek vd., 2015). Önlemeye ve koruma amacından hareketle çocukların karşılaşması muhtemel olan riskler saptanmalı ve çocuk kitaplarının eğitici, öğretici, model olma misyonuyla bu

risklerin sunulma biçimde; doğru model olma, çeşitli bakış açılarını tanıma, işlenen riskin üstesinden gelebilme ve adapte olabilme becerisini destekleyici nitelikte olmalıdır.

İhmal-istismar maddesi kitaplarda aile, okul, sosyal çevre, akran bağlamlarının hepsinde işlenmiştir. Çoğunlukla istismar öğeleri ile karşılaşılmış olup ihmal öğelerine daha az rastlanmıştır. İstismar türlerinde fiziksel, duygusal, cinsel istismar örneklerine yer verilirken, ihmal türlerinde duygusal ihmal boyutu ön plandadır. Karakterler yaşadıkları duruma ilişkin stres, üzüntü, öfke, kaygı gibi birden fazla duygu içerisinde yansıtılmıştır. Glaser'in (2000) çocuğa kötü muamele sonrasında stres tepkisinin yanı sıra beyinde bazı biyokimyasal, fonksiyonel ve yapısal değişiklikler gözlemlendiğini belirtmiştir. Kitaptaki karakterlerin yaşadıkları duruma ilişkin stres yansıtılması Glaser'in söylediklerini doğrular nitelikte olup ek olarak çocuğun tüm gelişim alanlarında gecikmelere sebep olduğu gibi psikoloji sağlamlık bağlamında da ciddi bir risk faktörüdür. Bu hayati öneme sahip risk faktörü azınlık olarak kitapların bazılarında koruyucu faktörler ile desteklenip olumsuz etkileri azaltılırken bazılarında olumsuz tepkiyle karşılık verme, yaşanan durum normalleştirilmiş bakış açısıyla çözümlenmeden kurgusal akışa devam etme örnekleriyle karşılaşılmıştır.

Psikolojik sağlamlık bireysel bağlamda koruyucu faktörlere bakıldığında; problem çözebilme, pro-sosyal beceriler, umut, cesaret, iyimserlik vb. güçlü yönlerle sahip olma, sosyal iletişim becerilerine sahip olma maddelerine sıkça yer verildiği görülmektedir.

İncelenen kitap içeriklerinin çoğunda problem çözme becerisine yer verilmiştir. Kitapların kimisinde ana konu olarak işlenirken kimisinde daha kısa küçük bir kısımda yer verilmiştir. Kitap karakterlerinin çoğu okul dönemi çocuğu olup karşılaştıkları problemler çoğunlukla aile, sosyal çevre, akran ilişkileri ve okul bağlamında gerçekleşmiştir. Problem durum ana karakterin başına geldiği durumlarda aile üyeleri/arkadaş/yakın ilişkide olduğu kişiler tarafından desteği vurgulanmış olup yan karakterlerin de başına gelen durumlarda da başkarakterin desteği işlenmiştir.

Ancak problem durumların kaynağı olarak akran ilişkilerinin işlendiği kitaplarla da karşılaşılmıştır. Bu bağlamda karakterlerin problem duruma ilişkin akıl yürütme, kendini ifade etme, iletişim kurma becerilerinin sergilendiği kitaplara ek alay

etme, rekabet etme, sözlü şiddet içeren cümlelere rastlanmasına rağmen çoğunlukla problem durumlar sağlıklı iletişim beceri desteğiyle çözüme kavuşmuştur.

Akyol & Sunduvaç (2023) çocuk kitaplarında yer alan problem durumuna karşı verilen olumsuz tepkilere binaen; çocukların sözel ve fiziksel olumsuz tepkileri kullanarak kendilerini ifade etmeye çalışmaları bu kadar hayatlarının içindeyken yine iç içe oldukları kitaplarda bu olumsuz davranışlara sıklıkla yer verilmemesi beklenemeyeceğini ifade etmişlerdir. Önemli olanın bahsedilen davranışların kitaplarda nasıl işlendiği olgusuna vurgu yapmışlardır; çocuk kitaplarında şiddet içerikli davranışları ve zorbalığı engellemeye çalışan ve bu davranışların yanlışlığını çocuklara farklı yaşantılarla sunmak isteyen içeriklerin çocukların sosyal problem çözme becerilerini destekleyici nitelikte olduğu bildirmişlerdir. Bu bilgidен hareketle mevcut araştırmada incelenen kitaplardaki problemlerin çoğunlukla olumlu biçimde çözüme kavuşma kurgusuna yer verildiğinden problem çözme becerisini destekler niteliğe sahiptir denebilir.

Gelişimsel süreç içerisinde Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramında 7-11 yaş aralığı "Somut İşlemler Dönemi" olarak adlandırılmaktadır. Bu gelişimsel dönemde çocuklar günlük yaşamda karşılaştıkları problemleri saptar, temel düzeyde akıl yürütebilir, problem çözebilirler. Buradan hareketle okul dönemi çocuk kitaplarında çeşitli konularda problem ve problem çözmeye ilişkin nitelikli içeriklerin var olması gelişimi destekleyici rol oynayacaktır.

Prososyal becerilerde kitap içeriklerinde sıkça yer verilen başka bir maddedir. Prososyal beceriler yaşlı, kendinden daha küçük yaşta çocuk ya da hayvanlara yöneltilmiştir. Yardıma ihtiyacı olan birine yardım etme, empati kurma, gönüllülük faaliyetleri biçiminde kitaplarda işlenmiştir. Okul öncesi dönemindeki ben merkezci düşünceden çıkan okul dönemi çocuğu çevresindeki olayların, kişilerin farkına varmada daha yetenekli hale gelmesi hasebiyle kitaplarda özellikle farklı bakış açılarını tanımaya yönelik empati kurma becerilerine yer verilmesi çocuğun çevresindeki kişileri daha iyi tanımasına olanak sağlayacaktır.

Prososyal becerilerle ilgili bahsedilenlere ek olarak Kılınçcı & Can (2020) çocuk kitaplarında yer verilen toplumsal yaşamda gerekli; yardımlaşma, dayanışma gibi kavramları öğrenmekte, bu tarz davranışların gerekliliğini ve neden önemli

olduğunu anlayabilmekte; böylece toplumsal uyum için gerekli olan bu davranışların kazanımını kolaylaştırmada etkili olduğunu belirtmiştir.

Yukarıdaki bilgiyi destekler nitelikte Uzmen & Mağden (2002) okul öncesi dönemdeki altı yaş çocuklarına yardım etme ve paylaşma prososyal becerilerini işleyen resimli çocuk kitaplarını okumuşlar ve deneysel bir çalışma gerçekleştirmişler. Sonuç olarak okunan resimli çocuk kitaplarının prososyal becerilerin kazanımında etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Umut, cesaret, iyimserlik vb. güçlü yönlerle sahip olma, maddesine daha çok olumsuz ya da istenmeyen bir durumla karşılaşıldığı takdirde karakterin tepkisi olarak yer verilmiştir.

Bireysel bağlamda risk faktörlerinden en çok olumsuz yaşam olayları, akademik başarısızlık, sağlık sorununa sahip olma maddelerine de sıkça yer verildiği görülmektedir.

Sağlık problemine sahip olma maddesi günlük yaşam kazaları kapsamında ufak kaza, yaralanma, istirahat ve ayakta tedavi ile geçen kısa süreli rahatsızlıklar işlenirken hastanede uzun süreli tedavi görülmeyi gerektiren, ölümle sonlanan rahatsızlıklar da işlenmiştir. Sağlık problemleri çoğunlukla çocuk karakterlerin başlarına gelmiş olup ebeveyn ve akran, sosyal çevre desteği yansıtılmıştır. Ancak özellikle uzun süreli tedavi gerektiren rahatsızlıkların işlendiği kitaplarda çocuğun rahatsızlığının çocuğa anlayacağı, yaşı, gelişimsel dönemine uygun biçimde açıklama, hastaneyi, hastane personelinin tanıma, tedavi sürecine dair bilgilendirme aşamalarına yer verilmediği saptanmıştır. Bahsedilen konulara çocuk kitaplarında yer verilmesi hastalık ve tedavi sürecini daha anlaşılır kılacak, sürece kabul ve uyumunu destekleyici niteliği kazanacaktır.

Hastanede tedavi gören okul dönemi çocuklarına yönelik olarak Baykoç (2006) tarafından şu önerilerde bulunulmuştur:

Müziğin rahatlatıcı yönü dikkate alınarak hastanede müzik odalarının bulunması, enerji ve ilgileri doğrultusunda koleksiyon yapmalarının sağlanması, bitki ve hayvan beslemenin sağlanması, çocuk kütüphaneleri kurma gibi çeşitli aktiviteler önerilmiştir.

Çocuğun içinde bulunduğu hastalık ve tedavi sürecinin anlamlandırmasının yanı sıra hayatını olağan akışında hastane sürecinden önceki biçimde yaşadığı gibi, minimum düzeyde kısıtlanarak yaşamasına yönelik ortamın oluşturulması psikolojik sağlamlığı desteklemede ayrıca etkili olacaktır. Bu noktada Baykoç'un önerileri bu süreci desteklemede etkili önerilerdir. Kitap içeriklerinde bahsedilen önerilere yer verilebileceği düşünülmektedir.

Akademik başarı incelenen kitaplarda sınav, ödev yapma, sorumluluk alma, erteleme davranışları odağında yansıtılmış olup, karakterlerde kaygı, azim, destekleyici çevre gibi kavramlarla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Karakterler akademik başarısızlıkla karşılaştıklarında bazıları içsel motivasyon sağlayarak memnun olmadığı akademik durumunu düzeltmeye çalışırken, bazıları dışsal destek ile süreci yönetmeye çalışmıştır. Kitap içeriklerinde hem içsel hem de dışsal motivasyon ve desteğe yer verilmesi çocukların yaşamlarında da karşılaşılabilecek çeşitli durumları yönetebilmelerine dayanak oluşturacaktır.

Erikson, psikososyal gelişim kuramında 6-11 yaş aralığının kapsayan dönemde çocuklarda başarıya karşı aşağılık duygusunun temel odak noktası olduğunu savunur. Okul dönemini kapsayan bu dönemde başarılı olan çocuk kendine ait olumlu, yeterli bir bakış geliştirirken başarısız olan çocuk kendini yetersiz, aşağılık hisseder. Buradan hareketle okul dönemi çocuk kitaplarında başarı kavramının işlenmesi gelişime paralellik teşkil edecektir. Ancak kavramın yansıtılma şekli koruyucu ya da risk potansiyeli taşıyacaktır.

Demir vd. (2019), ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin başarı ve mutluluk kavramına dair bakış açılarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada çocuklarla ön görüşme yaparak “başarı, başarısızlık, mutluluk, mutsuzluk, başkalarını anlama” kavramlarına bakış açılarını tespit etmişlerdir. Çocuklarının bir kısmının sınavlardan yüksek almak olarak tanımladığı ve başarı durumunu sınavlardan yüksek almak olarak örneklediği görülmüştür. Çocukların başarı algısı çoğunlukla akademik başarıyı işaret ettiğini belirtmişlerdir. Kitap okuma sürecinin ardından yapılan görüşmede ise çocuklar başarıyı akademik başarı anlayışından uzaklaştırarak bir şeyi yapabilmek olarak tanımlamışlardır. Fakat başarı durumunu örneklendirmede yine akademik başarı öne çıkmakla beraber sıklığının azaldığı görülmüştür. Bununla birlikte oyun oynarken kazanmak, iyi top oynayabilmek gibi cevaplarda verilmiştir.

Mevcut araştırmada incelenen kitaplarda başarı kavramı akademik başarı başlığıyla incelenmiştir. Ancak kitapların bazılarında başarı kavramına ulaşmada karakterlerin gösterdiği azim ve sürece vurgu yapılırken bazılarında yapılan görevi yerine getirememeye, düşük not, tembelliğe vurgu yapılmıştır. Demir vd. yaptığı çalışmada çocukların başarı kavramı algısının şekillenmesinde kitapların etkisi ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle kitaplarda eksik kalan süreç ve emeğe vurgu yapılmasının psikolojik sağlamlık bağlamında koruyucu faktör görevi üstleneceği söylenebilir.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan dikkat çekici, bireysel bağlamda risk faktörüne ilişkin; etik olmayan davranış, korkma/bir korkuya sahip olma, bağımlılık yaratan madde kullanımı maddeleri, cinsel içerikli cümle tespit edilmiştir.

Çocuğun gelişim sürecinde korku yaşla birlikte şekillenmekte, değişmektedir. Okul dönemi çocukları için korku kavramı daha çok çevre ve sosyal bağlamla ilişkilendirilmektedir. Okul, öğretmen, arkadaş ve dersler dönem korkularının ana konularını oluşturmakla birlikte hayvanlar, kötü karakterler de korkunun sebebi olarak yansıtılmıştır.

Muris vd. (2000) 4-12 yaş çocuklarının korkularına dair yaptıkları çalışmada korku konularının akademik başarı, korkutucu rüyalar, hayvanlar, hayali yaratıklar, karanlık gibi korkuların yaygın olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda mevcut çalışmada incelenen kitap içeriklerinde rastlanan korku çeşitleriyle benzerlikler olduğu görülmektedir.

İncelenen kitaplardaki işlenen korku çocuğun gelişimsel sürecine paralel olup uygun baş etme ve çevresel destek etmenleriyle birlikte sunulması, çocuğun korkuyu yaşayan kitap karakterleriyle özdeşim yaparak yalnız olmadığını hissetmesi, korkuyu anlamlandırması ve baş edebilme becerisini geliştirmesinde etkili olacaktır.

Mutlu vd. (2021) tarafından ilkokul çocuklarının korkularını tespit etmeye dair yaptıkları araştırmada ebeveyn tutumlarının çocukların korkularının oluşmasında etkili olabileceği belirtilmiştir. Buradan hareketle kitaplarda korku teması işlenirken çocukların korkularına karşı ebeveyn tutumunun titizlikle işlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2021 Türkiye Uyuşturucu Raporunda Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel M¼d¼rl¼ę¼ verilerinde tedavi g¼ren kişilerin ilk kullanım yaşlarına g¼re dağılımında 15 yaş altına ilişkin verilerin %14,0 ulaştığı ifade edilmiştir (T¼rkiye Uyuşturucu Raporu, 2021). Uyuşturucu, bağımlılık yaratan madde kullanımının 15 yaş altına d¼řmesi, bu yaş aralığındaki çocuklar için b¼y¼k bir risk oluştururken kitap içeriklerinde bağımlılığa yer verilmesi tehlikeli bir durumdur.

Mevcut araştırmada tek bir kitapta bağımlılık yaratan madde kullanımı karakterin rahat hissettiği ya da istemediği durumlar meydana geldiği zamanlarda kullandığı bir madde olarak ifade edilmiştir. Bağımlılık yaratan maddenin rahatlamak, istenmeyen durumlardan kaçış amacıyla alternatif bir seçenek olarak sunulması ciddi bir risk içermektedir.

Ayrıca kitabın okunma sıklığı hesaba katıldığında en çok ¼d¼n alınan 100 kitap içerisinde 61.inci sırada yer alması da çocuklar tarafından okunması tercih edilen bir kitap olduğunu g¼stermektedir.

Cinsel içerikli c¼mle incelenen kitaplardan yalnızca birinde ilgi duyma ¼pme fiiliyle bağdaştırılmış ve hayvanları ¼p¼řt¼rmek fiili kullanılmıştır. Cinsel kavramların kitap içeriklerinde yer verililişinde çocukların yaşları, gelişim ¼zellikleri g¼z ¼n¼nde bulundurulmalıdır, bahsedilen kitapta çocuğun gelişimsel d¼zeylerine uygun olmayan cinsel içerikli c¼mlelerin ciddi risk fakt¼r¼ oluşturduğu d¼ř¼n¼lmektedir.

Ailesel bağlamda en çok olumlu ve destekleyici ebeveyn tutumu koruyucu fakt¼r¼ ile karşılaşırken akabinde; sorunlara karşı ¼z¼m¼ destekleme/¼z¼m odaklı olma maddeleri gelmektedir.

Kitaplarda olumlu ebeveyn tutumları çocukların başarılarını destekleme, takdir etme, etkili iletişim kurma becerileri ¼zerinden yansıtılırken; olumsuz ebeveyn tutumları çoğunlukla çocuğun içinde bulundukları d¼nem ¼zelliklerine dair bilgi d¼zeylerinin yetersiz olmasından kaynakları ebeveyn-ocuk iletişim çatışmaları ¼zerinde kurgulanmıştır. Ayrıca bazı kitaplarda ebeveyn-ocuk iletişimi, başarı, somut bir davranış sonrası destekleme, takdir etme gibi maddesel boyutta işlendiği fark edilmiştir. Destekleme, takdir etme gibi kavramların yalnızca somut olaylarla ilişkilendirilmesi ebeveyn-ocuk iletişiminde çocuğun ebeveynden ilgi ve takdir g¼rmesi için bir şeyler yapma fikrini doğuracak, pekiştirecektir. Oysa sağlıklı bir

ebeveyn-çocuk ilişkisinde özellikle destek için var olma hali bile desteğe değer bir kavramdır.

Kitaplar aile üyelerinin rol ve sorumluluklarına ve aile içindeki davranış biçimlerine yönelik gelişen düşünce ve pratiklerin öğrenilmesinde aracı yöntemlerden birisidir. Resimli çocuk kitapları psikolojik, bilişsel ve davranışsal boyutta oldukça önemli fayda sağlamanın yanı sıra ebeveyn tutumlarını ve rollerini keşfetme, aile değerleri ve aile içi ilişkileri gözlemleme gibi kazanımlara da aracılık yapmaktadır (Şahin vd., 2022).

Her dönemde önemini koruyan aile kurumu, toplumsal değişimlerle beraber günümüz koşullarında daha da önemli bir hâle gelmiştir. Toplumsal devamlılığın sağlanması, değerlerin bireyler arasında aktarılması ve çocukların eğitiminde çok önemli görevlerinin olması aile kavramının her dönemde önemli konumda olmasını zorunlu kılmaktadır. Aile kavramının çocukların hayatında çok önemli olması çocuk kitaplarında ailenin önemini artırmaktadır. Çocukların okudukları kitaplarda yer alan aile ile ilgili özellikler de (aile tipleri, aile içi iletişim, aile tutumları) bu bağlamda değer kazanmaktadır (Karadağ, 2023).

Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisinin yaşam boyu kurulan ilişkilerin temeli olduğu düşünüldüğünde ebeveyn tutumunun münferit önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Şahin vd. (2022) ve Karadağ (2023) ifadeleri desteklenmekle birlikte ebeveyn tutumları ve aile yapılarına dair içeriklerin hassasiyetle ve gelişimi destekleyici biçimde işlenmesine gayret edilmelidir.

Ailesel bağlamda risk faktörü maddelerinden en çok olumsuz ebeveyn tutumuna yer verilirken, aile bireyleri ve çocuk arasındaki çatışma, aile üyelerinden herhangi birinin hastalığa ya da psikopatolojiye sahip olma durumu, aile bireyleri çocuk iletişimsizliği maddelerine de rastlanmıştır.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan ailesel bağlamda koruyucu ve risk faktörlerine ilişkin; olumlu/olumsuz kardeş ilişkisi maddeleri tespit edilmiştir.

Aydın'ın (2005) da belirttiği gibi kardeş ilişkileri, yardımlaşma, paylaşma, öğretme, oynama gibi olumlu yönleri içerdiği gibi anlaşmazlık kıskançlık kavga etme gibi olumsuz yönleri de içerir (Usta & Köçer, 2022).

İncelenen kitaplarda Aydın'ın ifadesine ek olarak abisi tarafından fiziksel, duygusal ihmal ve istismara uğrayan çocuk karakter, maruz kaldığı ihmal ve istismarı küçük kardeşine yapma durumu bir kitapla işlenmiştir. Okunma sıklığı bakımından bu kitap 100 kitap içerisinde 72.nci sıradadır. Her ne kadar incelenen kitaplar arasında bir kitapta bu tür içeriğe rastlansa da ciddi risk oluşturmaktadır.

Çevresel bağlamda koruyucu faktörlerden akran/arkadaş desteği ön plana çıkarken, okul dışı aktivite, yakın bir arkadaş/komşu ilişkisi maddelerine, risk faktörlerinden; olumsuz akran ilişkileri ön plana çıkarken, sosyal çevreden şiddet görme, toplumsal olaylar (savaş, afet, pandemi vb.) maddelerine de yer verildiği görülmektedir.

Olumlu akran ilişkilerinin işlendiği kitap içeriklerinde karşılaşılan problemlere ilişkin destek olma, iş birliği yapma, fikir alışverişinde bulunma gibi kavramlar vurgulanırken, olumsuz akran ilişkilerinde, kıskanma, tartışma, isim takma durumları işlenmiştir.

Okul çağına gelişimsel açıdan bakıldığında sosyal çevrenin etkisinin arttığı arkadaş kavramının sıklıkla gündemi oluşturduğu bilinmektedir. Çocuklar bu dönemde samimi ilişki kurduğu bir akrana, parçası olduğu bir gruba, topluluğa sahip olma isteği duymaktadır. Bu doğrultuda akranlarının düşünceleri, beğenileri, davranışlarını önemsemekle birlikte etkilenmektedirler.

Yılmaz & Destegüloğlu'nun (2021) da belirttiği gibi okul çağı çocuğunun gerçek hayatta pek çok kez yüzleştiği akran zorbalığı gibi bir konunun kitaplarda nasıl ele alındığını tespit edebilmek, gerçek hayatla kurmaca dünyanın bağlantısını kurabilmek açısından önem arz ettiği görüşü desteklenmektedir.

Türkiye'de akran zorbalığı konusunda yapılan araştırma bulguları değerlendirildiğinde okul çağı çocuklarının önemli bir kısmının düzenli olarak akran zorbalığına maruz kaldıkları görülmektedir (Çinkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Kapıcı, 2004; Totan ve Yöndem, 2007; Kartal, 2008; Çalık vd., 2009; Pişkin, 2010; Hilooğlu ve Cenkseven Önder, 2010; Özkan ve Gökçearslan Çifci, 2010; Ada, 2010; Çankaya, 2011; Aslan ve Aşıcı, 2011; Ayas ve Pişkin, 2011; Üneri, 2011; Bayar ve Uçanok, 2012; Öksüz, Çevik ve Kartal, 2012; Burnu kara ve Uçanok, 2012; Ünalmiş ve Şahin, 2012; Öztürk vd., 2014; Kara ve Kaçar, 2017; Gürhan, 2017; Kale ve Demir, 2017; Ayaz Alkaya ve Avşar, 2017; Atış Akyol vd., 2018; Kantar ve Uysal, 2019;

Akt.,Yılmaz & Destegüloğlu, 2021). Bilgiden yola çıkarak akran zorbalığının kitaplarda işlenme şekli ve koruyucu bağlamlarla destekleyici ya da riske edici olma potansiyeli taşımaktadır.

Okul bağlamında risk faktörlerinde sırasıyla akran zorbalığı, fazla sınıf mevcudu, öğretmen ve yönetici davranışlarının olumsuz etkisi olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin akademik başarı, akademik başarı için çaba, akran ilişkileri, zorbalık, saldırganlık gibi durumların olumsuz davranışlara sebep olabilir. Sınıf büyüklüğü, okul iklimi ve sosyo-kültürel özellikler çevre kaynaklı risk faktörü oluşturabilir (Larmar & Gatfield, 2007).

Wang vd. (2015), çocuk edebiyatı aracılığıyla ilkökul öğrencilerinin örnekleme alan akran zorbalığına önlemek olumlu sosyal davranışları teşvik etme amaçlı bir proje gerçekleştirmiş ve olumlu sonuç almıştır. Bu bilgi vasıtasıyla çocuk edebiyatı ürünlerinin olumsuz durumlara karşı önleyici ve koruyucu etkisi teyit edildiği düşünülmektedir.

Sosyal çevreden şiddet görme maddesine ilişkin kitaplarda çoğunlukla sözel şiddet; küçümseme, sosyal baskı, dışlama, ötekileştirme, tehdit etme, isim takma gibi durumlar yansıtılmış olup genellikle akran ilişkilerinde rastlanmıştır.

Sever (2008) ilkökul öğrencilerinin gelişimsel özellikleri incelendiğinde; anne ve baba etkisinin azalmaya başladığı, öğretmeni ve arkadaşları ile iletişim kurmaya başlamalarıyla, yaşlılarının beğenilerine yöneldikleri söylenebilir (Akt., Altunkaynak, 2018).

Okul dışı etkinlik kitaplarda çoğunlukla öğrencilerin sınıf arkadaşları ve öğretmenleriyle yaptıkları şehir, ülke, müze gezileri, piknik yapma gibi aktivitelere yer verilmiştir. Gittikleri yerin tarihi ve kültürel yapısına dair bilgi çocukların gelişim düzeylerine uygun biçimde verilmiştir. Tarihi, kültürel ve doğal değerleri koruma, milli bilinci aşılama adına nitelikli örnek teşkil etmektedir.

Toplumsal olaylar kitaplarda savaş, yangın, deprem tatbikatı, pandemi konu başlıklarında yer verilmiştir. Deprem ve yangının konu edildiği kitaplarda tatbikat kurgusu içerisinde işlenmiştir. Karakterler aracılığıyla yapılması ve yapılmaması gerekenler özellikle vurgulandığı görülmüştür. Gerçekleştirilen tatbikatlarda

başkarakterlerin aile üyelerinden, öğretmenlerinden ve samimi ilişkide olduğu sosyal çevresinden yardım destek aldığı ayrıca vurgulanmıştır.

Pandemi konusu tek bir kitapta işlenmiş olup insanların evden çıkmasına engel olan yönü üzerinde durulmuştur. Pandeminin yalnızca yasaklar üzerinden evden çıkmama sebebiyle can sıkıntısı üzerinden örneklendirilmesinin kavramın etkilerini açıklamada yetersiz kaldığı düşünülmüştür. Pandeminin okul dönemi çocuğunun gelişimine uygun anlaşılır biçimde tanımı, insanların neden evde kalması gerektiğine dair bilgilendirme ve pandeminin getirdikleriyle baş etmeye yönelik başlıklara yer verilmesi elzemdir. Savaşla ilgili okul dışı etkinliklerde gezi kapsamında çeşitli illerin tarihindeki savaş ve milli mücadele kavramları vurgulanırken, en çok ödünç alınan kitapta savaş bizzat yaşayan bir çocuk ve ailesinin mücadelesi konu edinilmiştir.

Savaşı bizzat deneyimleyen çocuk ve ailesi yakın kaybı, evsiz, işsiz kalma, sağlık problemi, ekonomik sıkıntı, kaygı gibi risklere maruz kalsa da dışsal olarak sosyal çevrenin, aile üyelerinin birbirine olan desteği, içsel olarak umut, iyimserlik, pozitif düşünce gibi kavramlar baş ve diğer karakterler aracılığıyla itina ile vurgulanmıştır. Toplumsal olaylar maddesine ilişkin destek faktörleri ve koruyucu faktörler bakımından olumlu örnek oluşturdıkları düşünülmektedir.

Kaya & Özcebe (2013) dünyada her yıl milyonlarca çocuğun doğrudan ya da dolaylı olarak afetlerden etkilendiğini ve çocukların afetlerin etkilerini anlayacak olgunlukta olmadıkları için afet toplumunun psikolojik olarak en incinebilir grupları arasında yer aldığını ifade etmiştir. Afetlerde zorlu yaşam koşullarına maruz kalma sonucunda çocuklarda ciddi ruhsal sorunlar ortaya çıktığını da ayrıca belirtmişlerdir.

Bu ifadeler afetlerin çocuklar üzerindeki etkilerinin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili hassas çoğunluğu oluşturan çocuklar için yazılmış kitaplarda afet esnasında yapılması gerekenlere ek olarak, afet sürecini yaşamış çocuklar için yalnız olmadıklarını da anlayabilmeleri adına duygusal boyutuna da yer verilmesinin bütünsel destekleyici etki sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu hassas konuda çocuk kitabı içeriklerinde afet temalarının dikkatle işlenmesinin gerekmektedir.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan çevresel bağlamda risk faktörüne ilişkin; çevreye zarar verme/duyarsızlık

maddesi, koruyucu faktöre ilişkin; duyarlı olma, çevreye duyarlı olma maddeleri tespit edilmiştir.

Çevreye zarar verme kavramı, kamuya açık alanlarda çöplerini çöpe atmamak, hayvanlara, bitkilere kasıtlı olarak zarar verme, doğal yaşam alanlarını yok etme, kentleşme bağlamlarında işlenirken; çevreyi koruma/duyarlı olma kavramı, hayvanları, bitkileri beslemek, çevreye zarar verenleri, kurallara uymayanları uyarma bağlamları genel olarak işlenmiştir. Bozkurt'un (2021) çevresel sorunların tüm canlılara verdiği zararların farkına varılırsa çevresel sorunlar giderilebilir, ifadesinden hareketle araştırma kapsamında incelenen kitapların hepsinde çevresel riskleri fark edilmesi, bilinçlenmesi ve müdahale edilmesine yönelik içeriğe sahip olduklarından nitelikli örnekler oluşturduğu düşünülmektedir.

Bireysel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin kendini ifade edebilme, sorumluluk alma, alay etme becerilerine kitaplarda yer verildiği görülmekte.

Kendini ifade etme eylemi kitaplarda yaşamda günlük sohbet şeklinde sıklıkla bulunmasına rağmen karakterlerin yanlış anlaşılma, iletişim problemleri, olumsuz durumlara karşı kendini savunma biçimi olarak yer almıştır. Ayrıca karakterlerin iletişimde olduğu kişilerin kim olduğu fark etmeksizin, karşılaştıkları duruma/düşüncelere katılmadıklarını nedenleriyle birlikte açıkça, saygı çerçevesinde belirtmelerinin kitabı okuyan çocuklar için doğru emsal oluşturduğu düşünülmektedir.

Sorumluluk alma becerisi ise incelenen kitaplarda yoğun olarak okul bağlamında ödev, okul başarısı, görev bilinci aracılığıyla yansıtılmıştır. Ek olarak daha az da olsa yaptıklarının sonuçlarını üstlenme kavramı vurgulanmıştır. Erken çocukluk döneminden okul dönemine geçiş sürecinde okul ve okul çevresinin merkez nokta olmasından kaynaklı çocukların sorumluluklarında akademik sorumluluklara ek sosyal sorumluluklara, yaptıklarının sonuçlarını üstlenme kavramlarına yer verilmesinin gerçek yaşama paralel olması bakımından çocukların özdeşim kurması, hayata geçirmesi bakımından işlevsel olacaktır.

Ek olarak veri toplama araçlarında bulunmayan ancak kitaplarda bireysel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin; alay etme, isim takma, özür dileme maddeleri tespit edilmiştir.

Alay etme, isim takma maddeleri kitaplarda çoğunlukla akran ilişkilerinde yer verildiği saptanmıştır. Kitaptaki karakterlerin bazıları alay etme, isim takma gibi zorbalıklara sözel olarak karşılık verirken bazıları karşılık vermemiştir. Destekleyici ve çözüm sunma bakımından yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Okul döneminde çocukların en sık rastladığı risk faktörlerinden biri olan akran zorbalığı konu edilen kitaplarda fark etme/baş edebilme bakımından destekleyici nitelikte olmalıdır.

Zorbalık davranışlarına maruz kalan bireyin/çocuğun öz güven eksikliği, arkadaş edinememe, içine kapanık olma gibi sosyal beceriler yönünden sorunlar yaşaması beklenmektedir. Bu bakımdan sınıf ortamında meydana gelebilecek olası zorbalık davranışlarının edebi eserler aracılığıyla, çocuklarda farkındalık yaratmak, iletişimde kullanılan sözcüklerin karşı tarafı üzebileceği/incitebileceği hem eserlerde kullanılan diyaloglarla hem de diyalogları destekleyen çizimlerle sezdirilebilir (Beşer & Kartal, 2020).

Ailesel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin en çok ebeveyn-çocuk ilişkisine kitaplarda yer verildiği görülmekte.

Ebeveyn-çocuk ilişkisine dair kitaplarda çoğunlukla okul, ödev, akran, kardeş ilişkileri ve çeşitli bağlamlarda karşılaşılan güçlükler hakkında ebeveynlerle sohbet etme, duygu ve düşüncelerini ifade etme, paylaşma, problem çözmeye dair öneri yahut problemin direk öznesi olarak ebeveynlerin yer alması gibi durumlar yansıtılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili karşılaştıkları duruma ilişkin tutumlarının olumlu, sağlıklı iletişimi destekleyen örnekleri olsa da olumsuz, tutarsız kaldığı noktalara da odaklanılmıştır. Olumsuz tutumlar kimi kitaplarda ebeveynlerin durumun farkına varması sağlanarak koruyucu etmenlerin desteğiyle sağlıklı ebeveyn-çocuk iletişimine dönüşmüştür.

Kaya vd. (2018) çocuk ebeveyn ilişkisinde ebeveynlerin tutumlarına dair şunları söylemiştir; ebeveynlerin, kendi aralarında tutarlı kabullenmeler yapması gerekmektedir. Ayrıca örnek vermiştir; örneğin çocuğa karşı anne hep affetme noktasında tutarlı, baba ise ceza verme noktasında tutarlı olabilir, bu durumda ikisi de kendi içlerinde tutarlı gözüktükse bile birbirleri ile tutarsız bir tutum içindedirler.

Sonuç olarak ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarında hem kendi içlerinde hem de birbirleri arasında tutarlı olması sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin temellerindendir.

Çevresel bağlamda okul döneminde odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin en çok akran ilişkileri maddesine yer verilmiş olup karşılaşma sıklığına göre akabinde teknoloji ve medya kullanımı maddesi yer almaktadır.

6-12 yaşlar arasındaki çocukların ilgileri, oyundan çok akademik ve sosyal konular üzerinde yoğunlaşır. Bu dönemde çocuk, sosyal ve akademik yönlerden kendi durumunu arkadaşlarıyla kıyaslayarak doyum sağlamak ister (İnce Samur, 2017).

Bu doğrultuda okul dönemi çocuk kitaplarında sağlıklı akran ilişkilerine yer verilmesi koruyucu ve destekleyici faktör olması bakımından önem taşımaktadır.

Kitaplarda teknoloji ve medya kullanımına ilişkin teknolojik aletlerden televizyon ve bilgisayar, dvd player, fotoğraf makinesi, cep telefonu, tablete yer verilmiştir. Araştırma yapmak, eğlenmek, vakit geçirmek gibi amaçlar için kullanımı işlenmiş olup, şiddet içerikli yaşa uygun olmayan yayınlara maruz kalma boyutu ile de karşılaşılmıştır. Teknolojik aletlerin kullanımın da fayda sağlama amacına hizmet eden; ebeveyn kontrolü, geçirilen süre, içeriğin yaşa uygunluğu kriterlerinin kitap içeriklerinde yer almadığı görülmüştür. Bu sebeple risk faktörü potansiyeli taşıdığı düşünülmektedir.

Ayrıca Bilgin & Arıcı (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada incelenen eserler, teknolojik alet çeşitliliği açısından sıklıkla kullanılan teknolojik aletlere yer verseler de son yıllarda çıkan ve çocukların ilgisini çeken teknolojik aletlere yer verme konusunda eksik kaldığı bulgusu mevcut araştırma verileri tarafından da desteklenmektedir.

Okul dönemi odak noktalar ve sıkça karşılaşılan güçlüklerle ilişkin okul-öğretmen bağlamında kurallara uyma, öğretmen-öğrenci ilişkisi maddelerine sıkça yer verildiği görülmüştür.

Kitaplarda yer verilen öğretmen karakterleri öğrenciler tarafından görüşleri önemsenen, benimsenen kişi olarak aktarılmıştır. Kitapların çoğunda öğretmen-öğrenci ilişkisi sevgi, saygı, anlayış temelleri üzerinde olsa da bazı kitaplarda küçümseme, hakaret etme, iletişim eksikliği gibi olumsuz iletişim kalıplarına rastlanmıştır. Okul dönemi gelişimsel döneminde bu denli hayati yere sahip öğretmen karakterlerinin yazarlar tarafından dikkatle oluşturması gereklidir.

Öğretmenin bazı davranışları ile çocukların davranışları ve öğrenmeleri arasında ciddi bir ilişki vardır. Öğretmenin çocuğu meşgul etmesi ve öğrenme etkinliklerine isteyerek katılmasını sağlaması, problem davranışların sayısını kesinlikle azaltır (Sucuoğlu vd., 2004).

Yılmaz & Yakar (2022) tarafından gerçekleştirilen “Çocuk Kitaplarında Öğretmen ve İdareci Karakterler” adlı çalışma sonucunda öğretmen karakterlerin okul kurallarını fazlasıyla önemsedikleri, kimi zaman ayrımcılık yapıp öğrencilere hakaret etmeyi alışkanlık hâline getirdikleri, nadir de olsa sevgi dolu ve anlayışlı tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

Mevcut araştırmada ise incelenen kitaplarda öğretmen karakterleri çoğunlukla sevgi ve anlayış temalarıyla işlenirken bazı kitaplarda ilgisizlik, hakaret etme, küçümseme gibi bulgularla karşılaşmıştır. Bu bağlamda bulgularıyla birbirleriyle örtüşmemektedir. İncelenen kitapların farklı olmasından kaynaklı bulguların örtüşmemesi muhtemel bir sonuçtur.

Bu doğrultuda kitapta yer verilen öğretmen karakterlerinin öğrenciler ile ilişkisinin yansıtılma şekli çocukların öğretmenleri ile ilişkilerini anlamlandırmalarında, düzenlemelerinde etkili olacağı farkındalığıyla işlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut araştırmada okul dönemi çocuklarının yaşamlarında karşılaştıkları/karşılaşacakları muhtemel olabilecek travma, gelişimsel gecikme ya da güçlükler sebepleri olabilecek olan durumlara kitap içeriklerinde ne düzeyde yer verildiği incelenmiştir. Psikolojik sağlık bakımından koruyucu faktörlere, çeşitli bakış açılarına, destek etmenlerine hayli yer verildiği saptanmıştır. Ancak işlenen konularda psikolojik sağlık bağlamında baş ve diğer karakterlerin baş etme, destekleme süreçleri tutumları, içeriğin çocuğa göreliği, gelişimsel dönem özellikleri açısından yüzeysel olduğu ve eksik kaldığı tahlil edilmiştir.

Bu sonuçtan hareketle bilhassa kitap yazarlarının yazmayı planladığı kitabın okur kitlesinin gelişim özellikleri, işleyeceği konuya dair araştırma, uzman görüşü, alan gözlemi gibi seçeneklerden yararlanması bahsedilen eksik noktaları tamamlayacağı öngörülmektedir.

Ek olarak literatürde örneklerine rastlandığı üzere risk, güçlük ya da problem olarak nitelendirilen konular çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla olumlu davranışa dönüştürme yönelik projeler geliştirilmiş ve istenen olumlu sonuç alınmıştır. Bu bilgiye ithafen çocuk kitabı yazarları, etki gücünü fark ederek nitelikli eserler sunmalıdırlar.

Araştırmacılara yönelik olarak bu bağlamda ülkemizde okul döneminde sıkça karşılaşılan risk etmenleri tespit edilerek çocuk edebiyatı aracılığıyla olumlu duruma dönüştürme projeleri planlanabilir.

Okul dönemi gelişimsel sürecinde çocukların kitap seçimlerinde etkili olan öğretmen ve ebeveynlerin nitelikli kitap seçimine yönelik alan uzmanları tarafından bilgilendirici seminerler yapılmasının çocukları için uygun olmayan kitapların olumsuz riske edici sonuçlarla karşılaşmalarını nispeten azaltacaktır.

Aynı zamanda çocukların kitap seçimlerinde kendi ilgi istekleri doğrultusunda seçim yaparlarken dikkat etmeleri gerekenlere yönelik seminerler çocuklar için de düzenlenebilir.

Kütüphaneler her ne kadar değişen koşullarda çeşitli seçeneklere, bağlamlara taşinsa da neredeyse her ilde en az bir tane bulunması, ücretsiz ödünç alma sistemi gibi opsiyonlarla kitaba ulaşılabilirlik açısından çocuklar ve aileler tarafından tercih edilmeye devam eden kurumlardır. Var olan, oluşması muhtemel risklere yönelik kütüphane yönetimleri ya da bağlı oldukları Belediye, Kültür ve Turizm Bakanlığının da aracılığıyla olumsuz içerik ve risklerin uzmanlar tarafından incelenerek filtreleme sistemi oluşturulup çocukların geleişimlerini destekleyici, yaşlarına uygun olan, risklerden koruyucu ve destekleyici bağlamda kitaplar sunulabilir.

7. KAYNAKLAR

- Aburn, G., Gott, M., & Hoare, K. (2016). What is resilience? An Integrative Review of the empirical literature. *Journal of Advanced Nursing*, 72(5), 980-1000. <https://doi.org/10.1111/jan.12888>
- Akar, A. (2018). *Psikolojik Sağlamlık Programının Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyine Etkisi* [Doktora Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Aktan, O., & Aydın, F. (2018). Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet: 100 Temel Eser Örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2).
- Akyol, N. A., & Sunduvaç, H. (2023). Resimli Çocuk Kitaplarında Sosyal Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(3), 630-637.
- Altunkaynak, M. (2018). İlkokul Öğrencilerinin Kitap Seçimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(19). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13837>
- Alvord, M. K., & Grados, J. J. (2005). Enhancing Resilience in Children: A Proactive Approach. *Professional psychology: research and practice*, 36(3), 238.
- Arslan, P. (2022). Ekonomik yetersizliği olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile psikolojik sağlamlık, umut ve iyimserlikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Başar, M., Doğan, M. C., Şener, N., Uzun, Ö., & Topal, H. (2018). İlkokulda Öğretmen Öğrenci İletişimi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-17. <https://doi.org/10.29065/usakead.339105>
- Başaran, M., Erol, M., & Yılmaz, D. (2020). Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlıkları ile Duygusal ve Psikolojik İyi Oluşlukları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 290-303. <https://doi.org/10.21733/ibad.798643>
- Bayhan San, P., & Artan, İ. (2014). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. (s 37-117). Morpa Kültür Yayınları.
- Baykoç, N. (2006). Hastanede Çocuk ve Genç. (s.7-27). İçinde (2. Baskı) *Ankara: Gazi Kitabevi*.

- Beşer, R., & Kartal, H. (2020). Resimli Çocuk Kitaplarının Zorbalık Olgusu Açısından Çok Yönlü Olarak İncelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 8(2), 108-123. <https://doi.org/10.35233/oyea.742178>
- Betzalel, N., & Shechtman, Z. (2010). Bibliotherapy Treatment for Children With Adjustment Difficulties: A Comparison of Affective and Cognitive Bibliotherapy. *Journal of Creativity in Mental Health*, 5(4), 426-439. <https://doi.org/10.1080/15401383.2010.527816>
- Bilgin, S., & Arıcı, A. F. (2021). Çağdaş Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Teknolojinin Sunuluş Biçimleri. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(2), 522-543.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *The American Psychologist*, 59(1), 20-28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>
- Bonanno, G. A., & Mancini, A. D. (2008). The human capacity to thrive in the face of potential trauma. *Pediatrics*, 121(2), 369-375.
- Bozgün, K. (2021). İlkokul öğrencilerinin okuma-yazma motivasyonunda sosyal-duygusal gelişim, azim ve okulda öznel iyi oluşun rolü [Doktora tezi]. Amasya Üniversitesi. <http://openaccess.amasya.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12450/1959>
- Bozkurt, M. (2021). Resimli Çocuk Kitaplarında Çevre Sorunları: Çevreci Öyküler Serisi. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 13(3).
- Cefai, C., Matsopoulos, A., Bartolo, P., Galea, K., Gavogiannaki, M., Zanetti, M. A., Renati, R., Cavioni, V., Ivanec, T. P., & Šarić, M. (2014). A Resilience Curriculum For Early Years and Primary Schools in Europe: Enhancing Quality Education. *Hrvatski Casopis Za Odgoj I Obrazovanje*, 16(Spec. Edition 2), 11-32.
- Cicchetti, D. (2010). Resilience under conditions of extreme stress: A multilevel perspective. *World psychiatry*, 9(3), 145.
- Çağlar, E. (2018). Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran, ebeveynleri boşanmış olan ve olmayan çocukların ruhsal sorunlar, psikolojik sağlamlık, öz-kavramı ve ebeveyn kabul/reddi açısından ve annelerinin benlik saygısı ve algılanan sosyal destek açısından karşılaştırılması. [Tıpta uzmanlık]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Davis, L. L. (1992). Instrument review: Getting the most from a panel of experts. *Applied nursing research*, 5(4), 194-197. [https://doi.org/10.1016/S0897-1897\(05\)80008-4](https://doi.org/10.1016/S0897-1897(05)80008-4)
- Demir, E., Bıçakçı, M. Y., Bostan, D. N., & Güneş, G. (2019). Çocuk Kitaplarının Çocukların Başarı, Mutluluk ve Başkalarını Anlama Kavramlarına Bakışları Açısından İncelenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 54-63.
- Demircioğlu, H., & Yoldaş, C. (2019). Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Psikososyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Unsurlar. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 18(1), 40-48.
- Doğan, Y. (2007). İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 155-187.
- Durlanik, H. K. (2019). Orta çocukluk döneminde algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti ve empatik eğilimler arasındaki ilişkiler ve bunların bazı değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Ummnmn5rbQMC Sklxnlcy-w&no=qUnwH5iHsr6srv9kf7l4Wa>
- Erdoğan, E. (2014). Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve dindarlığın psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi. [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Folkman, S. (2010). Stress, coping, and hope. *Psycho-Oncology*, 19(9), 901-908. <https://doi.org/10.1002/pon.1836>
- Gizir, C. (2007). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(28), 113-128.
- Gizir, C. A. (2004). Akademik sağlamlık: yoksulluk içindeki sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına katkıda bulunan koruyucu faktörlerin incelenmesi. [Doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=m1_P-kw02EK60cbDzExMZg&no=57foiASUFLinO5iRMp8Bjg
- Glaser, D. (2000). Child Abuse and Neglect and The Brain A Review. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41(1), 97-116.

- Işık, Ş. (2016). Türkiye’de kendini toparlama gücü konusunda yapılmış araştırmaların incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 6(45), 65-76.
- İnce Samur, A. Ö. (2017). Okuma Kültürü Edinme Sürecinde" İlkokul Dönemi (6-10Yaş)". *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 50(1).
- Karadağ, S. K. (2023). Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Aile Üzerine Bir Araştırma: Aile Tipleri, Aile İçi İletişim ve Tutumlar. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 6(2), 122-145. <https://doi.org/10.47935/ceded.1345620>
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(26), 129-142. <https://doi.org/10.17066/pdrd.22262>
- Kaya, E., & Özcebe, H. (2013). Afetlerin Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(4).
- Kaya, G., Açar, D., & Güneş, G. (2018). 0 – 12 Yaş Çocuklarda Problem Davranışları Olumlu Yönde Geliştirme Süreci. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 167-187. <https://doi.org/10.30794/pausbed.414802>
- Kaya, N. (2015). Ortaokul öğrencilerinin yazılı metinlerinde ahlaki gerekçelendirmenin Kohlberg ahlak kuramına göre incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi. <https://acikerisim.mersin.edu.tr/yayin/162631&dil=10>
- Kılınç, F. E. (2020). Çocuk Edebiyatının Çocukların Gelişimlerine Katkısı. İçinde Ş. Ceylan (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* (ss. 75-108). Eğiten Kitap.
- Kılınçcı, E., & Can, B. (2020). Resimli Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Sosyal ve Duygusal Beceriler Yönünden İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1216-1234.
- Kır, Ö. (2021). Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin bağlanma stilleri ve duygu düzenleme becerileri açısından incelenmesi. [Yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative Research: Airy Fairy or Fundamental. *The qualitative report*, 8(1), 100-103.

- Larmar, S., & Gatfield, T. (2007). The Early Impact Program: An Early Intervention and Prevention Program for Children and Families at-Risk of Conduct Problems. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 4. <https://doi.org/10.1037/h0100401>
- Loose, C., Graaf, P., & Zarbock, G. (2018). Çocuk ve ergenler için şema terapi. (s 149-177). (N. Azizerli, Y. Yürüker, İ. G. Şan, Ö. Koç, & Z. Karabuda, Çev.; 3.baskı). Psikonet Yayıncılık (Orijinal basım 2013).
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543-562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>
- Luthar, S. S., & Zelazo, L. B. (2003). Research On Resilience: An Integrative Review. *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*, 2, 510-549. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615788.023>
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience Processes in Development. *American psychologist*, 56(3), 227-238. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>
- Masten, A. S. (2014). Global Perspectives on Resilience in Children and Youth. *Child Development*, 85(1), 6-20. <https://doi.org/10.1111/cdev.12205>
- Masten, A. S. (2019). Resilience From A Developmental Systems Perspective. *World Psychiatry*, 18(1), 101.
- Masten, A. S. (2021). Resilience In Developmental Systems: Principles, Pathways, and Protective Processes In Research and Practice. İçinde *Multisystemic resilience: Adaptation and transformation in contexts of change* (ss. 113-134). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190095888.003.0007>
- Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7), 98.
- McAslan, A. (2010). The Concept Of Resilience: Understanding Its Origins, Meaning and Utility. *Adelaide: Torrens Resilience Institute*, 1.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). *Psikososyal Destek Dokümanları*.

<http://orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-dokumanlari-sayfa-1/icerik/1314>. 9 Haziran 2023.

Muris, P., Merckelbach, H., Gadet, B., & Moulaert, V. (2000). Fears, Worries, and Scary Dreams in 4- to 12-Year-Old Children: Their Content, Developmental Pattern, and Origins. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(1), 43-52. https://doi.org/10.1207/S15374424jccp2901_5

Mutlu, H., Kılıç, A. D., & Macit, Z. B. (2021). İlkokul Çocuklarının Korkuları: Bir Durum Çalışması. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-12.

Özcan, B. (2005). Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması. [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Özen, D. (2019). Ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.

Özer, D. S., & Özer, M. K. (2016). Çocuklarda Motor Gelişim. (s 62-83) İçinde (9. Baskı). Nobel Yayıncılık.

Özyürek, A., Gümüş, H., & Özbatak, M. (2015). İlkokul ve Ortaokullarda Risk Göstergeleri ve Müdahale Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/hsbfd/issue/7893/103874>

Papoutsaki, K., Marseli, E. C., & Papathanasiou, I. (2022). Resilience and Mental Health Programs of Children in Schools: Case Study of A Primary Education Student With Internal Difficulties. *International Journal of Multidisciplinary Education and Research*, 16-20.

Pooley, J. A., & Cohen, L. (2010). Resilience: A Definition In Context. *Australian Community Psychologist*, 22(1), 30-37.

Ramirez-Granizo, I. A., Sánchez-Zafra, M., Zurita-Ortega, F., Puertas-Molero, P., González-Valero, G., & Ubago-Jiménez, J. L. (2020). Multidimensional Self-Concept Depending on Levels of Resilience and The Motivational Climate Directed Towards Sport in School Children. *International journal of environmental research and public health*, 17(2), 534. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020534>

Richardson, G. E. (2002). The Metatheory of Resilience and Resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58(3), 307-321. <https://doi.org/10.1002/jclp.10020>

- Santrock, J. W. (2017). Orta ve Geç Çocukluk. İçinde G. Yüksel (Çeviri Editörü), *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*. 274-346. Nobel Yayıncılık. (On Üçüncü Basımdan Çeviri)
- Sucuoğlu, B., Ünsal, P., & Özokçu, O. (2004). Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Önleyici Sınıf Yönetimi Becerilerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(02). https://doi.org/10.1501/Ozlegt_00000000079
- Supkoff, L. M., Puig, J., & Sroufe, L. A. (2012). Situating Resilience In Developmental Context. İçinde *The social ecology of resilience: A handbook of theory and practice* (ss. 127-142). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0586-3_12
- Şahin, A. B., Çelik, B., Karadağ, M., Yeşilkir, N., Acar, B., & Yaman, Ö. M. (2022). 3-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Aile ve Ebeveyn Temsilleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), 1557-1572. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1027055>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. 2021 Türkiye Uyuşturucu Raporu. <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/2021-Turkiye-Uyusturucu-Raporu.pdf>. 10 Haziran 2024.
- Theron, L. C., Liebenberg, L., & Ungar, M. (Ed.). (2015). *Youth Resilience and Culture: Commonalities and Complexities* (C. 11). Springer Netherlands. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-9415-2>
- Topcu, Z. G. (2019). *Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarının Psikolojik Sağlamlık Açısından İncelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Turgut, Ö., & Çapan, B. E. (2017). Ergen Psikolojik Sağlamlık Düzeyinin Yordayıcıları: Algılanan Sosyal Destek ve Okul Bağlılığı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 162-183.
- Türk Dil Kurumu. (2022). İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>. 10 Haziran 2024.
- Twum-Antwi, A., Jefferies, P., & Ungar, M. (2020). Promoting Child and Youth Resilience By Strengthening Home and School Environments: A Literature Review. *International Journal of School & Educational Psychology*, 8(2), 78-89. <https://doi.org/10.1080/21683603.2019.1660284>

- Ummannel, A., & Dilek, A. (2016). Gelişim ve Öğrenme. İçinde S. Çelenk (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (ss. 35-52). Pegem Akademi.
- Usta, S. Y., & Köçer, G. (2022). Kardeş Kıskançlığı ve Kardeşe Uyum Sorunu Yaşayan Çocuklar için Bibliyoterapi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 204-228.
- Uzmen, S., & Mağden, D. (2002). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları ile Desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 193-212.
- Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget'nin Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı* (Z. Selçuk, Ed.; M. Kandemir, A. Kaşkaya, & M. Palancı, Çev.). Pegem Akademi.
- Wang, C., Couch, L., Rodriguez, G. R., & Lee, C. (2015). The Bullying Literature Project: Using Children's Literature to Promote Prosocial Behavior and Social-Emotional Outcomes Among Elementary School Students. *Contemporary School Psychology*, 19(4), 320-329. <https://doi.org/10.1007/s40688-015-0064-8>
- Yılmaz, O., & Destegüloğlu, B. (2021). Çocuk Kitaplarında Akran Zorbalığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230).
- Yılmaz, O., & Yakar, Y. (2022). Çocuk Kitaplarında Öğretmen ve İdareci Karakterler. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5(2), 201-215.
- Zolkoski, S. M., & Bullock, L. M. (2012). Resilience in Children and Youth: A Review. *Children and youth services review*, 34(12), 2295-2303.

8.EKLER

Ek 1- Kitap Bilgi Formu

Kitabın Adı	Yazar	Çeviri/ Orijinal	Çizer	Yayınevi	Yayın yılı	Yaş Aralığı	Sayfa sayısı	Konusu

-
-
-

Ek 2- Psikolojik Sağlamlık Risk ve Koruyucu Faktörleri Belirleme Formu

Kitabın Adı:

Mevcut: + Mevcut Değil:-

Bağlam	Koruyucu faktörler		Risk faktörleri	
Bireysel	K1	Benlik saygısı- Özgüven	R1	Zor mizaçlı olma
	K2	Olumlu veya Kolay Mizaç	R2	Kronik rahatsızlık
	K3	Pro-sosyal beceriler (yardım etmek, paylaşmak, bağış yapmak, empati yapmak, gönüllülük faaliyetleri)	R3	Güvensiz bağlanma
	K4	Pozitif düşünce	R4	Düşük özgüven
	K5	Sosyal iletişim becerilerine sahip olma	R5	Sosyal iletişim becerilerinde yetersizlik
	K6	Gelişmiş mizah duygusunun varlığı	R6	Olumsuz yaşam olayları kaza, yaralanma vb.
	K7	Yeterli baş etme becerisine sahip olma	R7	İhmal ve İstismar
	K8	Problem çözebilme becerisi	R8	Akademik başarısızlık
	K9	Sağlıklı fiziksel ve ruhsal gelişim	R9	Bir yakının ya da arkadaşın kaybı
	K10	Akademik başarı	R10	Düşük benlik saygısına sahip olma
	K11	Hayata dair gerçekçi beklentilere sahip olma	R11	Özel gereksinimli olma durumu
	K12	Kişisel hedeflere sahip olma	R12	Gelişimsel sorunlar
	K13	Rutin ve ritüellerin varlığı	R13	Şişirilmiş/abartılı benlik saygısına sahip olma
	K14	Hobiye, yetkin olduğu bir uğraşa sahip olma	R14	Sağlık sorunlarına sahip olma
	K15	Umut, merak, cesaret, mizah, iyimserlik vb. güçlü yönleri sahip olma	R15	Diğer...
	K16	Diğer...		
Ailesel	K17	Ailenin davranış ve değerler için uygulanabilir, gerçekçi ve net beklentiler içinde bulunması	R16	Aile üyelerinden herhangi birinin hastalığa ya da psikopatolojiye sahip olma durumu
	K18	Olumlu ve destekleyici ebeveyn tutumu	R17	Olumsuz ebeveyn tutumu
	K19	Sosyo-ekonomik açıdan avantajlı olma	R18	Aile bireyleri ve çocuk arasındaki çatışma
	K20	Sorunlara karşı çözümü destekleme/Çözüm odaklı olma	R19	Aile bireyleri arasındaki çatışma
	K21	Tüm aile üyeleri ile olumlu ilişki içerisinde olma	R20	Boşanma, ölüm vb. nedenlerden dolayı tek ebeveyn ile yaşamak
			R21	Aile bireyleri ve çocuk iletişimsizliği
	K22		R22	Aile içi çatışma-şiddet

		Ailenin tehlikeli ve güvensiz durumlardan çocuklarını koruma işlevi		R23	Düşük sosyo-ekonomik düzey	
				R24	Aile üyeleri arasındaki iletişimsizlik	
	K23	Diğer...		R25	Düşük eğitim düzeyi	
				R26	Yeni kardeş doğumu/ Kardeş kıskançlığı	
				R27	Ailede suç madde kullanımı	
				R28	Diğer...	
Çevresel	K24	Akran / Arkadaş desteği		R29	Dezavantajlı çevreye sahip olma	
	K25	Aile ve okul arasındaki pozitif ilişki		R30	Toplumsal olaylar (savaş, afet, pandemivb.)	
	K26	Etkili toplumsal kaynaklar (nitelikli okullar, eğitim organizasyonları vb.)		R31	Olumsuz akran ilişkileri	
	K27	Destekleyici öğretmen ve okul rehberlik servisi		R32	Güvenli olmayan sosyal çevre	
	K28	Yetenek ve ilgilerin geliştirilmesinin desteklenmesi için verilen rehberlik ve destek		R33	Sosyal çevreden şiddet görme	
	K29	Yakın bir arkadaş/ komşu ilişkisi		R34	Evsizlik/ Sokakta yaşama	
	K30	Okula bağlılık ve okul aidiyet hissi		R35	Olumsuz sınıf/okul iklimi	
	K31	Okul dışı aktivite		R36	Sıkça okul, ev değiştirme	
				R37	Çevrede sosyal destek verecek kurum ve kuruluşların olmaması	
				R38	Kurum bakımı altında yaşam	
				R39	Duyarsız eğitimci	
	K32	Diğer...		R40	Diğer...	

Not*** Diğer şeklinde yazılarak boş bırakılan kutulara tabloda bulunmayan ancak kitaplarda sıkça rastlanan maddeleri forma dahil edebilmek amacıyla eklenmiştir.

Ek 2 (2.bölüm)-Okul Döneminde Odak Noktalar ve Sıkça Karşılaşılan Güçlükler**Kitabın Adı:****Mevcut: + Mevcut Değil:-**

Bağlam	Maddeler		Diğer /Açıklama
Bireysel Özellikler	1. Kendini ifade edebilme		
	2. Argo sözcük kullanımı		
	3. Akıl yürütme-Problem çözme		
	4.Yalan söyleme		
	5. Sorumluluk alma (ödev, sınıf içi görevler vb.)		
	6.Karşı gelme/Karşıt olma		
	7. Kekemelik		
	8.Öfke nöbetleri-şiddet içeren saldırgan davranışlar sergileme (vurma, itme vb.)		
	9. Sağlık problemleri Fizyolojik ve Psikolojik rahatsızlıklar		
	10. Özel gereksinimli birey olma durumu		
	11. Başkalarının eşyalarını izinsiz kullanma		
	12.Alay etme		
	13.Kıskançlık		
	14. Dikkat eksikliği/dağınıklığı		
	15. Dışkı kaçırma ve alt ıslatma (fizyolojik/psikolojik boz.)		
	16. İçer kapanıklık-Utangaçlık		
	17. Parmak emme-tırnak yeme		
	Diğer...		
Ailesel özellikler	18. Olumlu/Olumsuz ebeveyn tutumu		
	19. Ebeveyn-çocuk ilişkisi		
	20 Kardeş ilişkileri		
	21. Aile içi iletişimde yaşanan problemler		
	22. Ebeveynin ya da aile bireylerinden birinin bir sağlık sorununa sahip olması		
	23. Tek ebeveyn olma		
	24. Evden kaçma		
	25. Çocuğun davranışlarına olumsuzluk atfetme		
	26.Ebeveynin eğitim düzeyi		
	27. Geniş aile		
	28. Çocuğun ebeveyni tarafından çalışmaya zorlanması (işçi çocuk)		
	29.Ebeveynin çocuğun gelişiminden habersiz oluşu/gelişimi hakkında yetersiz bilgiye sahip olması		
	30. Ebeveynin çocuğunun potansiyelinin farkında olmayışıyla çocuktan beklenti düzeyinin fazla/az oluşu		
	31.Aile üyelerinden birinin bağımlılık yaratan zararlı madde kullanımı		
	32. Ebeveynlerin boşanma durumu		
	33.İhmal – İstismar		

	Diğer..		
Çevresel Özellikler	34. Akran İlişkileri (akran reddi vb.)		
	35. Sosyal uyum sorunları (sataşma, alay etme, aşırı övünme vb.)		
	36. Bir gruba dahil olma/olmama durumu		
	37. Ayrımcılık (Farklılıklara saygı duymama)		
	38. Teknoloji ve Medya Kullanımı		
	Diğer...		
Okul- Öğretmen	39. Öğretmen-öğrenci ilişkisi (öğretmene karşı gelme, saygısızlık vb.)		
	40. Akademik başarı		
	41. Sınıf içi ilişkiler		
	42. Okula uyum sağlama durumu		
	43. Kurallara uyma		
	44. Kopya çekme		
	45. Okul-Aile-Öğretmen iletişimi		
	46. Okuldan kaçma		
	47. Ödevini yapmama		
	48. Sık okul ve öğretmen değişimi		
	49. Kalabalık sınıf mevcudu		
	50. Okula ulaşmada güçlük		
	51. Sıra bekleme		
	52. Okula devam sorunu		
	Diğer...		

Ek 3- İncelenen Kitapların Listesi

1	Sadako / TakayukiIshii / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 895.63/ISH] Çocuk Muzaffer İzgü
2	Levent : Okulsuz Dünya / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
3	Levent : Dilek Kutusu Açılıyor / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
4	Levent : Mezarlıktaki Hayalet / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
5	Levent : Hazine Kaşifi / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
6	Levent : Süper Gizli Ajan / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
7	Levent : Pamukkale'de / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
8	Levent : Perili Evden Kaçış / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
9	Levent : Hayalet Avcısı / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
10	Levent : Okul Ne Zaman Biter? / Mustafa Orakçı; edi. Zozan Demirci / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
11	Levent : Çanakkale'de / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
12	Kafadan Yumurta 1 : Özel Yeteneksiz Miyim? / Yusuf Asal / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ASA] Çocuk Muzaffer İzgü
13	Levent : Mardin'de / Mustafa Orakçı; edi. Gökçen Yüksel / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
14	Kafadan Yumurta 3 : Dikkat Köpek Var! / Yusuf Asal / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ASA] Çocuk Muzaffer İzgü
15	Kafadan Yumurta 2 : Karabiberli Ballı Ayran / Yusuf Asal / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ASA] Çocuk Muzaffer İzgü
16	Ali Kopter3 : Bende Aksiyon Bitmez / Şebnem Güler Karacan / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/KAR] Çocuk Muzaffer İzgü
17	Şirin : Gösteri Dünyası Beni Bekliyor / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
18	Levent : Hayvanları Bizden Koruma Günü / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
19	Levent : Büyük İşler Ustası / Mustafa Orakçı; edi. Gökçen Yüksel Karaca / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü
20	Levent : Kamil'i Kurtarma Operasyonu / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORa] Çocuk Muzaffer İzgü

21	Levent : Edirne'de / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
22	Levent : Şanlıurfa'da / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/MUS] Çocuk Muzaffer İzgü
23	Levent : Çevre Koruyucusu / Mustafa Orakçı; edi. Gökçen Yüksel Karaca / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
24	Şirin : Tam da Zengin Olacaktık! / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
25	Levent : Ankara'da / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
26	Şirin : Hırsızlar Bizden Kaçamaz! / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
27	Şirin : Gizemli Küpün Peşindeyiz! / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
28	Levent : Böcek Dedektifi / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
29	Levent : Hatay'da / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
30	Kafadan Yumurta 4 : Çakma Dedektif / Yusuf Asal / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ASA] Çocuk Muzaffer İzgü
31	Şirin :Terrakota Adrenalin Çin / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
32	Levent : Rize'de / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
33	Levent : Palyaço Hafıye / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
34	Hachiko / LesleaNewman; çev. Merve Cavkaytar / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 828.33/NEW] Çocuk Muzaffer İzgü
35	Şirin : Büyükada'da / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
36	Levent : Kaçış Uzmanı / Mustafa Orakçı; edi. Zozan Demirci / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
37	Ali Kopter4 : Hayat Okulunda Öğrenciyim / Şebnem Güler Karacan / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/KAR] Çocuk Muzaffer İzgü
38	Şirin : Oldukça korkutucu bir adam / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
39	Canavar Peşinde : Ateş Ejderhası Ferno (1.kitap) / Adam Blade; çev. Bahar Ulukan / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/BLA] Çocuk Muzaffer İzgü
40	Ali Kopter2 : Okulun Gözde Öğrencisiyim / Şebnem Güler Karacan / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/KAR] Çocuk Muzaffer İzgü

41	Levent : Yerli Malı Yurdun Malı / Mustafa Orakçı; edi. Zozan Demirci / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
42	Levent : Korkusuz Kurtarıcı / Mustafa Orakçı; edi. Gökçen Yüksel Karaca / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
43	Levent : Kitapların Sırrı / Mustafa Orakçı; edi. Tülay Öncü / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
44	Kafadan Yumurta 5 : Karizma Yerle Bir / Yusuf Asal / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ASA] Çocuk Muzaffer İzgü
45	Şirin : Evcil Bir Balınam Var! / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
46	Levent : Köfte Koşucusu / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
47	Ali Kopter1 : Vay Başıma Gelenler / Şebnem Güler Karacan / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/KAR] Çocuk Muzaffer İzgü
48	Üşütük Kızın Günlüğü 1 : Yeni Bir Hayat / AnnaCammany; çev. A.Arzu Şensoy / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 863/CAM] Çocuk Muzaffer İzgü
49	Şirin : Kimse Bize Hakaret Edemez! / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
50	Levent : Kapadokya'da / Mustafa Orakçı; edi. Gökçen Yüksel / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
51	Levent : Eskişehir'de / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
52	Ali Kopter5 : Tatilde Hayat Ne Güzel! / Şebnem Güler Karacan / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/KAR] Çocuk Muzaffer İzgü
53	Levent : Gizemli Elmas Soygunu / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
54	Levent : Beden Dersiyle Başımız Dertte / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
55	Şirin : İspanya Boğalarından Kaçarken / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
56	Saftirik : İşte Şimdi Yandık! (4.kitap) / JeffKinney; çev. İlker Akın / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 828.38/KIN] Çocuk Muzaffer İzgü
57	Levent : Konya'da / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
58	Levent : Keçilerin Takipçisi / Mustafa Orakçı; edi. Zozan Demirci / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
59	SherlockHolmes : Gümüş Şimşek / Sir Arthur ConanDoyle / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 823/DOY] Çocuk Muzaffer İzgü
60	Levent : Orman Gözcüsü / Mustafa Orakçı; edi. Zozan Demirci / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü

61	Şirin : MisSabunları'nın Gizemi / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
62	Pug'ınGünlüğü :Bobo Uçuyor! / Kyla May / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/MAY] Çocuk Muzaffer İzgü
63	Kraliçeyi Kurtarmak / Vladimir Tumanov; çev. Mine Kazmaoğlu / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 891.73/TUM] Çocuk Muzaffer İzgü
64	Kral Şakir 7 : Mor Bir Fil Gördüm Sanki / Haluk Can Dizdaroğlu / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 813.42/DİZ] Çocuk Muzaffer İzgü
65	Kızlar Çetesi : Macera Dolu Bir Gezi / DagmarHoBfeld / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/HOB] Çocuk Muzaffer İzgü
66	Şirin : Park Çetesi / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
67	Levent : Yüzyıllık Mektubun Gizemi / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
68	Şirin : İş Dünyasını Nasıl Karıştırdım? / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
69	Şirin : Hayvanları Kurtarma Operasyonu / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
70	Saftirik :Rodrick Kuralları (2.kitap) / JeffKinney; çev. İlker Akın / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 828.38/KIN] Çocuk Muzaffer İzgü
71	Pug'ınGünlüğü : Islak Patiler / Kyla May / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/MAY] Çocuk Muzaffer İzgü
72	Kral Şakir 5 : Dostum Bu Çok Havalı! / Varol Yaşaroğlu / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 813.42/YAŞ] Çocuk Muzaffer İzgü
73	Esrarengiz Kasaba : Zamanda Yolculuk / çev. Derya Dinç / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 828.33/ESR] Çocuk Muzaffer İzgü
74	Şirin : İtirazım Var / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
75	Şirin : Dünyamı Uzaylılara Yedirtmem / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
76	Patlak Zeka Cemcan1 : Okul Fena Karıştı / Birsen Ekim Özen / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ÖZE] Çocuk Muzaffer İzgü
77	Levent : Kayseri'de / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
78	Levent : Arabaların Kahramanı / Mustafa Orakçı / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 808.068/ORA] Çocuk Muzaffer İzgü
79	Kral Şakir 10 : On Numara Macera! / Haluk Can Dizdaroğlu / Merkezefendi Belediyesi Merkez Kütüphanesi [Ç 813.42/DİZ] Çocuk Muzaffer İzgü

Ek 4- Etik Kurul Raporu

